~~III~~

5 —

GNZ
MSS
45

'Native songs, &c. used in "Myths & Songs" & "Savage Life," as written out for me by natives. Not quite complete. W. W. Gill

MSS. Polynesian. No 5 —

Original Matter in Native Language out of which "Myths & Songs" & "Historical Sketches of Savage Life" by W. W. Gill were built up. The greater part is in the handwriting of Mamae of Mangaia.

Sydney 1891. 98 Papers.

Entered. P.C. 1892

Puputa motu taua ē. Ka aere au tei poepoe e enua akarere Kiriapi e tere mai a'i.

Puputa motu tana e! {1823 Jollimackami}
Ka aere au tei Poepoe!
E ena akanere Koiiapi e tara mai ai.

Alas! we part for ever!
I go forth to Speck-land
My home ~~in~~ at Koiiapi disappears from sight for-ever!
(South of Mangaia)

'Σε σώμα ωραίο, σε γυμνασμένο

ανασαί την αι'

Pe'e. no te Kapa. Ārakauae.

Karanga) E metua tane ra ē. Vara ua topa ra i te iō.
Ua veevee te po ka eke atu ăi ē!

Aoronga. E rua metua i raro ē!

Pūe
E metua tane ia Kovi ua pā te rakau e.
Ei toko ake i te măki ra e.
Initi kia mai Kovirua taraia mai. taraia ra e,
Taraia rā e te iō tuepu na Motoro ua vai
Te ata ivi e. Toou anga rakau oi ra e,

Vara : Arakauae

Tu maira tei runga koe i te pua i mareva.
Ua mareva te metua i oro i Avaiki.
E rere i Kapiti maira e.

Te ta te tara i taua toki nei
No ~~Te~~ Aeu, te toki, no Rangi i te pai o
Tute, no reira mai taua toki ra, i rauka
mai ai ia Tiaki, tiko i ona nona taua toki nei
Ei muringaoo, tiko atura ia Tetonga, i tikiria
[struck through] e Tetonga i te rima o Tiaki, ei tamai te
ra uete, ka vai ra i te rima o [struck through]
Tetonga, taua toki nei
E muringaoo, tiki raatura e Makatea, ei
tamai rai i taua uete, vai atura iaia
E muringaoo, tiko atura ia Poliki, ei naue rai i
taua ingaanga, vai atura iaia taua toki nei,
E muringaoo, tiko atura ia Tiau, ei naue
rai i taua ingaanga,
E muringaoo, tiko atura oki ia Tetonga,
oki atu mai i taua rima i te Tetonga,
vaiinga i te toki i te rima o Tetonga
E muringaoo, i tiki ra mai ai, e Kaunio, ia
Tetonga ra, ei tamai rai i [struck through] taua uete,
vai atura iaia taua toki nei.
E muringaoo, [struck through] tikina atura e Metuana
ngia, kua ia mai i noto i te [struck through] ane o
Kaunio, tiko atura iaia taua toki nei
I taua tuatau ra i mate ai a Ngakaua-
nia, na Te naki i ta i [illegible] tangata ra
E ia mate a Ngakauania, i te akaaki ra
a Metuanaungi i taua tokina i noto rai
i te rima o Kaunio, kua vaiinga i te
toki i te rima o Kaunio
~~E muringaoo, tiko atu~~
I reira i tiki rai e Kaoa, te toki, i kua
ia mai ai i noto i te ane o Kaunio
aka oki ia atura e Kaoa, i noto i te rima
o Kotoa, na Kaoa i akaaki i te toki
i noto i te rima o Kotoa, vai atura
te toki i te rima

o Koroa, No Makokoke te iriangaia i riro ai te toki i te rima o Koroa,
Tia tae i te puninaki i te Atuapai,
te vaivai te toki i te rima o Koroa,
E tae mai i te puninaki i Tauhuata
Te vai vai te toki i te rima o Koroa,
~~Ko te puninaki poa ia i ao ai o Koroa~~
E tae i te puninaki i Rangiuta, te vai vai te toki i te rima vai o Koroa,
Ko te puninaki oki ia iao ai a Koroa, riro atu na i tamaenga i te rima o Araipo ma natou o Kanouatangi ma) noo atu na i reira,
Ia rongo a Rutu e, ka aere a Koroa, i a tamate nakikia e tana anoagana, te ungana i te kaneme e tiki ia Koroa, e aere mai ra ia na, te aere atu na te Koroa, i i ta nano ake i te tai i te aerenga mai, i e ke ake ake i Omeroa e kake mai i te Anatoinana, e pae e ke te tai tai, aere atu na i te kainga i a Rutu na, i na na, ia tae i te kainga i a Rutu na, te kanaagana. Rutu ia Koroa, kamoe taua, te noo na nana i rotatu, noo atu na i reira, kane atu na i oki i tamaenga, na mau ia e Rutu, i reira i riro ai te toki i te rima o Rutu, vai atu na ia ia
Te i muningaoo oki, kiko atu na i te rima o Atamau, vai atu na taua toki nei ia ia
E muningaoo oki, kiko atu na i te rima o Paa, vai atu na ia ia taua toki nei
Kare na i kitea e teia ai na i muninga oo, ko tina ua taku ngai i kite
Amene

Pee mo Ngakauaria — Na Tumea

1 Na metua moo-kua i kite te metua
Teia na Ngakauakia?
Tei te ana o Tautua vai ake i reira

2 Vaiake i reira, tiki' ra ra te kiaia
Petia mai, maunia e,
Pania ra e te toki pai e!

3 Te toki pai e, moou ua rana
Te tokotoko i raka atu
O te toa ua te tua ia au,

4 Koumumua ia Kaarau.
Kake oki te metua e, tama e Ngakauakia
Karua ra i raro

5 Karua ra i raro, o ai te tamaroa ai,
To vaka i ravai, e nave uake,
O matou tokotoru ua e, ua nai oki i te tana
Akaikiaake koe ra!

6 Akaikia ake koe ra
Kopuunga i raro, e naoe ra te karanga e,
Aeve mai a pumuki, a kiana ia karo ake ia te roe,
Ua matakua oki araiki

7 Araiki e, a Kerumatetaki, akaue ra te kura,
Ei tiki ki te kua e, kaa maira te tan te kua;
Aore ei te noo ua e, a mate vaira i reira,

8 A mate rana i reira, ua tuma te arai;
Kuatu ka aeve tatou, ua tangi te metua
I te vaitanga ua?

9 Te vaitanga ua e,
~~o.to~~ oto i poutoa, tau mai.
I te ~~[illegible]~~ pakarautangi

10 Te pakakaurangi, e tatari te metua
Aore e taia, e noho
E tiaki na te ara

11 E tiaki na te ara, ua pa te rongo
Ua pau te puruki, ua inga ngakamakia
Te nai rai; i Tamarua,

12 Te nai rai, i Tamaruia, vairanga kino e i
vairanga taumere e, e taeake e;
E tutiriki i rave ake ai?

13 I naveake ai na, tikiera rutia e,
Te arongaze tangi te tuaine e,
Parauhere i naiake ai!

E eva tapara ia Atiroa.

E Pange ôi! e rua raua ia tama
ua tomo te vaka!
Ā. aore i tu e tau Atua. Ina aū ai
ua oki ō. e Vao rakau raui naau,
aore tetai e tukua i te urungā piro,
Inatika oki Turanga e vaimāngo rā
taana, parau aore, e kai oki taana!
Taparu atu rā i te Koi parārā-
Korōrō- kurūrū ua tu rā, e Atua te
tangata e oia!
Tiria i mua e Kori! ēi. ēi, tūtae
Keinga e te tuarangi!
Ua kaū te metua i te ngaraū!
E ngaraū no Tiki e eva i te tama akāroa,
Ei tuveū i te Are Rongaronga ia ara te
tangata mate. E takangā mate no Tutaemāro
te taka ra i one mākenukenu, e kimi i
te ara, ia kitea te ara i Keinga rā!
Itia e Ruateātonga te îî i te Keremāuta
o Vatea ia āmama avaiki!

ūa e Tiki i te ū tuarangi!
Āria! ūa uaia! Kô!
To taringa e Pangeivi. i Kai Hoe
i tau tamaiti na!

Pe'e no Tāē. no te Kapa
a Raoa. na Koroa i atu.

Ariu te mata o Tāē i te
pua io Ngauta, i Vairoto
Ariki rā e tirae mai ē!

Vaerua aere i tai i Rangi-
Kapua i te kuku o te
Atua ia tu roeroē.

Takina koe iia i Puara
moamoa i aka i Tiaini
i pare i te Kiato.

Pātai na Akaari. Buā, Rukuauku

Emmmmmu 4) Kiri ongiongia ra e te
toa nei ē. e te toa nei
na tau ānī mokorā na toko
toru a Rori.

Ira toko toru a Rori | ei tu
peke pare kura e. | tera roa
to anau te aka maira i
te Ngaere. | i te kapa toa i
Tiairi | tu ake nei Puā
e. o tau iri.

Tāē otira e Akaari e!

Kia kokore ...

Pee no runga i te kapa a Akatoru. Na Koroa i atu.

Tera te korongo.	
Tangata o tai	Ua kapi te puku i Atiu na tere manu a Raka e ka aka ē!
Tera te rorongo. Tangata o tai.	Taipo ē!
Na te katoatoa teia e pūē.	Ua kapi te puku i Atiu na tere manu a Raka ē!
Rorongo. o tai	Aē!
E pūē. katoatoa	E mānu pēru au ē. = a bird with wings
Rorongo. o tai	Tomo i te rangi koukou ē! = lost in the clouds
E pūē. katoa	Moa ia ea koe e Tautiti.
Rorongo. tai	= farther [illegible]
	Tau moamoa e Tāne ē na Rongo'i oki, tere mānu āitū ki Iva ē!
Rorongo oki teia	string [?]
E pūē. katoat	Naai te āo i poto ē!
	tail = aaati [?]
Rorongo o tai	Na Tāne. tei raro io na kumu e.
E pūē katoatoa	E māno o te āo!
	Na Rongo. te vairā i te aka i te rangi ē.

E Vee pue tekanga, no Vaiana,
Na tana Tane i Atu, na Naupata.

Etou Vaiana e, ukea mai taau umu aore paa i mava e, te noo ua mai rāua ē!

tou Teipo i aqire Vaiana ra e karanga ī te metua ē!

Epue Vaine Vaiana ua kauare i tona maki ē naai koē uri,

tou Naai ra e uri ē!

pue Tākitakina ake au, ua rai paa te maki tamana ē e Vaine oki Moenga i ngaro rā,

tou E tāki ngarue i keia e manui rava i to manava ka inga e, ka tuku te akarērē, to rongo takirua'i i Mangaia ō!

tou Autaki aere tei Tapoki aē!

pue Autaki aere i Tapoki e vaine oki tapirripini i te maki na Tepua mai e aore rā i maera.

tou Eaa'i tāua!

pue E kave te riri i te enua ei reira mate ai ei nungā iaaku vai ake ai i reira.

tou Naai au e vaī ē?

pue Ka opaina, aore i taka mai ra e.

tou Eaa'i au nei ē?

pue E anatu koe i te Atua, ia āna mai ia rave ē i tau maki.
Mii i te inango aore e okinga ua kai te koē ia au, uā inga, uā inga rā.
Otira te oki mai.

tou Ōtira i te oki mai e Moenga'ī tau tangi e, i Opu te rā ē!

tou | Naai te uumu i mate ē?
pue | Na Vaiana i te aiai ingarekā tu tēre i raro, ua tangi au e, ua ngaro oia, i toou enua ra ē, i akaopu atu.
tou | Ua opu rai te mata o Vaiana ī tau tangi e, i opu te rā ē!
tou | Amau ana rā akarongo ia aē!
pue | Amau ana akarongo ia ua inga paa Vaiana tei Kaiāngarua pō ia i mate ai.
tou | Tei ia [redacted] ua ngaro è!
pu | Tei avaiki e oro atu, Korē anin tei te nii Moana tei te opunga i te rā Ka tangi i reira.
tou | Ka tangi anāioki rā a kimi rā aē!
pue | Tangi au Ka tangi e, tangi Ki te vaine ua ngaro rā aore Koē tu e angairi.
tou | Mai tu e angairi?
pue | Ariu mai i te ao ē oki maira iaku nei ua ākiā Koē ua motu iā tarērē ia au!
tou | Mai tarērē au ē tei avaiki, te enua mamaō i oro atu na ē!
tou | Numanga vaine tei tangi atu aē!
pue | Numanga vaine i taī e ua ngaro rāi a Koe i te niu ramā, rāma i te taī aiāi.

pue Ka eke ra i te ngaū tei te veenga
i te papa na rau ngangiē tangi
te uru patapata i te aro piākī.

pue E vaine Koua e te au tai tei runga ra
i Kanae takiri ā Koē, e pāe rā i
uta a veū te tau tāī.

pue Angiangi matangi i tai ē, tei te
moana te Kare Ka pua-puā
uri ra e te ngānu, uriia mai
e te ngaru ē, i te rorokā i tangi,

On pp. 178, 9 of my "Myths & Songs" part of this song is printed

W. W. Gill

Pee no Pukukare. rana o Kouropapa.

Te io kikino o tau potiki ua pā te rakau ki te miro ia vero i mate ua! Ki rave ātu na koe Kare ē!

papa.

Moe araara Pukukare ē reirē ua tauria e te maremare ua tupo ua ngongā ua rai teia au e Rumu e ka eke atu! Taka ē tei avaiki te moenga ē!

Unu 1

Te iō. i te iō rā e kikino ē. kikino ra e Vae kai akakorēkorē Turanga e tātā kēkē mai ē! e tātā kēkē mai e. ua taka te eka i te Atua o Rumungapu. e tiki pua tai rangi e. tai manuiri ei akarongo ki te miro ia vero i mate ua! Ki rave ātuna koē Kare ē!

papa.

Moe araara Pukukare ē. reirē. ua tauria e te maremare ua tupo ua ngongā ua rai teia au e Rumu e ka eke ātu!
Taka ē tei avaiki te moenga ē!

Unu 2.

Akaītē te maki e ua toira e. ua toira i to kaki e tuarangi ko te uā o Tāā!
Mai te uā o Tāā me tāiniā mai kiā mūrēkarēka ūa toko aūaū!

mai toko āuau rā, ua kakau i te vai o
Ruanuku. no Rongo paa no Tangaroa ka
puaki e mamā ki runga i to kiri! mai
runga rā i to kiri. rikarika te mata ia
Vero o te rua tapu o te rua noa. na tuataka
i te motu anga ia Pukukare, ua rakaraka
te io Ngariki. i moria e āo ia mātengate
nga. norea-norea. norea te kiko. reia-reia,
reia e manā; e Vāē ua tau koe i te
oreore ia Ikurangi e enua kāi māramā!
E enua kāi māramā no Tongaiti, na
Tonga ra. na Veravera o Iti ngāruerue
ka nimiti ki te aro o Vatea!
Ka oki āū! aoti te ariki o Tonga
ua kake atuna i kātoa i te taurere.
ua taparere i Euakura na Oorangi
ei ingoa nunuiri tei Tātāngakovi uū!
tei Tātāngakovi au te kai maira i te au
tai i te piā paa i te vai. i Vaikāpua
rangi ua turoko i te matoroa ua
akurongo i te tangi tai, tei Āāruaē!

te āiāi ua ra oa te Vaenua mato i
te Paupata ua tākānga ia e Kourapapa
tei Opapa te ngai i turukiā'ē! Tei Opapa
te ngai i turuki ai nga toko-toru ua
Kākāro i te ataata rā i te Opunga 'tu e
Tireo. ma te oiro. ua itirere nga po o te
atūra rā ē! Ua tau ua'i ē. te enua Kino
i raro i pā te umere. uauā, oaoā. oai te
akatu! oai te akatu Kōōuōu aere i
Tuatuākane i te ūiūi matangi tau oaoā ia ra
e te Iva turetuire i te umu Kavakava
tei Ovaere ainā e Ariki tua rirē.
Kapekane ā ū ē!

Papa

Inoe araara Pukukane e. reirē. ua taupia
e te marerare ua tupo. ua ngongā ūa rai
teia au e Rurū e Ka eke atu!
Taka ē tei Avaiki te moenga ē!

~~Raiaka~~

Raika

E pee. no runga i te kapa a Akatonu,
na Vaarua i Atu.

Tera te Karanga.

Karanga Tāutiti au ē, o te ara rā i Taipaū e Tānē!
Rorongo. Taipo ē!
pūē Tanumia te ara i te Ātuokoro ē,
Roro Aē!
pue Tautiti rava ki tonga i makatea ōōpu,
Roro Nai makatea oopu e o tē ara, kura o Tautiti ei maiē,
umu I. Roro E mau te ara e tei Taipau aē!
pue E mau te ara i Taipau no Tautiti kake mai e,
Roro Aē!
pūē Tere mai rā te ara no tai tuamotu e, pātiki io i te kea e.
Roro Patiki io i te kea ē o te ara rā i Taipau e Tanē;
roro Taipo ē!
pue Tanumia te ara i te Ātuokoro e,
roro Aē!
pue Tautiti rava ki tonga i makatea ōōpu.
Roro Nai makatea oopu e o tē ara, kura o Tautiti ei mai e,
umu II Roro- E te opu, e te opu!
pue Eaa ra, eaa rā,
roro Tei tai! tei tai!
pue Āe, āe.
Roro Akitea! akitea! = (Ka kitea Tautiti i kake mai)

pue Tautiti kake mā'i.

Roro Kitea,^mai^ e Tane ē!

smooth, gone-skinned,

pue { Maniania, o maau tarā mea i nunga i o taua tirā ē.

dragon-fly [illegible]

Roro Maaraara i au ē, o te iva tāu mau ā terāē;

E Tangi. no runga ia Maruata, no tā kakai ia Puai. na Koroa i atu..

Tera te tumu..

E tou { Tiō ra tinaoia Maruata e, e kitea mai nga erepua tei
aau e Mai ē! — [illegible] deceitful spirits ([illegible])

E pūē Atuia mai tana ē, pae ātiāti Ngariki ē!

papa tou Akamoe ana ēra e Mai ē!

pue { Akamoe koe i te ivi-roa e tamaki kiāto i rue
ua tānimoē. (taroka)

tou Ua tānimo tai kopu, te raka nei tai āiāi ua ē ïa Mai ē! (te amama) (decent)

pūē Maruata rā. tei ō Iōāpa ē! (ngai)

umu e tou Tinaoia Maruata rā ē!

E pue { Tinaoia Maruata nei. ua koā tei Ngariki / ua
tapaia tai apaki apāpatai ua tapāriri. pikao
rāuti ra i te taringa kotikoti o Maruata ia
ōtōiā, na Rongo te take i tingeti ua kākina ē,

E tou { Ua kākina Maruata nei e kitea mai nga erepua tei
aau e Mai ē!

pue Atuia mai tana ē. pae ātiāti Ngariki ē!

papa tou Akamoe ana ēra e Mai ē!

pue { Akamoe koe i te iviroa e tamaki kiāto i rue
ua tanimo ē!

tou Ua tānimo tai kopu te raka nei tai āiāi ua ē ïa Mai ē!

pue Maruata rā tei ō Ioapa ē,

unu 2. man Ngariki
Tou Na Paeru te ivi i akamoe ā'ī!
pue { Na Paeru te ivi i akamoe ai ua ū taua i te
mate o Uarau atuia māiē ua tapāriri,
pikao rauti rā i te taringa kotikoti o Maruata
ia ōtōiā, na Rongo te take i tingeti ua kākina ē!
tou { Ua kakina Maruata nei e kitea mai nga erepua
tei aau e Mai ē!
~~pue Maruata rā tei ō Ioapa ē!~~
pue Atuia mai taua ē pae ātiāti Ngariki ē.
popa tou Akamoe ana ē ra e Mai ē!
pue { Akamoe koe i te iviroa e tamaki kiāto i
Erue ua tanimo ē,
tou Ua tanimo tai kopu te raka nei tai āiāi ua ē ia Mai ē!
pue Maruata rā tei ō Ioapa ē!

E apeape no Enuataurere.

FREE PUBLIC LIBRARY
SIR GEO. GREY'S COLLECTION
AUCKLAND.

Tau tama nei eaa rai e!
Uri mai koe i te inangaro ~~[illegible]~~
Kie Akataataa e tau Ariki e Āu maiku
teia e!

Na kaū koe ia Maveiiti i te tapu o te
Ariki. o piri tau o Ānge kāretu o te
Vao. e Tiare rau kōkōvi ē!

Tei ia oki to oku inangaro tei pau
atuna ia au e korero tuku na te
metua akairi ake i reira ē!

Na ara puatou. na ara kākēa e
motu ai to aerenga tu i te Avatea
e ūū Maire eaa mai o te rā e!

E apinga ua i pūkēa mai ka apai e,
na te āo roi toka piri // ua
puipui te puka'i eia āku koe
na āku rava i tu ake tau
inangaro e!

E manea metua i te tupu anga, i te tama e! O Enuataurere. O Enuataurere, e kaura nga Tapairu ei matareka no Enuataurere ē!

Ua mataano te tangata e eia āku koe ē! O Enuatuurere i te tai kura i te moana. tei runga koe i te umu o te kare i tai ē!

Aue e! Enuataurere! Enuatuurere!

Karakia. no te turanga pure. i
mua i te marae. na to Rarotonga.

Tera te tumu. na te tangata okotai e tou,

Tou Vananga mai te tupuna Tangaroa. Ki tapatapa Atua. Kimo Tangaroa. Kimō.

na te rai; teia. Kimo-Kimo. Ouyouyouyō. iē!

Tou Vananga mai nga tara Atua. Vananga mai nga Ariki. teia te turanga pure aku Atua.

Tou, 1. O atia ra te pou enua îā. ei tupu rāngā tupu rānga. e tōro!

= 2. Avaiki ra te pou enua îā. ei tupu rāngā tupu rāngá! e rirē!

= 3. Kuporu ra te pou enua îā. ei tupu rānga tupu rānga. e tōro!

= 4 Vavau ra te pou enua îā. ei tupu rānga tupu rānga. e rirē!

= 5 Manuka ra te pou enua îā. ei tupu rānga tupu rānga. e tōro!

E pee pue kapa. no te kapa. a Potiki.

Karanga, — Noo mai Vari i te aiti i te tuturi
i te memenge e Rongoē a Kākē!

Rorongo. — Taipoē!

pue. O Vatea kite i tena vaine i
moe ana paa i reira e,

Rorongo.
Ae!

pue — Te uiā te metua i anau ai.
Ia Timatekore.

Rorongo. — Ia Timatekorē aore oki o tatou
metua, ua tu e i Vari ua mai ē! (aka)

Rorongo. Noo mai Vari ē i te āiti aē!

pue — Noo mai Vari i te āiti e tuarangi
Kai taro mata i na turanga puze ē!
O Vatea metua e puā ua ake.

Rorongo —
Pua ua o Vatea, o papa (wife) (like the sun) i te ītinga.
o Vari ma te tākērē. i tāpākau ana ē!

tapākau = tamaru
= akapapa

Mother of Papa
Te-tamaiti-ngaoriori
Father: Never here

"Te enua marama o Vātea"

i.e. Te papa raurau

~~Rata~~ Mother of Papa

Tamaitā upavari v orá

= Child soft indeed

E pee, no te kapa, a Akatonu =Karapanga
Na Korou i atu.

Karangas) - Itipakakina o te rā e, ka roi te tere o Tautiti ka aka ē!

Rorongo) - Taipoē!

Pue, - - Ua ati te nio o Veetini ua akama i te ao e.

Rorongo, Aēmatangaaē![×]

Pue. E aru mai ia Tautiti kai amata
tutui kākā rā o Vatea e.
Ungaunga te rā e tu e āra.

[×]Isto ao teu pie

E pee no Veetini. na Vaipo i atu.

E Karanga. Ua pā te rongo i Avaiki ua inga paa Veetini aue ka matē!

Rorongo. Taipo e!

pue. Akatu ane i Karangaiti i te rua paa i te rāe.

Rorongo. Aē!

pue. Ua tau paa Veetini i te rangi ka oro. o na mavae ia Avaiki e!

Rorongo. Kakea mai e i te tau tuā aē! (where from)

pue. Kakea mai i te tau tua ia Avaiki ka rekineki mai e. (skip over) ua titotito aere Veetini i runga i te moana e Kaūkau mai e!

Rorongo. E ānu atu e i to miringa aē!

Pue E anu atu i to miringa o te rā paa ē opuopu atu na e.

Takaia te rā ē eke i te Kuputukia.

Capital: proof of their belief in the immortality of the soul

titotito = pass over. scarcely touching. 50 cal

E mautu: no runga ia Vatea kite &

= tuarangi ta matangi

Karanga. Ie Tāïa ia Mauturautaroa
te rua i te matangi ^ē Vatea ē!

Rorongo. Taipo ē!

Softly blow the breeze of Ina the Taia ...

Pue Taotao matangi na Ina te
kumu tongā!

(Topaden)

= like

Rorongo O pai te matangi piki ē kua
^ārara'i oki toku tere ki raro ē!

= [illegible] Papa

Rorongo. Ā taia e te matangi.

Lord of the hurricane

Pue. Taia e te matangi o tukai aā
te tai mākoako. = uncertain.

i.e. te tai kura o Vātea

Rorongo. Kōakoa ē o teipo kai matangi
rueke ē!

Te pee no Nia

Tupia kai Vaine, ko Rao te Vaine

Kororaro taua nei e tangi e, arueke tangi oki ana ei kona koe ka vee tu taua e arueke tangi ra kororaro taua e, taua toko rua e, i pera mai ana koe kiaku, kua poto taku ao, kua rai ki te po e tangi e arueke tangi oki ana ei kona koe ka vee tu taua e, arueke tangi oki ~~kora~~ e rue ua karireia e.

Toio ana te ra ki te maunga e, e taki ana te manava kia aku reiri e
Nanau atu ki te pae Unuu kua tuatua te Vai e, ei tau iaaku oki e tangi e
arueke tangi oki ana, ei kona koe ka vee tu taua e,

arueke tangi ra, tokorua reka tama e Tumai ai ki te manava e, ko nga upoko e rua e, ko te rito o Rongovei reiri e ko te muonga oki te taeake i ngakia i te onge nui tangi e

arueke tangi ra kua ite au i te ika nui mei te moana ko te angamea i te urinri anga e, na runga i te pae ai reiri e kua aite ua ake oki

toou kiri e taku tane mee pokuru
parai no te kura
tautanaki ki te rā oki e tangi e
3 arueke tangi oki ana ei kona koe ka
vee tu taua e
– arueke tangi ra e, nanau mai te
akara
tane, te tane kiaaku oki akaruke atu
i te are kava rere mai kiaaku oki
mate
4 e tangi e, arueke tangi oki ana ei
kona koe ka vee tu taua e
arueke tangi oki e rue ua karireia e

A sister's lament

Weep, Ati, for the homeless wanderer,
Thou art gone for ever!

Kirivari is gone for ever!
Victim of hunger

Victim of hunger! Alas, gone to Avaiki:—
That land whence none return.

Aye, none return. Separated were we;
Thou towards the setting of the sun,
No more to see the light of day!

Cruel {=Eke} Kotipi, a poor unoffending woman was Kirivari;
Slain by thee at the edge of the ~~sea~~ ocean.
Murdered, cruelly murdered!

Slain was Kirivari in the Utu grove ×
At the landmark by the sea

She was getting land crabs (food)

Let us go and bury the disfigured corpse.
Where is the nearest cave, Vaka? (ex. husband)
Carry her to the hill top.

We will climb up near the short sandy beach,
Where the range of inland hills may be seen.

Search well, Vaka, (for the body).
It is not yonder on the smooth stones.
Farther on, and farther yet,
Was she slain by that murderer! (murderer)

[illegible] Atiavaie e,

ngai e noo ei

1 Tangi rae ati, te takanga:
ua [illegible] atu koe.

= ngaro Kirivare (to [illegible]) = mate: [illegible]

2 Ua [illegible] e kiri e, ruunga ta-
Kore i [illegible]
vero.

Auraiki is a place that

3 E ruunga taveero, e [illegible]
cannot be reached,
avaiki aretaea.

Mangakura to [illegible]

4 Aore taea rae ua, maunga keke,
anga atu te aro i te opunga, ua
= [illegible]

5 ~~[illegible]~~ ua [illegible] te aoora

= [illegible]

Tangata kotipi, e vaine kope rae
[illegible]
kiri, taia rai toi,

6 Taiaie i taiaie (lit. slain [illegible] slain)
Slain ~~[illegible]~~ cruelly.

7 Taia i te ronoutu, rape kiri
i te [illegible] toi

close to the bend

8 Ka aere te tanu aitu, teina te
rua i vatata, e kaaka, e apai i te
ngaurea. [illegible] tane

= the hill

9 Koke ake rae kiri ibnepoto,
ia [illegible] kite i te maora maunga
ia uta.

10 Ketu atu e vaka, aore i te
papa: tei roro atu e tei roro
= [illegible]
atu, ua mate i te ta e te tanga-
ta

Atiavaie = te tuakana i atu i [illegible] tana tamaiti ko Tepa.
Kirivare = te teina i taia

Vaka = [illegible] = [illegible] Tepa [illegible] ~~[illegible]~~ Mangakura

Tangata-kotipi = [illegible] = Tuakana. Kotipi [illegible]
Mangakura = e vaine [illegible] Atiavaie & Kirivare

"Akiakiā Manuata ikitia taku atarau
Iāïa ia vaerea o te tamutamu enua o
Avaïki mai raro ē!

Tumaia-rangi-maia, rangi vaereā,
= Ia rangi ākē,

Tumaia-rangi-maia rangi vaereā.
= Vaereā,

Vaerea tetai tamu vaereā.
= Vaereā.

Vaerea i to Makita.
= Makitā.

Makita ria kita riā, ua rangi riri e.

Mautu

= E pai parape i tau mai no tai tuamotu e!

Rorongo. Ā e atua mataku oki?

= E pai ua teiā!

Rorongo. E pai o murenga?

= Auere toā!

= Taau ariki o avarua no Tu oki e Maʻi terā e!

Rorongo. Ā e atua mataku oki?

= E pai ua teiā!

Rorongo. E pai o murenga?

Auere toā!

Reketia urunga i Mataira Kauati te are
o Ngariki ua motu koe ia Motoro ka toe.
o Ngariki oki te puanga.

Pua i Tavaenga o te Tikute. o Ngati Marua
te ivi matakeinanga ia Ngariki ē!

Noo i Iviirua kopu tangata o Motoro
Amu te tuarangi ē.

Ei tauka ia Ngariki o Vaerua ra-
-ngi au ē!

Na Tangarerua

Tekere o Rudkum

Pee no Puai. e tere.

E matangi tu i te nguare i Anakura no
Puai ua roiroi ka terē!
Ua kake ātu ki te uru kare ē!

Papa.

Ei kona ra e au metua | era ake ai
iaku nei i te paupata i Taamatangi
te tangi nei i te Tama āngai rai
Tuavera e. Ka uaki mai te mātangi ki
Iva ē!

Unu 1.

E matangi tu e i te nguare ē, i te nguare
i Anākura ua vā te tuarangi. ua vā
te tuarangi tei Kokirinui e. ua niu
aere i Tengaatanga i Anaorua. ua
roiroi ka terē! Ua kake ātu ki te uru karee!

Papa.

Ei kona ra e au metua era ake ai
iaku nei i te paupatā i Taamatangi
te tangi nei i te Tama āngai rai
Tuavera e. Ka uaki mai te mātangi
ki Iva e!

unu 2.

Parepare i tai e i te pārapu e, i te pārapu vāia mai i te Tokerau na Tiki e oe atu. na Tiki e oe atu motuanga enua i Mangaia no Puai ua pekēkē i nga taoa. ua roiroi ka tere. Ua kake atu ki te unu kare è!

popa.

Ei kona ra e au metua eva ake ai iaku nei i te naupata i Taamatangi te tangi nei i te Tama āngai rai Tuavera e, ka uaki mai te mātangi ki Iva ē!

unu 3.

Tamaiti aroa ē na Motuone ē, na Motuone tangi mai e i te unu o te Maunga, i te unu o te Maunga'i, ka ano ki Tamarua'i ia tau ki-

Angaūru; ua roiroi ka terē Ua kake ātu ki te unu kare ē!

papa.

Ei kona ra e au metua eva ake ai iaku nei i te naupata i Taamatangi te tangi nei i te Tama āngai rai Tuavera e, ka uaki mai te mātangi ki Iva ē!

2 Te taata i te ~~[illegible]~~ taata o Pu[illegible]
Pipiai ua tipapa i te [illegible] i
te po, ua tipoki i te [illegible] i te [illegible]
i noo maoi ko [illegible] te po i a ~~[illegible]~~
[illegible], ua [illegible] i te [illegible]
ti ~~[illegible]~~ [illegible] atu te a no [illegible]
te [illegible] e [illegible] [illegible] [illegible]
te [illegible], [illegible] te [illegible]
[illegible]

Ki teie [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible]

E tara no Eneene.

Ko Eneene nei. e tangata ïa. (Kare i taka tona metua) Tera tona tuaine. o Umuei. Tera tana vaine. o Kura, e puke vaine umu apinga kakara, e kia tae rana i raro i te tumu o tetai pu rakau, e pua te ingoa o tana rakau ra. Kua tupu te taumarō ia raua, i mārō a Kura, ei iaia te rārā poitū. i mārō a Umuei, ei iaia te rārā i katau. ua kake atura raua ia tae ki runga. ua riro ia Kura to Umuei rārā, ua riri a Umuei, i reira ua ati to Kura rārā. topa atura aia ki raro. i Avaiki, na te rārā pua i Va'i te rua. Aere atura te tuaine e akakite ia Eneene e, ua topa a Kura i raro i avaiki, aere atura Eneene i tana ngai ra, apai atura i tona idolo. tera te ingoa i tona idolo, o Tumātarauaa, (Kare i taka tona koiri: e rārā pua paa,)

eke atura Ereere na tana vaarua i
topa ʻi tana vaine ra, aere atu aia kare
a Kura i mate, ua taeia e te tini o Marama,
(O Marama nei, e ingoa Tapere ia.) Tera te enua
i noo ai a Ereere, o Motutapu) aere atu a
Ereere ua nakä ia tana vaine i runga i
te pou o te are. aria e taʻi ei kai, na
tetai tangata a Kura i tiaki, Tera tona
ingoa. O Tiaraurau. e tangata matapo aia,
no te tini aia o Marama, tera tana angaanga
e kapiki i te ingoa o Kura ei kite nona ē,
kare a Kura i matara, Tera tana kapiki;
E Kūra! ua ao mai a Kura, Tera tana
ao. E Tiaraurau! . Ina ra ia tae atu a
Ereere i tana kainga ra, i te po, ua
rongo aia i te reo o tana vaine te kapiki
ua ra ia Tiaraurau, ia rongo aia e tei te
pou i rotopu. aore e taea i te tatara,
ua kimi iora aia i te ravenga e taea'i,
Tera tana ravenga. ua aere ua kake i

tetai pu akari. e ua varu i tana akari ra, ua aere aia ua paru i nga mataara. e varu ara, ua aere maira tetai manu. e Kiore e kai i tana akari ra, ua uipa maira te Kiore e vivi. Kake aere atura na nunga i te are. na vao. na roto ia verēpē te rau o te are, ua kake atura a Eneene na nunga i te tua o te are. e tae atura aia i nunga i te Taūā o te are. ua manako to roto i te are e, e Kiore, ua uāki akera aia i te tapoki i te are, ua nanao atura i tona rima, ua rave maira i tana vaine, ua tuku atura iaia ia aere. noo iora aia, ua tuoro maira a Tiaraūau. ua āo atura a Eneene. ua rave a Eneene i te tu reo o tana vaine o Kura, ua vare a Tiaraūau. e roa akera ua eke iora a Eneene i raro. oro atura aia e tae atura i te ngai i eke mai ai

rana ra. tei reira tana vaine, ua puke
i tana vaine, ua tarotaro atura, ua karakia,
tera te tarotaro. =Pūpū-kākāoa. pureke-pureke.
E ao.-e ao. ua avatea,, na tei reira karakia
i tirei ia rana ia rere ki runga. ora atura
rana i te tini o marama, no te mea te
vaitata maira i te tuenu ia rana, no te
mea ua ao. kare ua a kura,

(O tira te ngai i taka)

her son

pee. no Kaiara.

= Tenio pi i te po e ua keukeu tākoto i ūā arai i roto ia Meduā i ^son of Tenio ka eke ai Motoro e i te niu i Ivinua i tāra mai, O te meringā kai rā i topa e! .

papa) Te vā nei i Vaiteporgi te manu nei e tapautu o te eke tumu ta Kaiara o Tavero e o Meduā oki, mau ki te tama e teia e!

Pee no te Kapā Akatonu, na Koroa i Atu,

Karanga. Parono ia Manu e. o te ika īrau mai Araoa te Tonga ē!

Rorongo — Taipo ē!

Epūe — A tai matenga o Tekaire o Tane Kāunuunu e.

Rorongo — Ae ē!

Epūe — Tane angai e io Veranga. o Veranga'tu i te rā e!

Rorongo unuunu I — Akaotu te ngaru e tei te Moana ae e!

Epūe — Akaotu te ngaru i te Moana ākaū mai. akaū e.

Rorongo — Te riri o Vatea.

Epūe — Vaere atu i te poūe i te paepae o Rongo e.
O Rongo arai mai i te Kea e.

Rorongo — Arai i te Kea e tai mākoako i akatere mārama e!

Rongo — Taipo e!

Epūe — A tai matenga o Tekaire o Tane Kāunuunu e.

Rorongo — Ae ē!

Epūe — Tane angai e io Veranga. o Veranga'tu i te rā e.

Rorongo unu II — Paii Kuonga e tei Karekāre ae ē!

Epūe — Paii Kuonga i Karekare Poreoiti nga taae a kutu mai a kutu e.

Rorongo — Ae ē!

Epūe — Te kutu nei nga Maoata ua veru aere i te Ngangie i te Matotu vaii e
O Rongo Arai mai i te Kea e.

Turama

Pee no Naamu

Taia Vaine i Taraenga
Ua motu koe ia Potai
O te puputa motu no te Metua
A ngaro ai Vaine
O te anau tupu ua te tape,

Papa
E pini ake Naamu i te nau puka
Noo mai paa i te makatea
Eiea na tau ai e,
Raumea oki te nave
A te taranga ona i noo ei,
~~1 Tiau~~

1 Tiau
1 E patikomu i Te-Konokoro
tetai ona nga ia Naamu
O Teipe oki te toko
Aunaka e tau ane nau
i manu e,

2 Tiau
2 Maunia Vaine tei Pakia e
tei Pakia a tai ona nga ia Namu
a tai ona nga ia Naamu.
ua motu koe, tai atai na
Teipe, ia Naamu ua ona koe
O Teipe oki te toko.
aunaka e tau ane nau
manu e,

=ngai: Vatulo:

3 Reumeu te po e tei papiono e, tei
ngai: Vatulo:
papono, ua ka te ai i Tutapu, ua ka te ai i Tutapu, o te ^noi mata o te Apeuto, ua pau te pane i Aniki, ua tangi au i te tama e,
~~Ko te va nui kai mamate e,~~
Anakae, tare ane naumanu e,

vao i Matinganaki
4 Punipuni aene ~~[illegible]~~
i Te auiti e,
i te auiti, kite ake au i neina kite ao takamunga, ~~kite ake au i neina~~ kite ao takamunga i;
te nai nei te ponga ia Te-Tuana ee koto na Pautu, ua pini oki tau mata, ua kapitia e matana Moe i te nima e, x
Anakae tare ane naumanu e

x kua kave i te rivi na e ora

(9 volleys from Pepenkore)

La Grande Panama
Kalo Aua

? Teapeuta
? pontepare i aniki
? tu vai nui te ponga i Tetuma
? Pautu

Pee no Iro

FREE PUBLIC LIBRARY
SIR GEO. GREY'S COLLECTION
AUCKLAND

Taiku io e Iro e ia Ariki [illegible] Iraaau ake ia Ngariki, e tae koe ki te kao nui momoke ia raata te enua o te tepi Koevae,

papa

Tuku atu tei te moana e Iro, tei ~~tei~~ a pate te vaka tuatua ko akaina te ra e Toa rikiriki tatou e

Unuunu 1

Taiku io e ia Arekare e, ia Arekare, e momotu koe i te iriroa ei o paa noou ei ä paa noou ka rua vaka o te tepi e no tauai tei nee atu e pona kaaa ia Age, e tae koe ki te kao nui momoke ia Raata te enua o te tepi koe vae

Unuunu 2

Oioia ake i te motu one e, i te motu one tei vaipia ua ata ~~i te~~ paa i te tekonu mua ia pate, ua ata paa i te tekonu mua ia pate ua tona ia

motoro a tamuetu ai Tamangaro e
ua akina e tiae, e tae Koe i te Kao
numomoke ia Raata te enua o te
o te tipi Kaeuae

Unuunu 3

Ka iti te rae Kumekume te Ka, e
Kumekume te Ka ia maro ia rö te
rua i te matangi na Koao te Vaka
mai tatakina, mai tatakinae
mai aeae te ara vae te araKaa
i te toiere ua viri &c To tai enua
e tae Koe i te Kao numomoke
ia Raata te enua o te tipi
Kaeaae

Unuunu 4

Ronga Kauria e i te manoro e
i te manoro e vaKa rangi
no teaeena ua pau te aaki
ua pau te aaKi ua Tauna
te mataKeinanga o te
tipi e poro ara io ia Ngariki
e tae Koe i te Kao numomoke

ia Raata te enua o te tipi
Kaevae

Uneunu 5

Tungia te ai e tui te moana e
tui ^te^ moana ua pine paa i te tua
Ki te aKa i te rangi Ki te aKa
i te rangi e Koa te Kore i te
taoa taomia io i te papa tua
e muna e, e tae Koe i te
Kaomu momoKe ia Raata
te enua o te tipi Kae vae

2 Pee no Iro

Ka eKe tu ma te Anuanua te
tau nei i te urukare ua Kopa
ra te matangi, te tipi te aeae
moana e.

papa
Ka rua te tipi i tai enua e
vaka pai no Iro e te apinga poro
i te uri e, Ka tora nei te tora

aore rai e pe korero e

1 Unuunu

Ka ake te ra i te arorangi e, i te aro rangi i a Kite e na ranurau aki ra anganiki na ranurau aki rangaiki ua tu pana i teaanga o te moe nu na tuna metua i a Turanga tei Karekare ua kopara te matangi te tipi te aeae moana e

2 Unuunu

Ka tere te vaka Karo na e ua pompa ru e ua panipani, varaia i te tua tokere i te tua tua i a tere i te tai ia tere i te tai Tamangaro paa o Pate Tuateena ko Akaina i to ratou potiki e ua kopara te matangi te Tipi te aeae moana e

3 Unuunu

Ua apu te ra e tei moana e, tei te moana te Karo mai ra i tai enua te tere ngi te vaka e

te tere nei te vaka i: ua motu ia
ra aumui i te mararo ra mura
vaka ra poi paa i te ua pote
ua Kopara te matangi te tepi te avae
moana e, —

Aie epua oi e rangai

Maniu te tapu o Motoro te tāka ra i Vairorongo i te koukou ngā vai ē, o turuki o Rongo i kake ai,

Ua kake atu au ra i te pā e atua noo ata i te kea e tau ariki nei.

Ariki Tamatapu i noo i Marua taea i Āupi i te vai o Ngariki e puipui āepe.

Mariua Rongo te tāpu i tai e!

~~Maniu te tapu ono~~

Tupa kai Vaine

Ko Tupa te tane ko Rao te
vaine, Tera ta raua
angaanga e paoti upoko
no te vaine no Rao, tera
te paoti i te tuatau etene e
noo Atangō. e kia paoti a
Tupa kua takataka te upoko o te
vaine, e rā e karangai ki te
vaine kua kaki au e akoa
i te pauru, e rā te vaine e
karanga atu ei, Teiaai te tuatua
e te ōā, e kua kaki koe aere
tauna te umu, kua akatika
te vaine i te inangaro o te
tane, kare ua i matakau i te
mate, kua tu te tane kua
aere kua oti vaie, ko te tuatau
ia i atu ai te pee, e kia apai
mai i te umu, kua pāpā e
kua tau, e kia ka te umu kua
aere kua kai mai i te rauaka
e. kua apai mai kua ina
e kia oti te rauaika i te ina
e ra i tiki mai ei i ta (kōiau) i te
vaine e kua kaikai e kua

tao i raro i te umu e kia maoa
kua apiai mai kia kai.
Kare takiri e manga tangi i
roto iaia

Turuu pee

Kororoa taua nei e tangi e,
Arueke tangi oki ana ei kona
koe ka vee tu taua e,
Kua taratara rava i tera rā, i
i tera rā, e kua tangi
Ei kona koe, ka vee tu taua e
Ei te ora, ei te mate te vaine
Kua matara rava, kua takake

Eua
Arueke tangi ra e, kororoa
taua e, taua tokorua e
Kua tangi ia rava tokorua e.

Gaoro tangata kai vaine i Avarua
Tapitokure .. . tāna tamaiti
i Avarangi

E tara ia Ngaru.

E Tamaiti a Ngaru na Vaiare. e Mokopuna aia na Moko. o Tongatea ta Ngaru Vaine, I tetai rā. Kua aere aia e ui i te Korero i tona tupuna ra ia Moko. (Tera paa to ratou enua, o Manua,) E Tamaiti taemo arakata a Ngaru. na Moko i omai tona mana, E tae akera i tetai rā, Kua aere atura aia e Kokoti i tetai rakau, e puka, e Kua tarai e oti akera. aere atura aia i tai, e tae atura i te tapa Atu. ua taū atura ia Tikokura. tera a Tikokura. e Ngaru. no te mea tei reira tetai taāe. e Mangō Kai tangata, o Tumuteanetoka tona ingoa, ua ngaru iora te tai, aere atura te ngaru i te piri mato i te tapa Atu. te tu ua ra a Ngaru i rotopu i te naupata. e ia oki mai te ngaru mei uta mai. Ka oki i te Moana. tuku iora i tona papa i raro i tona Kopu. Kake atura aia ki runga. tere atura i te Moana i runga i te tua o te ngaru. ua kimi iora tana Mango ra iaia e apuku. Kare ra aia e rauka i tana Mango ra. no te mea

tei uta tona tupuna te tarotaro ra iaia ia ora. Tera tana tarotaro. "Ei nunga ē Ngāru! "Ei raro e Ngāru! Tei nunga a Ngaru i te tua o te ngaru, tei raro ake te Inango. ia kake te Inango i nunga i te tua o te ngaru, tei raro ake a Ngaru, pera ua atura rai e tae atu i Po varu. o atura a Ngaru i tona papa ei kai na te Inango, oro atura a Ngaru ki uta kare i mate, (Tera te ingoa i tona papa. Orua)
aere atura aia i te kainga. e kavei atura aia i tana vaine ia Tongatea. tapae atura raua i tetai ngai e vai tei reira. ua taumāro iora raua. e keta te tane o te vaine te eke ana i raro i te vai. e keta te vaine o te tane, eke atura te tane. e ruku atura i raro i te vai, mei te popongi mai e aiai ua atu. kua tu mai ki runga. e ina! ua oro tana vaine, no te mea ua akavaavaa iaia ua tako i te tai, aere atura aia i to ratou kainga. Ua ui maira tona tupuna iaia e. tea to vaine? ua karanga atura aia. ua oro i Teautāpu.

i te ngai paa o tona ai metua, Ua nako maira
tona tupuna iaia e, O taku oki ia i karanga atu
ana ia au ra e. Aore i anga e tau moko, e anga
tiroko, Ua ko iora ratou i tetai Vaarua ei
tanu ia Ngaru ia para. ua tanu iora ratou iaia,
i ăriki ia i te rau ngangaere, e tae atu i te
po Varu. tera tei tupu ia Ngaru, e Uira tei
panna mai no raro mai i tona Vaarua, na te
Uira i ueke i te one, e te ngangaere i tapokiia'i
aia. o te mana ia no Ngaru, e Uira. o tona para ia,
iti atura te uira e tae atura i te enua i noo ia
e tana vaine e Tongatea. riro atura te rongo o
Ngaru i reira, ua karanga iora te tangata e,
Tena te kiri o Ngaru! Ua nako maira tana
vaine a Tongatea. A e Ngaru ke taku i kite ra,
e Ngaru ke oki tena? ua nako maira ratou
iaia. o Ngaru o to tane ra, ua nako atura aia
kare ia, Ina ra tei reira tetai kapa vaine,
ua aere atura Ngaru e tona vaka tangata e
tirae. (e matakitaki) i tana kapa ra, Ina te
vaa ua ra to Tongatea turanga. Ua ui atu a
Ngaru, noai te vaa, e vaa? ua nako maira
ratou. no Tongatea, ua nako atu a Ngaru, tatua
ia, pera ua rai e akani akera te kapa.

oki atura Ngaru i tona enua ma tona rau tangata. Ua tueru aere atura Tongatea ia Ngaru, ma te kapiki atu e, oki maira e Ngaru ia Moe ana tana! ua rako maira Ngaru. aore oa au e oki atu, ua pou au ia au. Ia kite a Tongatea e. kare rai a Ngaru e oki mai, tapae akera aia. kakati atura i te Kokii Kura. mate atura

---

E tae akera i tetai tuatau. ua aere maira nga tamaine a Miru, o Kumutonga e Karaia, e tiki ia Ngaru ei kai na Miru. i pikikaa mai e. ei tane na raua, ua Vai iora i ta raua tane i te parai. ua ānati i te amo. takitaki atura, e tae atura i tetai maunga, o Erangi te ingoa, ua kake atura ratou. ia kite ra a Ngaru e, ua teitei tetai tanga i te amo, ua akaaka tetai, ua kite aia e. te kake nei ratou i runga i taua maunga ra. Ua tarotaro akera aia i roto i te parai, Tera te tarotaro. "Oi au tīriā, tīriā, Oi au tārā, tārā, Tārā ia akera ia kite au i teia maunga, o te maunga poro oa teia a taū tupuna a Mokoroa, taū metua a Vaiare, taū vaine a Tongatea.. Ua rako maira a Kumutonga e Karaia, "Kinitia kai e kinana, to koiri! Vaio i Erangi maunga, to vaerua, e kaze

E Matamoni tuia

Tumu

1 Ia Ue te tuani i te manae
te tuani i pouteoa na itiki o Tane e,
uia, uia Tane e, ei atae

preist — = veitato

2 Tinoa te pia i Tiianga, ua kapiti
ia Matoniki, o na pia o Tane e,
e nua katoa i Aniki nei

Tian
= Tamaranio

3 Pangeana Te-puanga i Aigana
te kapu i te-Upoko, ua nika te
kini o Mautana, o nga nakenake
= an el treatment
na nganiki nei;

4 ~~Ka~~ Ua ona Te-raki ia Raumea
Ei tamanu na Mautana
e ona i Kaukani nei.
song of Tepaki

= star

5 Ua ona Iraanuitanaraa
star / = star
~~utu~~ e mene, ua kake oa te
pa etu nei

= man from Tahiti

6 Ua kake te uni a Taiinangar
o ngati Kaki tei takina i te na nei

= Kaki from Tahiti

7 Takina e te nā ia iti,
te nā ia Roi (i.e. Matāroi) ei tiki nua
i pou tai o Tane e, neia

8 Rōia (=rere) e te etu, paoa e aumea (=star)!
na Amene te ~~te na ngai i nai~~ vai i vaì mai
te vai iātea, na umu aitu
na Kavenitū, te amo ia ngati
Tane nei

9 Takina ake nganiki e, e maunga
i te nā nei

na Mere te vai i vâi mai
te vai ia atia

E pēe no nunga i te pā ika na Tinirau.
No te kapā Tereavai. na 1823

Tera te karanga. = Vaia mai i te akeke i Aitutaki. o te pā ika na Tinirau e Moroe!

Rorongo. Taipo e!

Pūe. Vaia mai te tino ika nei o Vātea
Ei taairangi e Tānē.

Rorongo. Aē!

Pūe. E utu oki i te kava rauriki e
roaka mai āi!

Rorongo. Vaia mai ē i te akēkē aē!

Pūe. Vaia mai i te akeke tei te
moana te ika tauira a Tānē!

Rorongo. Aē!

Pūe. Takave mai i te unu kare na
Tane ere-tuē, ka aere e tauri
atu i te akau

Ana te Kakera 1823

taairangi

ngaruē   Tekeaya 1814

Tapatapa no runga ia Ina, na Koroa i atu.

Tera te tou. = Patutu i te Kea nui ei tarotaro na Ina ē!

shark

Tera te pue, = Tena Tane ere tue. te apai atuna i te anau ika i uta i te naupata kura.

ngarue ... maota

I Motutapu e ia Tinirau.

Tou. Tinirau taua tanē!

pue. Aore au e keu i to Ira tangata

Ua ii i te kare i te matangi te moana. i Rangiriri ē i Rangiriri te aroaro Ariki.

wetted

place at Rarotonga

Tou. Aroaro Ariki i Kakea ē!

pue. Oro mai topoki ake au.

She dreamed of her tane

Te ānī maira Ina Pāenuakorē pou enua tapu i taea mai nei;

Au o Pauprincito 1814 a 15

E eva. na Karaponga. no te mate ia Ruru.

Tou) Ia Rangi te Toki ia Avaiki e Rongo ōi!

Tera Tanemataāriki ei koti i te ua i te rā, ei tua i te pā rakau e mae ai te Toki ia Iti. Iēkoko-koko!

Era ei tiki i na Tumanganumanga e noo i te are Taumaa Kaukare i te inapoiri. a motu oki ō, kotia aea ia Ruateātonga.
Kapitia oki te tiraa i Pataanga ō. E Tama ē! e Uri ē! tena te tamaki. ka mua'i ia Turanga ō. taumaa te toki iā ake i te upoko. Iēkoko-koko!

Tera oa te toki pāēkaēka a Tinirau. taraiā i te rangi. te upoko o Kāe. ia tōtōia. ia tangi ōpu. te tua o te Toora. ia tangi kekina. tupanua te kapu. ia motu āuka. ia evevve uā. ia kite i te kata. taina ra. Takina te toki ia Iti ei koti i te iku o te Toora e puta i tokerau. taumaa o Teariki takoto i Vaenga Moana. e tae uvai oki te pera o Tutavake ō. Puneki Tongaiti. ua tā Tongaiti. e karanga na Rongo. e karanga tūtūni. te vaka autu. te vaka aueke.

ua pau Mangaia. ōi! aue te tamaki ē.
ōi! aue ka mate ē! eaa te puruki. e toa
te puruki. te vaa o Tongaiti. te kai kākā.
tumaeu kura ē. e ati mata tao. ei tāki
i te ara toko i te Ngāene. Ie. Ie. Iēkoko-koko.

E pee no Miru. no te Kapa a Tereavai.
na Kapua i atu.

Karanga

Rorongo Taipoē!

Pue Na Miru te umu i Avaiki ei rangi [pupuigakau?] tae ia Tane ē!

Rorongo Aē!

Pue Ei rangi tae ia Tautiti e kai karii [kai tamaki] na Rongo e!

Pue O Tane mātā [face] reimua [ukarika?]!

Rorongo Nai mātā reimua e, na Miru oki te umu kā roā i raro e!

Rorongo E nunumi atu e i te aerenga āē!

Pue E nunumi atu ka aere paa i te umu tao i
te umu kai na Miru ē. Noea Miru? no
Avaiki i te po ānga noa [taae nava?] e. Taona i te Eki [pupu?].
E Tirakoa [straight] e. E Ti uaua [fruitful] e. E Ti tara are [planted by the house] e. [(sacred)]
E Ti nongonongo ia Avaiki e. Ae Miru naau tena,

Tao teki i te etenge na Tane ; me ema kakau
te [illegible] [illegible] Tane [illegible] [illegible] i te [illegible] tera
tarenga te tama ti i tera ao ; me [illegible] te
umu [illegible] -

Te ara ora Karangaia e na Maui
Tunoke [illegible] [illegible] i te {pana [illegible] te tai
{ngarara ([illegible]) i ata

Ko [illegible] Tangaroa

Blossom[illegible] Blossoms ~~[illegible]~~ seeds appear

1 Akaū

2 Otunga   [illegible] In fruit

3 Kautua   a kerekere furrows of water, egg of stomach

4 Akamākuru

Some bread fruit fall so some people die

5 Tiriaā

Flowers of ~~[illegible]~~ seeds a[illegible] [illegible] fall

6 Uringa

Mate rava te anau kai ~~[illegible]~~ i raro i te one! pia, ea, tuo, ui, &c.

Poroo   Bark from of the [illegible] & tree

7 Tiringa ~~[illegible]~~

1 Paroo

2 Tianu   Vaita. Bird [illegible] Tatangaeo pau nakau [illegible] ananga [illegible]. Bird all do

3 Pīpiri

Anunaia Bird go about

4 Kaununu

Land crab (papaka) drink!

5 Tiāū   Tapu te anau kai (like [illegible] lands)

6 Vaetā

Kua tari i mua te rokau tuo, ananarau, te [illegible].

13 in all

Upon also called the the moriana a te kaka [illegible]

because [illegible] the the puskana grows [illegible]

Which is also called te Kohuano te kakai

Karmeana i.e. when the people the

first spring of the land ate [illegible]

that nothing can eat them come out

of the shining & secret places & wander about

openly to seek food & so [illegible]

afterwards the Korari

E tangi. no te Kakai a Arokapiti. no te tauna.
i Ananui. na Koroa i Atu.

Tera te tou.	Tiōra kotia te ue i Tangikura ei pueke ia Ananui o Teaitu te Atua ē.
Tera te tara	E ngaae mai e te Ruātonga ē!
Papa — tou	Pāmiro te one ra e Tevaki ē.
— — tara	Pamiro te one i poro ai ei akapau ia tatou i te anau oki ā Tevaki ra i Tekutikuti.
— — tou	I Tekutikuti Takiri e ua kapitia Tuarau nei e te tueru tei Ruaāta i te vainga.
— tara	Ua motu au ki Aratangaroa ē!
Unuunu 1 — tou	Te umuāitu na veravera o Iti ra ē!
— tara	Te umuaitu na veravera o Iti tei Ananui na tauna na pororua a Matatauku taē kavai te pera i Avāvāroā. tei Okara na tara koūmu ua akarongo Teariki Tamatapu aua e kai i te ua i te ika i te Onu a Rongo. ua vāia te aunga puārini pāoa no tana tae ra. te vai rai i Papakea e uke karea i Tanuarere.
Tou	Ē ra kotia te ue i Tangikura ei pueke ia Ananui o Teaitu te Atua e!
Pue	E ngaae mai. e te Ruatonga ē!
Tou	Pāmiro te one ra e Tevaki ē.
Tara	Pamiro te one i poro ai ei akapau ia tatou i te anau oki a Tevaki ra i Tekutikuti.
Tou	I Tekutikuti Takiri e ua kapitia Tuarau nei e te tueru tei Ruaoata i te vaianga.
Tara	Ua motu au ki Aratangaroa ē!
Unuunu 2 — tou	Veroia Inatakere i te ngau roa ra ē!
— Tara	Veroia Inatakere i te ngau roa i

FREE PUBLIC LIBRARY
SIR GEO. GREY'S COLLECTION
AUCKLAND.

Tiranga rau i te ueue i raro i o Moana, tei Kurupeupeu te ariki pau o Tevaki nei o Tenau riki o te Moeau te ivi i akamoe ai, ia Tirango i te are Korero na Ivi paa tei Akaō te manga i Kai ai. Te vai rai i Papakea e ake Karea i Taruarere

Unuunu 3. Pokia Ananui ē!

Tara Pokia Ananui e te matakeiranga. O Rautakarini ra, e ngati i Tetiikura e Ariki Tamutapu, ua kupi te rangi ia Iva. tuhuia e Rongo, ia ē te ema, o te Kautuaran, o te ue e pū, ua ki te roto i Manguia. Karea i uta i te Tukono te mana o te Ariki e!

Tou Ē ra Kotiu te ue i Tangikura ei pueka ia Unuunu o Teaitu te Atua ē!

Tara E nguae mai e te Ruatonga ē!

Papa tou Pamiro te one ra e Tevaki ē!

Tara Pamiro te one i poro ai ei akapau ia tatou i te ara u oki u Tevaki ra i Tekutikuti.

Tou I Tekutikuti Takiri e ua katia Turarau nei e te tueru tei Ruaoata i te vairanga.

Tara Ua motu au ki Avalangarou ē!

E vai eva. no te Kapa a Rimvuka. e ura aere. na Kirikovi i ātu.

Tera te tumu.

use and col. by acock

Etoū O Tane metua i avaiki ē, tu maira i to Ākāri!
Wherefore
Epūe. Eiaa te vua ia Tiki? ei poani ia avaiki.
Tueva akuitu te eva i te metua.
Āē eaa toou ara i te ao nei? Iana mai
au i te pakiiranga o te meringa, meringa
mai avaiki e, meringa mai i te āo.
Meringa mai io tatou metua e noo i avaiki: eiaa.
Etoū Oai te roa i te eiva e Tāne!
i avaiki
Epūe Oi te rangi Orovaru e Vāia.
ta tangata
Oi te rangi mataotao e Vāia.
(all) Ēi ēi, e Papa taku metua!
Āe e papa oro atu koe e avaiki ō, akāatua
shaved
mai. ae ua paupau ai koe i to Upoko.
Te uiā o ē oai te Atua i keinga'i o tatou
metua, ae ua ara iaaku, e Ariki
(?)
taotaoā ia e te tuarangi, Aitou e Rongo
spines
ia unuia te tumu io tatou metua, aue!
aitoā! aue toē! E papa taku metuā!

Kapa
= drum na Tane te kaara
Ekaranga Tataia i te tanga o Tanē, o te vaa ïa i
tuku ai te Kūara ē!
Ererongo Taipoē!
Epūe Ua tangi reka te vaa ō Tanē nutu aki i
te rangi!
Rorongo Ka nutu au e Tane!
= begin
Epūe Oai tuā roi au e! E papa taku metua!

E Karanga | E kakara tuputupu, e kakara Kōnitonga e maire tita toē ē ākēkē!
Rorongo | Taipoē!
E pūe | Uru are te kakara i tau a'i.
rorongo | Aē!
pūe | E māire e kākāra tuputupu o Ārātea te ēi!
rorongo | Porutu te vai e tei te moāna aē!
pue | Porutu te vai i te moāna ē, auenei
apopo Tautiti ē, ua kotikoti avaiki i te
rau o te puā, tapokipoki vāirue ē i te
māire, e rāu māire tapu e no te ariki.
Tei nunga te kapa i te rongonui no Tane.

Porutu = lokoma

Epe-e. e tangi. no runga i te Kakai. na Arokapiti. na Koroa i atu..

Tera te tumu.

Etou Tiō ra Keukeu tupuna i ora | e tangi atu rai
Ki te pāre! (Tu...)
Epue Ka tua ra tai kopu o Kanaē!
Etou papa Āere maira koutou ē!
Epue Āere maira tangi Kaara i te vainga kava
Ia te Arutoa, ona Rongo i ngau ra ua etu,
Etou Ei tapa ia Tangiia ia kai ake nga Atiaporo ē!
Epue Kapitipiti ā ē i pau nga pārē!
Etou unu Keukeu tupuna i ora māî!
Epue Keukeu tupuna i ora mai na Tuairiaki. tangata
Metua ia Koti i raua Kanae i te tātā rikiriki.
I tokia Kaara. o Tetupu. o Tepōiarongo. o Vaikakau
na tao marau i te umu Kōkarakāra.
Te ranga aina ia Motoro i Tepatiki ē!
Tou Ē ra Keukeu tupuna i ora e tangi atu rai ki te pārē!
Epue Ka tua rā tai kopu o Kanaē!

FREE PUBLIC LIBR... SIR GEO. GREY COLLECTION AUCKLAND.

Tou papa	Āere maira koutou ē!
Epue	Āere maira tangi kaara i te vāinga kava ia te aruetoa. o na Rongo i ngau ra ua ē tu.
Tou	Ei tūpa ia Tangiia ia kai ake nga Atiaporo ē!
Epue	Kapitipitia ē i pau nga pārē!
Tou unu 2	Tāngata reua i Āriki ra ē!
Epue	Tāngata reua i Āriki teia te uri a Marere e ōra kava ia Tangiia ka rere roa i Paepaeauau. O terangi piri na uu pae ngaru na ngaru motuia ua atea i te Araoteiva i pakoko i Marae pāpā ra. Te ranga aira ia Motoro i Tepatiki ē!
Tou	Ē ra keukeu tupuna i ora e tangi atu rai ki te pāre!
Epue	Ka tua rā tai kopu o Kanaē!
Tou papa	Āere maira koutou ē!
Epue	Āere maira tangi kaara i te vāinga kava ia te aruetoa. o na Rongo i ngau ra ua e tu.
Tou	Ei tūpa ia Tangiia ia kai ake nga Atiaporo ē!
Epue	Kapitipitia ē i pau nga pārē!

Tou umu | Paeaua i Manuere ra ē!
hakapangati   taro o Pongb   tangata

pue | Paeaua i Manuere i ngaere ai ta Rakaro.
pore
tatua Aratea. tatua ō i te ē o Piānga.
sudden attack   tāronga tatua   mau

Piānga ka ē. Tuara ka eva i te rārā utia
seen   Kaumaan

i tiro ia mai āi!
Rekaro

Te ranga aina ia Motoro i Tepatiki ē!

Tou | Ē ra keukeutupuna i ora e tangi atu rai ki te pāre!

pue | Ka tua rā tai kopu o Karaē!

Tou papa | Āere maira koutou ē!

pue | Āere maira tangi kaara i te rāinga kara ia
te arutoa. o na Rongo i ngau ra ua e tu!

Tou | Ei tūpa ia Tangiia ia kai ake nga Atiaporo ē!

E pue | Kapitipitiā ē i pau nga pārē!

---

atua for the sons of Piānga

E tau aropo. e to ratou au ingoa.

Tera to te tanga i raro.	Tera to te tanga i runga.
Tireo.	Marangi.
Iro.	Otaru.
Oata.	Rakau tai
Amiama tai.	Roto —
Akaoti	Akaoti -
Tamatea tai	Korekore tai
Akaoti.	Roto —
Korekore tai	Akaoti -
Akaoti.	Tangaro tai.
Ovari.	Roto —
Una.	Akaoti -
Maaru.	Otane,
Ua	Rongonui
Maitu-Atua.	Mauri.
Otu.	Mutu.

7 [illegible] 05

E tuatua no etokorua puke tangata, no roto i te kopu o te Kama, e tuakana tetai, e teina tetai. Tera to raua puke ingoa, O Kōtū te tuakana, o Kōā te teina, e noo te tuakana i Karanga, e noo te teina i Veitatei.

I tetai rā, kua aere te tuakana i te aiai e atoro i tona teina i te Tapere i Veitatei. Kua pera oki te teina, e aere aia i te atoro rai i tona tuakana i te Tapere i Karanga, kare ua tetai i kite e te aere maira tetai, kare katoa oki tetai i kite. I na te maunga mai tetai, i na te maunga mai oki tetai. E tae maira raua tetai e tetai, aravei akera i runga tetai maunga, o Rangimotia te ingoa, tei rotopu ïa maunga i te enua. I na ra kia vaitata raua i te aravei, kua tu maira tetai, tu atura oki tetai, kare tetai e pā i te ara, kare oki tetai e pā, te manako ra tetai e akaruke te ara nona, e pae aia i te iti. Kua pera oki tetai. E mai te aiai e tumuaaipo raua i te akapera anga, kua tupu to raua riri tetai, e tetai, kua tautātā raua, e riri nui to tetai, e riri nui oki to tetai, taka atura raua i raro i tetai ngai akaaka e vaō, o Mataare te ingoa. Kua vaitata i te ao i reira. Ina ra ia ukarongo te tuakana e, kua akaea te teina i te vaa, kua kite aia e, kua pau te riri nui, kua rave riri nui maira aia i te upoko e aati i tona ua, kua aue iora te teina, ma te kapiki i te ingoa o tona tuakana, nako akera. Auē Kōtū ē, a mate au ē! Kia rongo a Kōtū e, o te reo ïa o tona teina, tuku akera i tona upoko. aue katoa iora raua, e kia oti to raua aue anga, arataki atura te tuakana, oki atura raua i Karanga io te tuakana rā.

Tera te potonga pe'e i ātua no raua.

= Ngaaku rai e kakei o te puku roā i Tavaikura. (at Iviria)
Ko ākarērē Kōā ē! (kua akaui rera = mei mata)
= Ia ua ēi, ia ua e tō reirē i kakea Kōtu e i kākē! (rdin, rain, i neira)
= Tue tu akarini o eve e. Tue tu akarini o eve ē ua ākaūrīni! (metua, mākia)
Ki tē kānotau e tei nunga te mārama e! (= kutau)

This is the pretty story of "The brothers' conflict" given in pp. 353, 4, 5, 6 of "Life in the Southern Isles"

William Wyatt Gill

= kokoti

Topaia e Una e. e toki purepure o tai enua. a tuā te vao ia Rata ua

= turaranga

inga te rakau. Te mokomoko kaa ia Taiti e!

Ivata

E eva no runga ia Ruru. na Arokapiti.

Ia Ruru te toko i te rā ōi!
Tera e Ruru te ura vānanga ei unui to manava.
O Ruru te ātia vaie te kutu i te mangungu e
karara i te rangi. Tie koko &c.

FREE PUBLIC LIBRARY
SIR GEO. GREY'S COLLECTION.
AUCKLAND

Vāvāia e Rongo te rua i te matangi ia Katamutamu avaiki. Koiafaca (pierced) i te Kopuvaru (sides spear), e maiti te pura o Tutavake, e rere i te rangi. Iā to taumaa (mighty ...) e te rangi maoaoa (ye gods), to (Ruru) punanga e te Veri tautua. Ka pura te ē i Ikurangi, reia e (never ...) te moko i Enuakura. Ka moe koē te Karaunga i tona are, i akāraia tu koē e te Tukurunga (spider), e tu ra koē te Ueue, to peau e te manu ka rere. Inā rea (caterpillar) koē te potipoti, inā rea koē te vāvā (locust), e Atare (beetle) kai rōrō i te kikau. taumaa to pauru e te Ro, to Komatatoto e te Namunamuā, na Tierena (father) koe i anau, e manu tu (caught thick) ē mai koē te Kereteki. tokoā e

te Iva i vaenga moana, i turuanuku koē Tutavake,
I turua mataotaoā te apai o te rangi, eia e
manu e pungāverevere. eiei nuku na manu o
te rangi. Pirake e piri te pāpāō!

Pa tamaroa e tu i te tana, anaua te tama
roa e Tutavake ō. o Piriū te metua, e enua
akarere Mangaia. puputa motu no Tirango e
pa te rongo i Avarua, taevaia e Tane te
manavaroa o te Keanui. Oaia te arapuku
e tu i Maungaroa. a puta koe i te rangi e
Rongo. Oai te tiaki i te are o Tongaiti.
o Teiō, a tai. o Tevaki a rua. Tirango a toru
o Paia ka ā, Teuira ka rima o Rarea
ka ono. ei akāra i te moe a te koromātua
i Pangomi, e tū e ara, e tu e ara, e ara na
tokoruā te papakura. ka eva Tane i
Tiairi. te tu ra oa Ruaika i Tikura
na mau te rakei. na Rerepuka i aae

I te tua o Tukutuku. i roaka'i tana tana.
na makona o Tutavake e tu i te tana, e akā
ra i te tiraa i te rau Tamanu, tu iora i
kona e Kotuku. aore e taea teia paepae,
e paepae tua-tinitini, e paepae tua-manomano,
o tai e tae ō. o te Iiri ō o te Rarama.
o tai e tae ō. a tai paepae o Rongo.

E Ina ōi! e Ina ōi! ua akiā oa to puta
vaina, e Ina e Ina. Āmau. Tera rava
te maoaoa! E kake ra koē te Unga, aua
au e kake na te Irave e kake, E kake
ra koē te Irave, aua au e kake na
te Pāpākā e kake, E kake ra koē te
Papakā. aua au e kake na te Tupa e
kake, E kake ra koē te Tupa, aua au
e kake na te Karaii e kake, E kake ra
koē te Karaiī. aua au e kake na te

Kiore e kaki. Noai teia ngai.
Akē. akē. Kekā. kekā. Tūtute tutute!
Ngengene. Ngengenē! Kaika. kaika ē.
Akaruke i te katu!

Purūrū te katu a te Kiore. te katu a te Kiore. tai naku e Kio. tai naku e Kio. tera ake oa te Kurirī!

Tikaroa te iroiro.

Karakia no te ika akatangi pāu.

E Kaūra! ura piā! ura vanānga, ura turou, Tuxoua takaia, takaia e mārā, rimarima tangata angaanga tangāta, atia a mana airi a tāpu, atia te io, te io [illegible],

O Vatea te auranga moana ie ruā rua'i au, e ruā rua'i tōro.

O Vatea te auranga moana ie ruā rua'i au e ruā rua'i tōro.

Ka tupu o te tōa, ka rito o te tōa, ka rārā o te tōa, ka kokoti o te tōa, ka era o te tōa, ka maikuku o te tōa, ka ngaa o te tōa,

Tupu akera ia uki e toa e maori no taua te puruki, no taua te arutoa, no tupuranga taūa, no taua kiēa, no taua kiēā!

Tupu akera ia uki e toa e maori no taua te puruki no taua te arutoa no tupuranga taūa, no taua kiēa no taua kiēā!

E ti o te maunga o te matēni, teniteni te matakeinānga, kōakōa te matakeināngā!

E ti o te maunga o te matēni, teniteni te matakeinānga kōakōa te matakeināngā!

beauty priest (?) if Sacred guardian beauty branch divide wedge (?) that short leaved

FREE PUBLIC LIB. SIR GEO. GREY COLLECTION AUCKLAND

Taua ra i te Makatea i te punanga o
te āo. teniteni te Matakeinānga.
Kōakōa te matakeināngā!

Taua ra i te makatea i te punanga o
te āo. teniteni te matakeinānga
Kōakōa te matakeināngā!

Ē Vee. no Ngaru. no runga i te Tekanga a Patikiporo. na Tukā i ātu.

= Akiakiā tute te manava ia Tevooi ei mana paa no Ngaru. avaiki koia i pau taae!

= Teipoi arire na Moko ra, na Vari-ma tetakere ē!

= Te tai o te rangi a tuku te Ātā apai Ngaru e i te Kakenga tu rava,

= Kake atu Ngaru i te tautua i te tua aro o te moko kura i tau e, a pare nei kia Apaiterangi ē.

= Ua kino Ngaru e i te taeke aē!

= Ua kino Ngaru ra i te taeke e anga turoko ka oro ai Tongatea ē. tei Itikau te roki.

= Tei Itikau te roki ē!

= Papapaka a inu ra i te Vai o Marua e rua enua i pei ai te pei.

umu I. Pei ikiiki na Ngaru ē!

= Tera rava te Karanga, e Karanga ia Ngaru, iti mai rapa te uira, e uira tu akarere, no mana o Ngarutai. noea toou mana, no raro i Avaiki, no Vari-matetakere, na ooki atu na, tena ia ia Kava, e tere aa ra e Miru

e tere kai tangata!
= Takina ra avaiki e Miru ē!
= Ei raparanga uira i tane.
= Tane oro ki Iti! (Itikau)
= Aē Ngarutai.
= Akiakiā tute te manava ia Tevooi | ei mana paa no Ngaru avaiki koia i pau taa ē!
= Teipoi avire na Moko ra, na Vari-matetakere ē!
= Taa o te rangi a tuku te Ata apai Ngaru e i te kakenga itu rara.
= Kake atu Ngaru i te tautua, i te tau aro o te moko kura i tau e, a pare nei kia Apaiterangi.
= Ua kino Ngaru e i te taeke aē!
= Ua kino Ngaru ra i te taeke e anga turoko ka oro ai Tongatea ē, tei Itikau te roki.
= Tei Itikau te roki ē!
= Papapaka a inu ra i te vai o Manua e rua enua i pēi ai te pēi,

umu II. O Mānua tai o are ē!
= Takina o Ngarutai, | na Kumutonga i apai, e apai ki Avaiki, | ei kai na Miru kura;
ei tane Ngarutai, | akiakia tute, akiakiā kava, te manava ia Tevoo, | tataia e Iva, porutuā te rangi ra, | kakea ra e Ngaru, te enua tau mareva, te enua iri kura e, | na te taa o te rangi, e tere aa ra e Miru, | e tere kai tangata,
= Takina ra avaiki e Miru ē!
= Ei raparanga uira i tane,
= Tane oro ki Iti!
= Aē Ngarutai,
= Akiakiā tute te manava ia Tevooi ei mana paa no Ngaru avaiki koia i pau taa ē!

= Oi au tiria, tiria, oi au tara, tara, tara ia akera ia kite au i teia maunga, o te maunga poro oa teia a tau tupuna a Mokoroa, tau metua o Vaiare, tau vaine o Tongatea, kiritia kai e kinako,
= To koiri, vaio i Erangi maunga, to Vaerūa, e kare i te po na to mana metua na Miru.
= Kumutonga-Karaia i te ata ōi, tukua mai ra ta koma tane ua roa oa te umu a Miru!

= Aore au e pā atu i tau moko, e tapu te tikinga vaine a Ngaru.

= Tuku atu te taura i enua kura, e taura viri viri, e taura varavara, rua e te matangi, kakea e Ngaru, kakea e te rangi tautua, kakea e te rangi tuamano. ē tuku te taura i enua kura ē mauria!

(waved)

= Mauria e Ruateatonga te pitonga i te taura i tukua'i o maua Ariki. o Rāka maumau ē. tukua, tukua ra i kōna,

= Oki mai e Ngāru.

= Tera 'tu te umu tao ia au.

---

7 pei

E pee no Iro. Kaia oki a "Ngatua moana ia Iro" e = Taikuio e Iroe ia Arekare"

Ko te kakai ia Puai ena pee.
I te au o Potiki i atuaai?
Na Koroa i atu. o toku tupuna ra,
Tera te mea i atua'i ki runga i te kakai o Puai.
E Tongaiti tetai pae ia Puai. no roto aia i te kopu o Tepei. e Tongaiti rai.
E no roto oki a Iro ia Tongaiti.

Inara ra o te aerenga tara i runga ia Iro i roto i ena pee. e taponga no Ngariki.
Tera te ara. o nga Atua o ratou i taia e Tongaiti. ko Paeke. e ko Akunukunu.
Inara ra ia tae i te tuatau i te tutai a Ngangati.. Ua mate a Ngauta. ua oki akaou te au i Ngariki. ua oake a Ngangati i te au ia Tuanui. e Ngariki rai a Tuanui. o te au ïa i tupu ai

tena aerenga tara ia Iro.

Tera te inangaro o Ngariki. e ta rava te kopu o Tongaiti ia tareke. aua tetai e toe.

Kare ra e tika ia Mautara. o te kū te Tikoru o te Atua i te toto. no te mea tei ïa Tongaiti tei reira apinga e Tikoru. ei akaepa i te Atua.

No reira a Mautara i karanga'i ia Ngariki e. auā e taia. Tei ïa Ngariki e. e vaka koekoe ua i te moana. auraka ra. e taia.

Tera te vaka koekoe. e tuepu ia oere i te pai. no te mea kare oki e maru ia Mautara.

Tera te ara a Tongaiti. e kopu tata Tangata.

No Tuanui te au i peke atu ai a Iro i te pai ra. ma tetai arongaoki. O Tuavera. ~~ma~~.

Kareka o te au ngai taau i ui mai i roto i ena peena. Teraïa

E noo a Iro i Tamarua, e i Keiā oki i Rupetau Ina Taraenga aia i te aerenga, ka aere aia e ngaki ika. Kare i taka te takurua, e tapangā ingoa paa.

Inara, ia tateka te matangi, ua kite aia e, ka mate te tai ia Atuokoro. e Araoa, e Kara-ngarui oki. Tera te ingoa i te matangi. e Iku anau, ko tei taikuia i te more i te tumu ra e, «Ki te Iku anau e arara e»

Aere atura a Iro. e tae atura aia i Taraenga. tei reira a Terei, e tuaine no Iro, o Ngāngaru to raua metua, no roto ia Tongaiti.
O Terei nei, e vaine aia na Tuarui, o Tirango ta raua tamaiti, koia oki a Arekare,

(No Iro tena ingoa o Arekare i te moana, no te tāngi o Tirango i tona metua tane ia Iro. i te tungane o tona metua vaine o Terei. no te mea kare tena metua tane a Tuarui i kakaro mai iaia, ua rereti oraora ua i tena metua tane ia Iro. no te mea e tama vaine o Arekare i roto ia Tongaiti)

I na ra ia tae a Iro i Tavaenga i taua aerenga nona ra, ua taiku aia i tona tuaine ia Terei e kimi aere ake iaia i Karanganui, i na Atuokoro a Iro i te aerenga e tae atura aia i tai. noo iora aia i roto i tetai ana; o Anaporea te ingoa, ko taau i ui mai nei e. Tei ea ia ngai? tei Atuokoro ia ngai o Anaporea, o te ngai mua ia i noo ai a Iro.

Kia tae i tetai rā, aere atura aia i Karanganui, noo iora i roto i tetai ana rai, o Teanaroa te ingoa. E te noo maira tetai motu vaine i roto rai i tetai ana ke, o Pariki te ingoa, e tiaki raui ratou.

Te akarongo atura a Iro i ta ratou tara kino iaia, Tera te tara. e aere a Iro. ana e aaere na roto i te rooka, no te mea, ua tapu te tai. i reira ua tupu te pekapeka i te aronga tiaki raui. o te va ia e karangai i tetai unpunu rai: "Tera maira i Pariki"

I na ra ia tae mai te anau ma tona tuaine o Terei. koia tena taau i kite i roto i tena peena.

Kua tupu te akamo ia ratou. no te mea te ungaio nei ratou. no reira ua karanga a Iro i te anau e tona tuaine ia Terei. E na uta kotou. e na te moana au, ka ōkitatora i raro i Atuokoro.

Ireira. ua takitaki a Iro i tona Kaka. ua oe aere na roto i te Roroka, ka aere a uru i te moana. Ua kapiki mai te tuakeu rau e, Oki maira e Iro ua tapu ua tena tai! Uru atura a Iro i te moana. i na Teumi te oe aere atu. oki atura i Araporea.

O Teumi. Teanaroa. Pariki. tei Karanganui. E Ana a Teanaroa, e Pariki. e Ava a Teumi.

Ia Mu. te rau. no roto ia tangata i te kopu o Tekama. e noo aia i Karanga, nona te tai. nana rai te rau.

Ko te Mu taau i kite nei. te tuakana o Taoi. e Imu ke ua teia. no roto teia Imu i te kopu o Teaaki.

O Mu. no roto ia Tekama.
Te rau. na Imu.
Te tai. No Imu.
Teanaroa. e Ana tei Karanganui.
Pariki. e Ana tei Karanganui
Teumi. e Ava tei Karanganui
Araporea. e Ana tei Atuokono.

Te au ngai rikiriki o te ingoa i taau e kite aere i roto i tena peena. E au ngai rai tei te reira pae tai, mei Karanganui e tae

ua atu i Atuokoro.

Poatutokere, e ngai ia e eke atu ai i te ara i te rorouta i a Karanganui.

Puai, no roto ia Tepei, e ngati Marmata.

{ Iro, e Tongaiti,
{ Terei, e tuaine no Iro, o Ngangaru to raua Metua

Tuanui, e Ngariki, e tane na Terei.

{ Tirango, e tamaiti na Tuanui, o Terei te metua &
{ Arekare, tetai ingoa o Tirango, no Iro.

Te aerenga tara ia Iro, i te au o Tuanui,

Te au i peke ai a Iroma, i te au o Tuanui,

Te au i atuai, i te au o Potiki,

Te Rakoi ia Puai, i te au o Potiki,

Te tangata i atuai, na Koroa,

O tera aereng tara ia,

Tera tetai,

Ko Autea, e Ngati Tane tetai pae, iaia,
E Tikute tetai pae, Koia oki, e Vaeruarangi.

Ko Mourua, e Ngariki aia,
ei Ngangaa nona a Autea,

No Ngariki rai te au ia Autea. e Mounu,
Kare rai i taka te tangata nona te au.
No ngariki ua tei tara ïa.
I mua paa a Autea. i miri mai paa a Iro.
Tera tei manakoia, i te tuatau paa i tetai
peke o Tongaiti. koia aki te tere mua o
Tongaiti. i uru i Ātiu, i Tamarua, ra. no
Tauai ïa vaka. E kakaro koe. i roto i te
unuunu tai. »Ia taiku io e Iro e ia Arekare»
I tei reira tuatau paa a Autea.

E kakaro koe ia reka i ena puke ingoa
a u koe.

Ko Mounu. e Ngariki ïa. o tei ïa Autea ïa.
Ko Mouna. e Ngati Tane ïa. o tei ïa Teaio ïa
rava o Turou. o Mouna tena tei
taia Teaio i keia ra.
I taito rava tena. kare ua i taka te au.
Mounu. e Ngariki. tei ïa Autea ra ia,
Mouna. e ngati Tane ïa. tei ïa Teaio ia

Pee. no Ue. no te kakai a Arokapiti
no te kopu o Ngati Tane. teia pe'e.
= na Tuka i atu.

Tou — Te etu tangi a Terangai e va'i mai i Maungaroa
na Uē akatere.

manu katoa — Ua karo i te ata e kake akē!

papa Tou — Terau oki to tama rā rire i ravea'i e Tane nei
ei koatu i Maungaroa na Ue ē no Vara nei te piā!

manu katoa — Ei vari au ki Maungaroa ra ē!

Unu 1

Tou — Te etu tangi e o Terangai e. o Terangai tei
Tupuaki enuā ua ketu aere māi. ua ketu
aere mai mei ïa Ue. mei te Atua'i katoa'i
ei ia koe tau ai e. ei Avaavaie'i ua akatere
e Tānē!

manu katoa — Ua karo i te ata e kake akē!

papa Tou — Terau oki to tama rā rire i rave ai e Tānenei
ei koatu i Maungaroa na Uē ē, no Vara nei te piā!

manu kato — Ei vari au ki Maungaroa ra ē!

Unu 2

Tou — Tiria māi e no kai maki e. no kai maki i te
tama tāki tai e i te tama akaaroā. i te
tama akaaroa'i ua kaukau i te tai ē. e Atua
nio renga rai ïa Ue, ei ia koe tau ai e. ei
Avaavaie'i ua akatere e Tānē!

manu kato — Ua karo i te ata e kake akē!

papa Tou — Terau oki to tama rā rire i raveai e Tane nei ei
koatu i Maungaroa na Ue e. no Vara nei te piā!

manu kato — Ei vari au ki Maungaroa ra ē!

umu 3 Tou	Akaterea tu e i te Kavainga e. i te Ka(va)inga tei mua i te Mārae i te titara tāpu ra. i te titara tāpu rai taii te pipi i to Marae. o te arapatu i Maungaroa tei tākina e Ue e ua akatere e Tanē ē!
manu Kato	Ua karo i te ata e kake akē!
papa Tou	Terau oki to tama rā rire i ravea'i e Tane nei ei koatu i Maungaroa na Uē no Vara nei te piā!
manu Katoa	Ei vani au ki Maungaroa ra ē!
umu 4 Tou	Eke tia i raro e i Karangaiti e, i Karangaiti i te tautāi ngere ē aore e mataika aore paa i tāi ia, aore paa i tāia'i ngara atu ai e Ue ē i te taraiku tei titiko, tei poiri-tama rai tei aaavaie'i ua akatere e Tāne ē!
manu Kato	Ua karo i te ata e kake ākē!
papa	Terau oki to tama rā rire i rave ai e Tane nei ei koatu i Maungaroa na Ue e, no Vara nei te piā!
manu Kato	Ei vani au ki Maungaroa ra ē!

Te kakai o Arkopiti

Teianei anoano koikiki i te [illegible]

Tei Avaiki i naro ana. E ngai poria. Ia aea

aia e tarai vaka. I rama i te teima —

ko Matareka e i koti i te vaka. Te koti

na rama i te vaka te toka i te pie

Nga teerui

i Matarika e amo i te

toki i te tumu o te rakau

= teo matara

E aumapu ma taku toki

e aumapu.

Kua motu te rakau. Kua tarai

Tereni

140

35 [illegible]

3 of these return

35 dollars.

Iunu 21 1869

E te orometua e Gili
kia orana koe e taau
vaine e taau au tamari-
ki, koau teia ko Simona
te mao nei au na te maeitaki
te mamai te ingoa i te tina
i te vaka o te enui-
ko te tina orongo

tera te tai ko te vaka i orata
kia mau ka maingamaetua
i roto i te kabu o te ika
kua oki ~~akau~~ aka ou
aia kia akaiki mo-
atu

O tiamama e Giri
kia ora ana koe

Nagisi

Mangaia

Rata's canoe

& Te-ivui

i oranga i te kai nana. Tera te kai
— e poi-veri kia ui. Ka kumea
tana tangata: kua kai i te akari
— kua pou i te tapa i roto i te one
(koni i kenga te veri). Kakaro kedeia
e kana ana e amate

Kua tomo e ka unu i te
poi veri, ka ikonga pakeha koe i
roto i te vai. Te rukuna ko te motetie

Kore tenei tangata, kore e
mea i te ruku i roto i te vai:
Kore ohia e mate. Kua noho
nana ko Moira: kua ora.

Kakaro kedeia e kore e mate tenei
tangata nana; i korongona ana e
"ohi akarana koe i te ao." ~~...~~
"Auraka koe e puku kino iakia

Paeuta ~~inland~~ / seaside
— tai

Kua oe i ~~[illegible]~~ Marikopo te

Kua tuarongakau i akaatu... aere i uta

Koti akaoo te tua i te kiti, (2)

Tarai ~~[illegible]~~ Tane pee rani. Kua ati te vaka

I mua mai te tangu... ~~[illegible]~~ ... i kore

ei au a tae? Koai te tira i to vaka? (mast) Kua akakite Teani.

Ko ________ te tira taito; Kare

tau te ingoa ... i kore ei kore e

ite. Kaka te tangu ... te ingoa mai

mai Otu i te rangi marama

Erect {Stand up in the light of heaven
{i.e. the mast

Kua oe i te vaka; aere ki

Marikotipo; kare i tomo. Kua tae

i Marikotiao = te marama mai (light).

E tangata rai ... i te vaka.

Ko naro ... i Tongateipu.

Tuetangata i ... mai

raro mai e te i ...

Kua ta i te tangata: ... ei

tangata tika "Tai puku pupuka" = crests of the waves)

Kua uruta ~~[illegible]~~ tai ra.

— aere atu ... atu: kua te

i te tai ~~[illegible]~~

rarangoa

= The ~~[illegible]~~ tai maro (= shallow water disappeared)

Kua koka ki runga i te

motu.

To Arutaki Atua.

Tangaroa

Rongo.

Terong.

Tane.

Tiki

ei vaka. Roti; kua tapa i te ingoa
=Takaviriviri
(2 vaka i te kotianga) Ko Viripo (te)
(maa) Ko Moetakauri. Kua
tuku i te moana. ~~Kua~~ Kua oea
Etae i Mārikotepo. Kua
= dim starlight
= glimmer
tomo tana vaka na. Kua oki i
uta: kua okorua ia vaka. Kua koti
akaou i tai vaka (2 aupuni)

Tana pēe nai

Kua oki te vaka: tapa te ingoa Tuamou
(= more paper: mei te koutu kurungota)
+ Tuaneka (na te tua e acre) kua
sidle along
tuku i roto i te tae – kua oe: kua tae i
Marikotepo: kua tomo: kua okorua ia
vaka. Kua aere akaou i uta. Ei koti
akaou i te ō ia ngā vaka

Tana pēe nai

Kua tatai te vaka (2) kaue

(teata puke kino — ko te aakai i te
kino to kopapa — to Maui)
Me pera koe ka oki mai nei koe
iaku. Ka ta noi ana ia koe ia
mate.

Kua ane tana tangata i te ao
nei. I oki te vaerua i roto i te kopapa.
Kua ora akaou. — Taaki ra ana
i te te ao i te kino o te vaerua ra.

Te ao

Ko Iva te ingoa o teia ngai.
Tekaitaua te tiaki. Me ane te
vaerua tangata i aia, ka ora ia
e tei manako tona kopapa, kare e
kino iaia. Tana kai ka ororonga mai
ro te vaerua tangata e to ia (kai
venevene) I roto te vaerua tangata iaia
kare e mate. ~~Te~~

Ko Tekaaruae e korangaa ana
e vare. me mate te tangata e tiki
i te akaeri, tetai manga to i
roto iaia (vai i toparai) ei kai
nana. Kia noa te tangata ki
Iva ra te ~~[illegible]~~ ema kai.

akamaangaa kai (prayer)
E ara ei Iekova ei Iehova

{ ngai meitaki tetini — e mate tuaematangata
— kuiio • e ora tuaematangata

---

natamara-atua e aaki mai

Kai i te kava — taero — tara mai

Po

Te ingoa o te po Meiia vaine

tiaki i a te po. Tai ma te ; kua

meitu tetai. Tai ma vaevae :

kua meitu tetai i te turi.

Tai Reina meitu i te elbow : other

perfect.

He found out the Po

Tekanoal died. Friends took

a cocoa nut : cracked it : threw

away the shell : taken te kiko

[takatekaokari

i roto i te kopapa o te mate. Aue nakoi

naro i te po. Meiia said : Aere

mai. Aue atura Tekanai kua noo

ki mua i tona aroaro ra. Ma Meiia

Tekanoal = Chief

Simeona's papers

1/ Te-ara-mi & Matarekai's canoe : seeking for light.

2/ Heaven & hell : Maui & Tukaitaua.

3/ Vaka a Rata.

FREE PUBLIC LIBRARY
AUCKLAND.
SIR GEO. GREY'S
COLLECTION

with corrections [illegible] from [illegible]

1) Toa's tails

2) Rata's opening

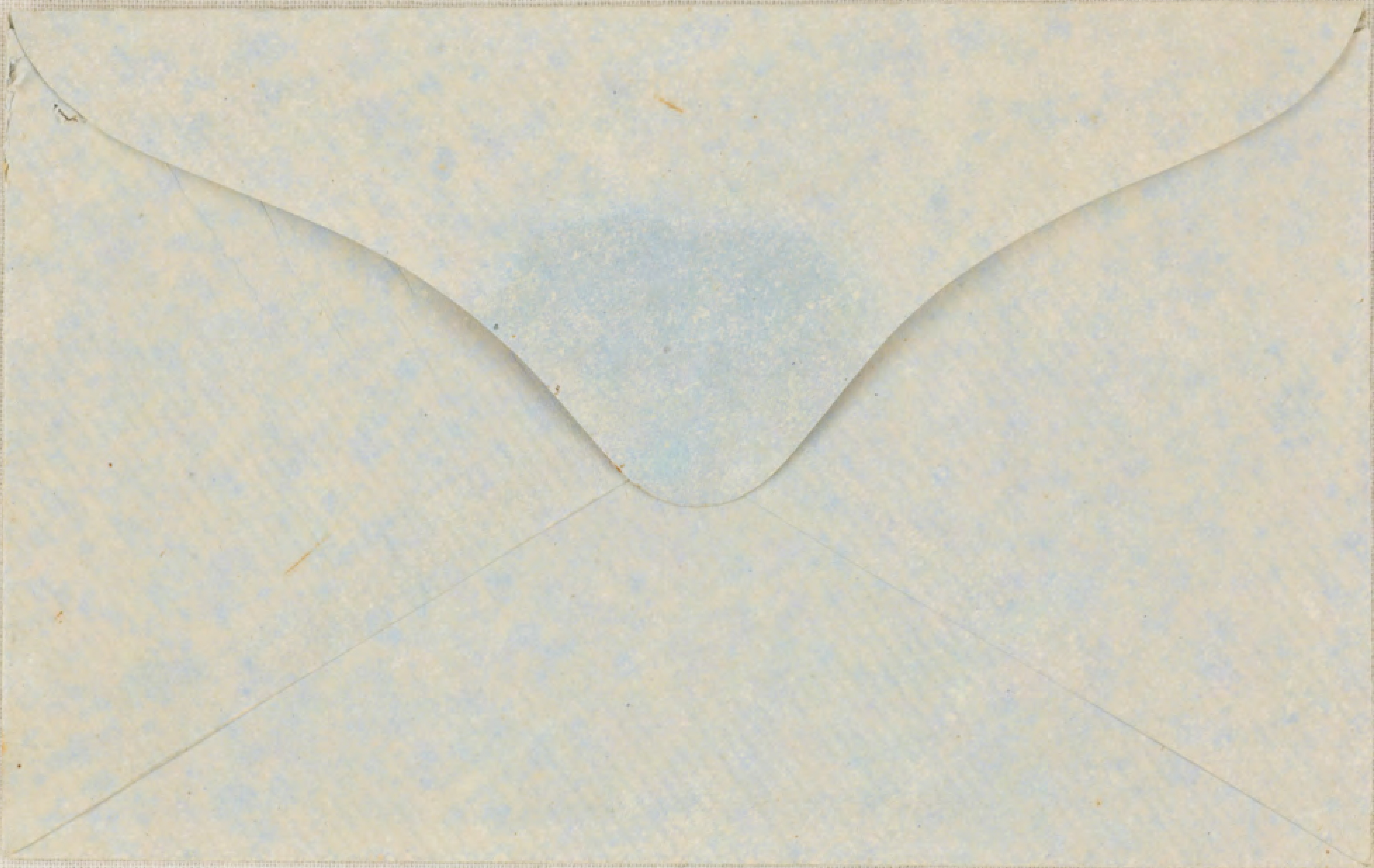

Pee. no Iro.

Tou manu — Mātua mānanu ia Iro e eke ua i Karanganui ka anatu au kimi kouru mātangi

Katoa — Ki te Iku anau e ārāra ē!

papa Tou — Oki mai Iro i te tumu e reirē, tau akatere i te atianga ua rori aere i Teūmi o te akamānui ē!

manu katoa — Ko Iro'i tei ungaia ē!

Unuunu 1

Tou — Mātua moana e teia Iro e, e eke ua Tanaporea e ngakingā apinga'i i āno ai, e ngakingā apinga'i ano ai pāiî atuna o te kuonga Kautaka aere i Araōa te taka nei i te Urutonga ka anatu au kimi kouru matangi.

manu katoa — Ki te Iku anau e ārāra ē!

papa Tou — Oki mai Iro i te tumu e reirē, tau akatere i te atianga, ua rori aere i Teūmi o te akamā nui ē!

manu Katoa — Ko Iro i tei ungaia ē!

Unuunu 2

Tou — Taku ara pāia e i te eke tinga e, i te eke tinga ia poatutokere ē, i te eke tinga ia poatutokere'i o Terei e tu mai ua iniā te mānava, ua iniā te mānava'i na reo taiku autā mai i te anau e eke ua i Karanganui ka anatu au kimi kouru mātangi.

manu Katoa — Ki te Iku anau e ārāra ē!

papa Tou — Oki mai Iro i te tumu e reirē tau akatere i te atianga, ua rori aere i Teūmi, o te akamā nui ē!

manu Katoa — Ko Iro'i tei ungaia ē!

Tau

unu 3 | Tiroïa i runga e i te rango nei e, i te rango nei te vā maira i Teanaroa, tei pariki tetai kopunga vāine, tei pariki tetai kopunga vaine i te tara nei i te raui. na Iro atuna i tamaka. ka anatu au kimi kouru matangi.

manu katoa | Ki te Iku anau e ārāra ē!

papa Tau | Oki mai Iro i te tumu e reirē, tau akatere i te atianga. ua rori aere i Teūmi. o te akamā nui ē!

FREE PUBLIC LIBRARY SIR GEO. GREY'S COLLECTION [AUCK]LAND.

manu katoa | Ko Iro'i tei ungaia ē!

unu 4 Tau | Itiki Iru e i tona tai e, i tona tai ia Karangamui aore paa e taea ua tu te raui, ua tu te raui e tangata metua e mareva aere i te moana, kautaka aere i Araoa, ka anatu au kimi kouru matangi.

manu katoa | Ki te Iku anau e ārāra e!

papa Tau | Oki mai Iro i te tumu e reire, tau akatere i te atianga ua rori aere i Teūmi o te akamā nui e!

manu katoa | Ko Iro'i tei ungaia ē!

unu 5 tau | Karānga i uta e oki maira e, oki maira ka ano koe kiia ua tapu oki te tai, ua tapu oki te tai, ua tioi te tua'i, ua tāche, ua romirōmi te oe'i aro ai, ka anatu au kimi ~~kouru~~ kouru matangi.

manu katoa | Ki te Iku anau e ārāra e!

papa tau | Oki mai Iro i te tumu e &c

Sydney N.S.W.

The enclosed is the original material out of which "Myths and Songs" and "Historical Sketches of Savage Life" were built up. The greater portion is in the beautiful handwriting of my much-esteemed friend and co-pastor Mamae of Mangaia. Mamae's baptized name was Sadaraka (= Shadrach); but at birth (in heathen days) he was named Koroa-iti, after his renowned grandfather Koroa, the warrior-poet. Mamae was therefore a descendant of the renowned Mautara, in the fifth generation, thus —

FREE PUBLIC LIBRARY
SIR GEO. GREY'S COLLECTION
AUCKLAND.

Mautara
|
Ikoke
|
Potiki
|
Koroa (youngest son of Potiki)
|
Tauapepe
|
Koroa-iti { = Koroa-the-Younger, lity.
Koroa-the-Little }

Koroa-iti or Mamae was one of the cleverest men I ever met with. For upwards of 40 years he was a faithful preacher of the Gospel. He died not long since at an advanced age; — spotless in character, true as steel in friendship. I dearly loved him. William Wyatt Gill 20/5/91

Tera itai tana kete anne ra

Ko Buataranga te ~~mo~~ vaine, ko Ru te tane, tera ta raua tamaiti ko Maui; Ko Maui tei aere mai i te ao nei, ma te kai mata ua i te manga kava te ai i kitea mai i reira, e roa tana kai ua anga i te manga mata

E muringa kua aere mai a Buataranga i te ao nei, e kitu aere i ta raua tamaiti ia Maui, e manga maoa tana i te aerenga mai, ko te Maui kite anga ia i te manga maoa, e ua kai raua, e kia pou kua oki te metua vaine ki Avaiki mei te ao atu nei, e roa atu kua oki akaou mai ma te manga maoa rai.

e kia varenga ke a Buataranga kua tere a Maui kua keia i te kete e kia oti tei reira, kua oki i Avaiki e kia aere a Buataranga, e ra a Maui i aru aere ei e aiai i te rua i oke ei, no te mea e rua ke te rua i kake mai ei, e rua ke te rua i oki ei, te aru nei a Maui e aiai i te nea i ngaoi te rua kia tae i tana ngai ra, tera te tapatapa i ngaoi te rua

Buataranga i tona rua, e rararya

tu koe anuenue i akarongo ia atu e e pipiri o eretue i te ata e Vaia

Vaia ake te rua i avaiki e nga taae e oti tei reira oki akaou atu a Maui kai manga mata rai; e tae akaou mai tana medua vaine ko te tu-toru ïa, ma te manga maoa rai, ko te aerengaia i pau ei te karakia, kua kimi aia i te raverenga e tae ei aia i Avaiki, aere atura e tiki i te rupe a Tane ko akaotu te ingoa i te rupe, kare a Tane i pa mai i te rupe e kata mana kua manamon, e rupe ke tana i omai, kare a Maui i rongo i te puke, pati akaou i tana rupe rai e kua omai, kua poroporo ra ia Maui aia e kimo tana rupe

E rā i onei ei i tana rupe e kia mā, e rā i angai ei, e rā rama i aere ei, e tae ua atu i te ngutu i te rua, e ra i tarotaro ei

Buatarangu i tona rua mei tu akakitekia i mua, kua ngaa te rua, e rā Maui i pipiki ei i runga i te rupe, e rā te rupe i rere ei i kokamu ei ia Maui i roto i tona pererau

e ngaro atu ei, kua akatere te rupe iaia e rā i rere ei, kua puke nga taae i te rupe e kua motumotu te ope aere atura te rupe rava ko Maui e tae atu ki avaiki, kua aere kua kimi aere i te kainga o Buatarunga e kia rongo aia i te tangi o te ike kua rere atura e tau atu i runga i te are umu

Kua itire tena metua vaine i te paku anga i runga i te are, ko tena te teia e aere e kakaro ana i teia apiinga i paku, e rā te kavo ake e rupe teia Ka ui Buatarunga e no te ao koe kua tingou mai, ko taku tamaiti koe kua tingou mai, kua oki te metua vaine i roto i te are, kua rere te rupe mei runga i te are ki runga i te kuru, e kua akapako a Maui iaia i raro, noo ua atura te rupe i runga i te kuru, kia oki mai te metua vaine ki vao teia Maui, kua oongi nga tokorua i reira Kua ui atu te metua vaine, i naea mai koe, karanga atura Maui i to ara i aere maira, kua ui te metua vaine, i peea ia e koe, i tarotaroa a taau i tarotaro ra, i kiinga e koe iaia ra, i akarongoia e au iaau ra Ka ui rā Maui i reira, teea ko

karanga mai ra te metua vaine e
te toko ra i te rangi, kua ui mai ia a
te rakau i tokoai, karanga mai ra te
metua vaine, e kuru
Kua ui mai i reira? koea to manga
e apai akenei? karanga atu te metua
no konei, i peeao i taana i te umu

Eaa te ravenga i angaanga ke ei
i taana i te ai, Teea ia apinga? teia
Manike, mei te ā te angaanga i tera
apinga? aria ake taua ka kite ei.
Ka ui mai? e taea i te tiki, karanga
mai te medua vaine, na Ru e
tiki e taeai, karanga atura mai ka
taea e au, karanga atura te metua Y
Karanga atura mai e mana toku
karanga atura te metua vaine, e rā ua
tangi au iaau, ka aere koe ka taia e
Manike, karanga atura te tamaiti
kare au e rauka iaia, karanga atura
te medua vaine aea koe e aere ei?
karanga mai ra mai a teianei
karanga mai te medua vaine
e tae koe ā, ae, Eaa taau ravenga
Teiaku ua nei taku ravenga
karanga mai te medua, aere ra
ko te aere ia, kia aere aia kua
kite aia i tana apinga ra kua
tongutu te auai, kia paiū tona
tine i reira, kia iti, kia tuā tamarik

Te te aerenga tuatua a Mamaarangi e Taanaere i te
pu i te vai ia Tekou, No Rangatira te vai nana o
Tongaiti, te ra ngatiaki i te vai Ko Niu e Nana, te
e puke ika tei roto i te ~~vai~~ tai, e taputapu tetai, e
kaea tetai, e titii ra to Mangaia, e taputapu ra
to Rarotonga, Te ra te tangata i keia iai, te va
i riro ai ki Ngatangiia, ko Toutika, nana i keia
te vai i riro ai i Nga Tangiia, kua aere taua tanga
-ta i Tekou, e kua tae aia ki te punavai, te kite ra
aia i nga tiaki o Rangatira i roto i te vai, te ui
ra taua tangata ia raua, nai korua? te karanga
-nga ra raua, na Rangatira nana o Tongaiti, te
ui ra taua tangata ia raua teia, a Rangatira e
Tongaiti? ~~te ka ra~~ te akakite ra raua tei te avataki i te
vai i akaruna, Te ponoporo ra i ana nga tiaki o
Rangatira nana o Tongaiti, me tae mai Rangatira
e Tongaiti, me kapiki raua ia korua e aere mai
ki vao aunaka korua

e aere mai; me aere mai ~~ki~~ Konua ka mate Konua i te ta eau, Kare i roa teia mai a ~~te~~ Rangatina e Tongaiti, te taumaro ra ratou i te vai; te Karanga ra a Rangatina e Tongaiti no mana te vai; Te karanga a Toutika nona te vai; te Karanga e tai no naua te vai, te Karanga ra a toutika eaa ta Konua akaino! te Karanga a Rangatina e Tongaiti tena a mana tamariki tei raro i te vai; te Karanga a Toutika ia naua karanga ia ra ia aere mai, te karanga ra Rangatina e Tongaiti ia naua tamariki kia aere mai ki vao, Kare ua iaere mai ana nga tamariki a naua, Te Karanga ra a Toutiki ia naua, ina Konua ai e no Konua te vai, te ui ra naua iaia e moai te vai; te karanga ra a toutika noku te vai, te kapiki ra i nga tiaki, te rere ua mai ~~na~~ anaunga tiaki ra i vao aru atura ia Toutika, aere atura te vai i Ngatangiia, oti ra mate tuatua no Tekou,

aia aere ua atura e tae ia Anauke
kua ui mai a Anauke, Eaa koe
karanga atu Anai e tiki ai, karanga
atu Anauke naai koe i akaunga
mai, karanga atu Anai, nakuoi
Ee rā Anauke i puke ei i te komotu
ai e tuku ei ia Anai, karanga
ia aere ko te aere ia, e tae ua atu
i te topa kauvai tei reira te kuru
tei runga i taua kuru ra te repo
ka tinai ra i te ai, e mate, kua
oki ukaou i te tu rua, karanga
mai a Anauke, eaa koe, karanga
atu a Anai, e tiki ai, karanga
mai a Anauke, teea oki te ai taau
i apai atu na, karanga atu a
Anai e, kua mate, e rā ua kino
tau inangaro i teia tamaiti, naai
koe i omai i kuru, kua oake i te
ai, aere ua Anai e taua ngai rai
tinai atu e mate, kua oki ko te
tutoru ia, tae atu ia Anauke
anatu te uru ra te uuu, kua ui
mai a Anauke, eaa koe karanga
atu a Anai e tiki ai, karanga mai
Anauke, teea oki te ai i apai na
atu na e koe, karanga mai a
Anai kua mate, karanga atu a
Anauke e ra ua taka taa ~~epa~~

i tera tamaiti, kua kakapu a
Manike i te ai ngarau e kua oake
ia Maui, aere ua e tana ngai
rai kua tinai e mate, kua oki
e tae atu ia Manike ko te tuā ia
kua ui mai a Manike, eaa koe
karanga atu Maui e tiki ai karanga
mai Manike, ua kino tau inangaro
i tera tamaiti, ka tikina atu koe
atupeuetukia i kona, karanga atu
Maui ta taūā anga reka
aere atura a Manike i roto i te
ana e unu i tona maro e mou
te aere nei a Maui te tararaumui-
mui ra i tona tino, tu mai a Manike
i tae kua tuke a Maui, aere maira
Manike e tupeuetuki ia Maui
ka puke ra ia maui e tinei ~~tupeuetuki~~
i runga, e kua taea te ā o te Mu
potopoto, ko te tuitei ia, kia topa i
raro mama ua ake, kare i mate
kua puke akaou Manike ia
maui e tinei akaou, kua tae i te
moremore o te kikau o te mu
potopoto rai, kua topa akaou i raro
mama ua ake, kare i mate
Puke akaou e tinei rai ia maui
kua taea te ā o te mu roroa
topa mai i raro kare i mate

kua tinei akaou ko te tu ā ia
kua taea te kaore o te mu roroa, topa
mai i raro kare i mate no te mea
e mana tona kua akaui Maui i
reira,
Eera ua puke mai ia Manike kua
tinei, kare i topa ana i raro
topa mai pei ake e maui topa
mai peia ake, tira ua i reira e
paupauare a manike ua kaikai
te ate o Manike, karanga maira
ia maui tira ake tukua au i raro
kua tuku i raro i reira
Eera mai i karangai ia Manike
eaa taau oko iaku, karanga mai
ia Manike, e aaki au iakoe i te
tumu o te ai
Kua aere kua uke te umu a manike
kua apai ki roto i te ana kua kai rana
e kia oti te keinga e rā i puke
mai ei i te kauati e te kapu rima
kua oake ia maui kia ika e ra
maui i ikāi Tera te ingoa i te
rakau e tamimu
Eera manike i topatopai
Tera te topatopai
Ika, ika, taku ai, taku ai
te aoaoaa i runga i te
tamimu para te aoaoa

kare i kitea a rotopu
Tutuki te pupu ka ai te karakia
i runga i te papanga aoa
kia ka te ai e ra i tamou ei i te
puru e ia ka, karanga maaike kia
tungi i te are e kia ka te are, kua
ka te pu aoa e ka atu te kaikai aoa
e pupu mai i teia ao i te mato
i Oroaru tei Keia paa ia ngai
Kua rauka mai te ai i reira

Oki atura maui te kainga o
Ruatarangа tae atu i te kainga kua
oki mai a Ru mai te toko aene
i te rangi, kua ui mai i te pu
o te ai, karanga atu a Maui kua
rauka ne roto i te rakau

Eo ra maui i ui ei i nga metua
eaa ake te ura kata e tae nei i
Avaiki nei, kua akakite mai a Ru e
e Ra, kua ui maui ia Ru, eaa tona
tu! karanga mai a Ru e, e viringao
kare e rauka i te mou, karanga ra
Maui e ka rauka iaku, karanga
atu a Ru Eaa taau ravenga e
raukai, karanga atu maui e
e ere i te taura, kua iri i te taura
I iri amoamoa e te taura 2 angakaa
te roa i nga taura e 6
e kia oti nga taura kua ui maui

ia Ru i te ngai e aere mai ei te ra
kua akakite mai a Ru i te ara
e aere mai ei te Ra

Eo ra i apuai i nga taura e ono
I mua o tai, i muri mai tai
i muri mai tai pera nga taura
e ono apua

Eo kia tae mai te ra kua tomo
i te apua mua, kua pako i mou
ua i te vaevae, te rua i te apua
kua pako i mou ua i nga turi

Eo kia tae ki te ono o te taura
kua mou i mou i te kaki
ka tamou uene ra i nga taura
i te koatu no reira i aere marie
ei te ra, te akaeke ua nei a
maui i te ra e aere marie ei

ka mou te Ra e ra i oki mai
ei te ao nei

Apenga

Ireira a Tourika i tuatua'i
ki nga tiaki o Tongaiti e
Rangatira i vaoo ei tiaki i
te vai, kia Nui e Nana.
Eaa ra korua i kona? e
koai to korua ingoa? ei reira
raua e karanga atu ei e, ko
Nui e Nana.
Naai korua i omai ki kona?
karanga atura raua, na Tonga-
iti e Rangatira, i vaoo ia
maua ei tiaki i te vai.
Tera ta Tourika tuatua ki
nga tiaki o Tongaiti e Rangatira.
Me oki mai akonei, me ka
piki kia korua, auraka ko-
rua e ki ki. Tera taku ingoa
ka tapa kia korua, ko Tinai
e Rake, e kia kapiki au
kia korua te io maira korua
Akatika atura raua i
ta Tourika i akapikikaa ia
raua.

I reira a Toutika i ko ei i te vai kia aere ki Avana, aere atura te vai ki Avana.

E kia aere mai a Tongaiti e Rangatira, e runga i te punavai, kua kapiki ki nga tiaki, E Niu e Nana, kare i kiki mai.

E kia rongo mai a Toutika i te kapiki anga a Tongaiti e Rangatira ki nga tiaki.

Kua kapiki maira a Toutika.

Koai teia tangata e kapiki i runga i taku vai?

Kua kapiki katoa atura a Tongaiti e Rangatira, e Koai teia tangata e kapiki i runga i to maua vai.

I reira i karanga mai ei a Toutika, Koau ko Toutika. e eiere Zatoro au i taku vai.

Tupu atura to ratou tamaki i te punavai; e keta a Toutika nona te vai, e keta a Tongaiti e Rangatira no raua te vai.

I reira e tuatua mai ei a Toutika, Koai te tiaki i to korua vai, Karanga atura raua, Ko Niu e Nana.

Ina korua ka kapiki, kapiki atura, kare i ao mai, no te mea kua na mua ana a Toutika i te akoako ia Niu e Nana.

Karanga atura kia Tongaiti, Koai taau tiaki? Kua tuatua maira a Toutika, Ko Tinai e Rake. Kua tuatua atura a Tongaiti e Rangatira, i na ka kapiki i taau tiaki, kapiki atura, kua io maira.

Kua ui akaou a Tongaiti e Ra-

ngatira, e aa tetai aau tiaki? e
e Karae e te Taputapu.

Karanga atura a Tongaiti e Rangatira, na Omana ia tiaki.
Kua ui akaou a Tongaiti e Rangatira, e aa tetai aau tiaki?
Kua mutekiia Tautika, kua mutu tona tiatua, kare aia i kite i te punga i raro i te vai ta Tongaiti e Rangatira i tuku ki raro i te vai.

Ke atura a Tautika kare atura ana tiatua. Kitea atura e, no Rangatira rai te punavai; tera te mea i kitea ai, e maata tona au puna e noo aere ei aia.

Mitiaro —
u
Nukuroa

Mapiki [illegible]
Teraa te pou
(akatika manava)

E tuatua no Rangatira e Tongaiti.

Te ngai i noo ei raua, ko a Tekou.

Tera te ingoa tikai o Rangatira, ko Ari. e ingoa no te tane a Rangatira.

Tera tikai to raua kainga i noo ei, tei runo i te ava i Avarua i tai ia Pou. Ou raua ka aere ei ki runga ia Tekou.

Kua ui atura te vaine ki te tane, kia Tongaiti, e aa tera apinga koinaina e aere ua ra. Kua tuatua mai ra te tane e moko. kakarā

E i reira te vaine e tuatua i ki te tane, e inangaro ua atura

6 –

au kia akapera ake toou tu.

I reira te tane a Tongaiti e aere ei ki roto i te moko.

E kia akara te vaine i te tane mei te moko tikai te tu.

Akaviivii atura te vaine i te tane. Kua tau tikai te tane ki te moko.

E i reira te vaine e tumu ei i te pee.

Tera te pee.

"Kua viivii ō te vāine Rangātirā iā Tongā, kua nongō, kua aere taku tāne e!"

E kia oti te pee a te vaine, eaa tera ika e oro ra i roto i te tai. Karanga maira te vaine, e Eke.

Kua karanga atura te tane, e inangaro ua atura au ei roto koe i te Eke.

Aere te vaine a Rangatira ki roto i te Eke, e riro atura ei Eke.

E kia akara te tane a Tongaiti e, mei te Eke tikai te tu o te vaine, te akaviivii katoa ra aia i te vaine. akama atura te vaine, oro atura aia ki raro i te tai no te akama i te akaviivii a te tane.

E tei te oru anga o te vaine ki raro i te tai, te oru katoa ra te tane a Tongaiti ki muri i te vaine, aere atura raua ra raro i te tai, kare te vaine i kite e, te oru katoa atura te tane ia muri iaia, mama atura raua ki runga ia Tekou.

Noo atura raua ki runga ia Tekou, ki raro i te puravai.

Kua tapa i te ingoa o te puna

vai, Ko te puna o Rangatira.

I reira rauua i tupu ei inga tiaki tangata. Ko Niu, e Nāriā. e toru tiaki ki raro i te vai. e 2 ika, e Karae, e te Taputapu. e te punga ki raro i te vai, ta te Eke i akapitupitu ki raro i te vai.

Ko te Karae i raro i te vai ko te tu tu moko ia o Tongaiti; Ko te Taputapu, Ko to rauua ia tu tapu.

Oki atura rauua ki to rauua kainga mou i tai nei i raro i te ava i Avarua, i tai ia Pou.

Tei to rauua aere anga ki tai Avarua. I reira a Tou tika i aere mai ei ki vinga ia Tekou, no ko mai a Toutika no Avana mai.

Ka ano au a motu i tau ivi ei ō nooku. noou tera autua e tau taeake ō nooku tera. = Ae eaa to ara i vāi ai koe ia taua? = Oro mai e tara ua no kora'tu no tai pāu. = Ei kona ra e One ka aere au kaera ia Ngariki ia tau i runga i tai motu. = Akaruke atu a kitea koe ia kite ai ta te ropā au tara ei tara ua na taua ia te are korero ō a titini atu taua. I e ui ao te ara o te Karaka e i ana mai ïa i te aaō. I ana mai ua au i āki i te tamaki te kotikoti a tuna ia maira korua e One ma. = E Tutavake tena oa te veū teia to oku taeake. = Oai toou taeake i ākina'i koe? = O te Karaka te toâ. = Ae ua kite ïa i te maro? = Ae te taekō. = Ae e amo oa tena ia au ia tu korua ia ta. aitoa korua ia ta. = Oai te ume i te maro? = O Ruaika oa o Manini i Teruakeretonga. = Ae ka aere ai au ki te mate?

E Tengangau ōi e tu ra umea to maro i napo nei ua koe. Tera te ivi o Tongaiti ei ngaere ia Tutavake. tukua mai te ariki o Rongo ei kave ake i te puruki. Iēkoko-koko! Era a pia te kaū o Tutavake. ei taeva i te rangi tao. Ka eva Ngariki i Temoreikau.

a riro oki i te taekō. a ta oki i te ivi roa ō.
Vaia Rongo puā akaneke atu Ngauta ia Paia ua tae
Rongo Vāpāia, Era na Tauokura i uaki te parai o
Tutavake. no Rongo tera autua, no Tongaiti tera auāro,
ka aere Tepei i Teikuere, ka aere Tekuru i te opunga
i te rā. Tera oa na kai tamua a Tutavake. oi atu
korua e au taeake ia atea. oi tika, oi atu. taumaa
te upu i te tokotoko ei Vaerua toā ei momotu i te moko-
tua o Tongaiti. piritoa piritoa. piritoa. teinā rā.
a Āranga oki Teipē i te ivi vaia ō, e varu mata i
te pāpuaka i kō ia'i i kiritia'i nga rakau e varu
te aoa mai na tai, na Tangiravakau, taumaa Tevaki
i te paratao ō. kāreia, aue te Vairakau ē, ei
kona oa Tirango e pā'i. aue te pāmoa ē, e ra te
mataati, Ka peke i ïa e Pāia teia kopu teia
vakanui tāae ka ati ïa ka oro ī ia e ea tu atu
e ea tau atu ei runga tai motu putaonga 'tu i
Marotangia i Tearataukānii i Tearatuarimiki, Te ua
o te rangi ē, e ra kaarin,) Tueru ia'tu Rongo ia tuā
pāpa Tavake i te kopu ngā rā i te avatea oe mate
iō oe ora'tu, ka oro Tutavake i ora ake noo akerā
Panoko ia puruki i te taparere i Ārakoa i te
tauenga rā i te aiai, karo tika ra e Rongo i
te vaipoko. pokia e Tane kai ai te taūna i

Puamātā. pokia pokia. pokia ē, e ra toko varu,
Ua pau ua te taūna a te Kama i Teumuaitu. takina
e Tongaiti te vairakau. a ngaà te kano i te kava.
à mate à mate, rumakina ē. e ra toko iva, Ua pau
ua te taūna a Tiroa i Teumuaitu. Naai teia tutai
na Taipiro i aere te po i aere te ao i rauka'i toona
Ariki i motu ai tauna tamaki i pau ai te taūna
ò Ananui. E ra ei a Rongo Mangaia. Kokiia te toa a
puta i te rangi. a kako e Ngauta a motu o Tepei, a motu
e Paia e ra tumangamanga. Arutoa mai koe taae atu au,
a kai Tutavake i te aunga toto e kapua tangata i tera peiaa,
peiaa Tongaiti i kai ai, na Terā eretonga e mau Mangaia
na Tikea, ei kapa rakau to Rongo ei Aunganganre, aore
i tainga miro i teia e te Turanga e ta Teipē, porutua te
rangi tao euea te rangi tao. ua kaki i te rangi tao ua kā
te ngakau. kotia Tongaiti pania i te toki e ra mautoa,
kapiti Tangiia o te Tuma raua i pau ai te umu kōkā
tei Āriki. o nga toa o nga Maori o nga taae o nga
taurekareka. o Kaoa i te tuaranga i Teaupapa. a
para taana kako a tangi taana rakau. kō ïa'tu taeia
mai. naai i karanga'tu ē e tapore. ua pā ē. ua pau ua.
o nga toe o nga toe i ora. E rā a pāo te puruki.

Ua pau te āo e Ngauta,,

pee no runga i te Kapa a Riuraka,
Na Tekā iatu. (say 1794)

E pue	Tuperetuki i te rangi e Ru e ua mareva,
Rorongo	Aē!
E pue.	Ua mareva te ata tiare,
Rorongo	E ata tiare i iti ē!
E pue.	Ua po avaiki, ua ao runga nei.

N.B. The latter part of this song is printed on page 155 of "Myths & Songs" W. Wyatt Gill.

Kirimariania
Matapeu
Aengāti
Kioongo
Kauananga
Topa
Moepupa
Ketemanga
Tioti
Arepao
Pavea
Tiakiiti
Tangatakino
Tokomakore

[illegible]
9 Emraiti
10 Kimitaunga

= Pungia te ai e uti. ei turama ia manomano.
ua pau Rurapu ma raua o te Vakaroa.
e tu e te anau atea e ara te po, aore e karo
i te rangi o Iro ua tātāi mai raro mai nai
te papa ia otu. =

---

o Uti nei, e Vaine ïa. nana ïa angaanga e
ramarama. o manomano, e enua ïa. tei te
pai. o Rurapu, e te Vakaroa, e puke Taro ïa e
rua. o te anau atea. e rau tangata ïa.
o Iro, e tuarangi ïa, e tangata rai. tana
angaanga, e mamani. tei Karangaia e, aore
e karo i te rangi o Iro ua tātāi, o te po
rangi kino poiri kerekere e te ua, aore
e marama, o te tātāi ïa e karangaia nei,
ua kapi te rangi i te tumurangi poiri.
o te ara ïa o te keia. aore e aere i te ao.
no reira i karangaiaïi e, tungia te
ai e uti. ei turama i te apinga a riro i
te keia. Te papa ia otu. o Avaiki ïa.
o Otu. e tangata ïa no Avaiki.
o Atea e karangaia rae, te anau atea. o
Vatea ïa, Te enua o uti, manomano ïa,
Kare i taka te Iro enua. no te pai ra.

No runga i te eva teia tara. na te
taunga i atu. Na Pioi

Na Tangi ïa Tamaiti Otu

Rama a Uti or Will a wisp

Rongo & Tane played a game at kite flying in the invisible world

Rongo gained the victory, as Tane's string was short,

This is the origin of kite flying — in world

10 kites made at a time

First flied is called "Rongo"

Others named at pleasure

Old men & chiefs did this work.

Young folks set them going.

Ko Uenuku-^take^-tea te metua
tokotoru tamariki
Ko Tahake te tama ko Teirakiri
te teina ko Uenukutea te vaine
tera te angaanga Uenukutea
e kai tangata e te inu te toto
o te tangata te riri ra te metua
kua vvaka a hika i tana tamaine
oro maira i Mangaia nei e noo aia
i te tapa tai i te piaki i Matootonga
te ui maira te tai vvakonga vaerua
kino ko Matariki ko te pia ia i
tana vvatau ra i tana vaine ra
No Manke mai tana vaine nei
ko tona enua ia

Uenukutea te vaine e, kaveke i te
piaki roa i Matootonga e, ua taia koe
tai po e, o Tahake te tama Uenuku
Teirakiri o Tane e, Teirakiri no
Tangaroa ei oa ake no Uenuku
o Manke-tau te enua e noa mai
ra i te ua roa tei tai e
Tei tai te ua roa o Uenuku
te ara e kai tangata ua e,
Tei roro atu ra Uenukutea e
Tei raro atu Uenukutea ~~Uenu~~
i te papa i te moana o ~~[illegible]~~ Tane
aiai e kai tautetu e . ua kitea
= kapa
e kitea mai ana te kai maira te
kai a te atua tiritiriga tiritiringa
manpi rai; = matau = matau

=

Pee no runga i te Kopa. a Karaponga, e peeao.
Na Koroa i atu.

E tōū. Ua puruuru ua te etu i maunga Opoa;
E pue. Puruu tataka i te ara e ra vaine taia
e te matangi. tarotaro Ina i te pa iko, oro mai
ana takitakina, tu au e Tekea i tau tāne
ariki ia Tinirau i te moana. va'ia te
upoko. tipitake te akari. i te pane o
Mango. i te mimi o Ina, ia takavirivirii
ia tae au i Motutapu. titī kaara na Ina;
ua rongo Tinirau. ua kanga Unga e oi!
Ka urauura pia. e ura te tere o Tautiti.
E nunumi te tere o Avaiki ka aere.

E pee no te Kapā Tāiaiti. na Pangemiro i atu.

Tera te tumu. = Mei Tūrina Koē mei Tūrina Kōiō!
Mei Tūrina Koe rā Ka rire.rirē. aē!

Turina eiā ra e te Aumania ra ia turuki te Vaine moe atu te Tanē o na te ēi pāpā Kura.

Riro i motuēnga i te puku Maunga ra i akamae te Maire tāki rua o rau te Tiare tāpu.

Tangi atu au ra i te aunga Tiare: tei Aupanu na Vaine tau nongonongo i te pā Etu na Ina ê, te aiai ā Kūrā!
Enē! aē! To are Kariōi ē Tekura-ia tānoā,

E toru vai e taka i te Tapairu, e rua o poutoā. Vaikaute. 1. Vaipau. 2. o tai o Tavaenga. Aupanu.

Tangi. no munga ia Vivi raua o Tito.
Na Koroa i Atu.

Tera te tou e tangata otai.

Tou. tanga-ta otai

Tiō ra Vivi oki nga tokorua a te Peipei
Ua Kimikimi Ngariki ē!

Na te katoa e pūe

Na ivi taito ia Tito Tevipāra ē!

Papa. teia. tou. tangata otai.

Tei uta Tito ē ī!

na te rai e pūe

Tei uta Tito i te vào mangārua po rua
oki au e pokia io.

Tou. tangata otai.

catch
Pokia io i te Kaivi. i te karava ūa āmanga
i te rima'i o tē tamaki!

na te rai e pūe

I uta i Teāuiti i te vāo ē!

(unuunu).

Tou. tangata otai.

Vivi e tueru ia rā ē!

na te rai e pūe

far-apart
Vivi e tueru ia ua ātava nga tapuae o
Tangangari Tuou
te Tuma nengaia te pei i
ngai
Tei mini Tito i Tetānga a te uanuku,
Lovave plant Kiini
to Ane rau naē Kopiopiotā, eiaa te
ao i toe āi ē!

Tou. tanga o tai

Viri oki nga tokorua a te Peipei ma
Kimikimi Ngariki ē!

na te rai e pūe

Na ivi taito ia Tito Tevipāra ē!

Popa rai
tou, tangata o tai;

Tei uta Tito ê î!

na te rai e pūe

Tei uta Tito i te vāo mangarua po rua oki
au e pokia io.

Tou, tangata o tai

Pokia io i te Kairi. i te karava. ūa āmanga
i te rima'i o te tamakē!

na te rai e pūe

Iuta i Teāuiti i te vao ē!

Eumunu 2
tou, tangata o tai;

Tīpia i nunga e taka i rārô!

na te rai e pue

Tipia i nunga e taka i rāro, e taka i raro i te
(carried) about after death
nii taparere i te āiāiā i te tātāinga o
Vaiariki, oai te [ora] puta ia uta Mautara koi
i te kiko o Tāne eiaa te ao i toe āi ē!

Tou. tangata o tai

Viri oki nga tokorua a te Peipei ma
Kimikimi Ngariki ē!

na te rai e pūe

Na ivi taito ia Tito Tevipāra ē!

E manu no Ngata
Tera tana vaine ko Ngaroariki
Tera te enua ko Tuarangi

FREE PUBLIC LIBRARY SIR GEO. GREY'S COLLECTION AUCKLAND.

Tera te tuatua ia raua, kua karanga
atura a Ngaroariki kia Ngata ka
aere aia taka vai, karanga atura
a Ngata aua e aere ka mate koe
i te vaine taae ia Moto, kare ua
i akarongo mai, maro ua aturaii i
tana kua aere atura, e tae atura ki
tana vai ra, kua rere atura ki raro
i tana vai ra. e kua pietu
Tera ta Moto angaanga i tona
kainga e tutuanga, e kia tangi te
te pietu a Ngaroariki i raro i te
vai kia rongo a moto i te pietu vai
a Ngaroariki kua mutu te ike a
moto kua aere atura

Kia akarongo mai a Tangaroa i te
rangi e kua mutu te ike a Moto
kua kite a Tangaroa e ka aere ka
mate te vaine a Ngata

Ko reira i kapiki mai ei a Tangaroa
ia Ngaroariki kia tu kia oro
Tera tana tapatapa ra.

Teuteuae koe nuenuae koe e tu rā e oro-
rā aere rā, Tu rua tu toru pera anga
kare a Ngaroariki i akarongo.
E te openga iera kua tae maira o
Moto kua ta i tana vaine ra
kua kirikiriti i tona kakau, e kua
pootiiti i tona rauru, e vairu tapopu

i te vauvu e kua vai atura iaia
ki te pakoko iri, kua ngaro te tu
meitaki o tana vaine ra, kua kino takiri
tei roto te meitaki te kaka ua anga
Kua ngaro takiri tona tu meitaki i vao
i te kopapa, kua ngaro oki te tu
meata
E oti akera te ravenga takingakino
a Moti, arataki atura iaia ki tona
ngutu are noo iora i reira, e tae
akera ki tetai ra. kua akatupu iora
te peu a te ariki a Ngata tera
tana peu ra e teka, ua te ariki
ma te enua katoatoa, kare akerai
a Ngata i kite i tana vaine
Kua titiri te enua katoatoa i ta
ratou teka e pou, kua titiri a
Ngata i tana, kua vere e tu atu
i te kopa i te are o te ariki, kua
tu a Ngaroariki kua atiati i te
teka a Ngata, e kite akera te
tangata katoatoa, kua karanga atura
kua atia te teka a te ariki, e kite
akera a Ngata kua aere maira
e ta i tana vaine, kare a Ngata
i kite e ko Ngaroariki, e kua
ta e kua takatakai, e oti akera aere
atura, ane iora Ngaroariki
tera tana ane
Takatakaia takatakaia ~~taau~~ tona vaine
ngata ariki ~~e~~ ~~kii~~ i Vaitakaiara te
~~ngee tuene~~ nekuere

i) "Te porotu vaine o te ao nui, na kii ai mai" said the 2 chief holders to her.

E pee teia no runga ia Karono

Tumu

1 Ua tu te ane i Irnoko, e enua koe,
no Karono ua tupu ria e te rakau,
o te ukenga e i runga ai
o te one kura i Enue
O tana nei te anoai, tangi e.

Papa

Ukea mai Karono e, i te rua i, i tamu ai
ua e teia te ana ria, ua vai te ivi
i te mokotua, kakano io au e
Ua ngaro iaaku te angaanga e,

1 Ua tu te ane e, tei Irnoko e,
tei Irnoko, e enua koe no Karono
ua otinga tuma, ua otinga atungaai
ua tamu kene i umi mai ki te rua e,
o te ukenga i runga e, o te one kura i enue e,
O tana nei te anoa ai tangi e

1 Umi mai te ano e i to vaine e, i to vaine
ia Tumuane, ua peka ra te rima ka akauta,
kua peka ra te rima ka akautai, angi ngaru ua
tauna rima te rau, ua nikanika te tama e,
i te toa akarene, tamaki tutai e, tamaki a Tae,
oiatu koe i rao, ua papa kimitia, tukua o au
no te mate e,
o te mate ia i tangi, no Karono i tai, ~~te rau~~
tei nukutai pania te rai rai i reira,
raai e takitaki, taua ka rpai, a runa kia ngaro e,
tupeke a tu rai e, tupeke atu ra kia mamao,

o te kimi tei matakite, o te kimi tei matakite
a kitea te nganangaa

Ua aiti te po, ua popongi i tai, ua aenga te ata,
i te ngongono a te vaine, i vano o te vonoutu,
ua tietie te manu, i te kakenga i katoe, ki nunga
te tokonaa, ki te utu a te nimeu, tau kapua
tatou, tei tapatapa vangi, e apai tu na ietai
tei atupa te ana, te kimi nei i te nua
eia na tamu ai, ei Imoko, ia tae mai au,
te veivei aenee.
Tukua io e Tearu, koia te nua i akaaka
taatu nia i te koatu, a kamuke atu ia Kaiono
o te ukenga i ~~vag~~ nungai, o te one kurua i enue,
O tana nei te anoa'i, i tangi e,

3 Taingaruu e, e nave ake koe, e nave ake koe e tau aniki
i kano ake Nekaia, ia kano ake Nekaiai. Ua patiatoa
e uuna'e, e tai na no vaevae e tau aniki, e mamu
eina ia au, o te ukenga i nungai o te one
kuna i enue
O tana nei te anoaii i tangi e,

4 Okitumuamua e i te tanumanga e, i te tanumanga,
e apai au tei ia, tei te nua taerua, tei te nua
taerua'i, apai nia atu Kaiono nei, ua pe te papa
i vai ai, atikaunia, o te ukenga i nungai.
o te one kurua'i, i enue
O tana nei te anoaii, i tangi e,

Taungakiri (darting) no Kavoro

Tane i nunga i te mahi

Te mua no manga i te kokai ia vaepae i te ora ra Kavoro, i te au o ~~Kauna~~ "kirikavi"

Kokai

Tangata / Taugdanau i mate Tuadanti.

20 tangi – { no kaara
20 pue { (tangi kaara) }

I { Ara aere mua, nate – kotoatoa kokai. mate tangi – kaara o te tamarika

II Tata rivo; o te paau (ankitino) { au vilte. { Vaatangata mea (tamariki)

III Kaara, kare e tare i rulo mai ra te ~~xxx~~ "tamariki" i atua no te reva

{ stanzas & there !
akari te tangi kaara

IV. Te Tangi; kua tae i reira vaetangata aa (te kohe) kare e tangi kaara.

V (Tangi akaue te kaarara.)

5 stanzas in all

~~[illegible]~~ full[illegible]

~~[illegible]~~ Pée (tangi kaaro)

I. Araaere; ma tona taugi
kaara.

II Taugikaara ma te tama-
riki i roto

III Taugi

IV Taugi kaara

V Pee ma te taugikaara.
= Tiau

Irotopu ka kai re
Kaurai

E pe'e no Varenga, e tamaine na Arokapiti, na Koroa i atu.

Tumu. Tei Iti au e Varenga e, ua Kite Aro ua koo tane i Avaiki te ānia mai e te ata ē, Tei Vivitaunoa rā. tau moe e!

papa Tau moe ra tei Iti e Arokapiti e uira e rapa ia maine e Kini koe i te Kavainga o Matangaae tau itirere i te ao e! Tei te enua tāparērē maunga e!

unu 1 Tei Iti oki ra o Varenga nei e, o Varenga nei na Miru i akarito ia tupu a vāinē, Ia tupu ā Vaine i ua tioria e te are tangata i Pangoauri. tei Vaekura. tei Vaikānte nei te ānia mai e te ata e! Tei Vivitaunoa rā tau moe ē!

papa

unu 2 Enua i enua ē. tāparere e. taparere i Maungāroā tei nunga te tuaronga, Tei nunga te tuaronga'i tei Tuarangi. tei Aratuakina e. tei Rinūi aina'i te ānia mai e te ata ē! Tei Vivitaunoa rā tau moe ē!

papa Tau moe ra tei Iti e Arokapiti &

unu 3 Ua vēri te are e tei Kauava e, tei Kauava
ua oti i te akatu e nga tupuna ïā Kioro
ïiō rā, ïa Kioro ua rai ïa aiai e
Kaurukuu atu ai io Turnaronga, e niaki
mai i te uru mato. te ānia mai e te ata e!
Tei Pirrītaunoa ra tau moe ē!

papa Tau moe ra tei Iti e Arokapiti e uira. e
rapa ia maine e kimi koe i te Kavainga
o Matangaae tau itirere i te ao ē.
Tei te erua tāpar-ere maunga ē!

Etuatua taito teia na te ai tupuna.
Ko to ratou kite kore e, na Iehova i
anga i te pa etu no te rangi.

Tera ta ratou tuatua i etai etu e 4 ki runga i te rangi.
I karanga ratou e, e puke tangata tokoā, e metua etai,
e tāmariki na raua etai.
Tera te ingoa i nga metua, o Potiki te metua tane, o
Tarakorekore te metua vaine. I na ra o nga tamariki:
o Piriereua te tamaroa. Kare i taka te ingoa i te tamaine.

I tetai po. Kua aere te metua tane kua i mangaika i
roto i te tai, tera te ingoa i te mangaika tana i
tautai ai, e Kūkū, e kia rauka tana, kua apai
maira i te ngutuare. Kua tau iora tana vaine i
te Ai ei tunu i tana manga ika i rauka ra,
e kia maoa i te tunu, kua apai maira i roto i
te are e kai, te moe ra nga tamariki.
Kua karanga atura a Potiki i tana vaine ia Tarakorekore,
nako atura, e Ākea e, akaara ia mai a tana tāmariki.
Kua rongo nga tamariki i te reo o to raua metua
tane i te kapiki anga i to raua metua vaine kia
akaara ia raua, kua ara oki raua i roto ua i to
raua kakau. Kare ra i eu i to raua mata, no
te mea, kua rongo raua i te reo o to raua metua
vaine i te nako anga e, auraka e akāra ia, e
vaio ua atu kia moe, e kia rongo akaou oki

rana i te reo o to rana metua tane i te kapiki anga e,
e Ākea e, akaara ia mai a tana tāmariki. Kua nako
maira te metua vaine. Ciaa. vaio atu rai kia moe.
Te ākarongo ra rana i te reo o to rana metua vaine i
te akapera akaou anga, kua tupu iora to rana riri.
E pou akera te kainga kai a nga metua. kua tamate iora
i to rau tuitui. moe iora rana, kua tuatua marie
iora nga tamariki ia rana uaorai. nako akera, e
tiaki ua tana e kia moe tinainai o tana metua. ei
reira tana e tu ai e oro ai. auraka rava rana ia
kite akaou mai i to tana mata e mate ua atu
tana, E rou poto akera, kua rongo rana i te ngunguru
anga i te putaini o nga metua. kua tu akera rana
ki runga, kua Vai marie i te pa i te ngutupa. oro
atura rana.

E kia itirere nga metua i te popongi. ina. kare ua nga
tamariki i to rana ngai. kua ngaro ua.
Kua tupu iora te pekapeka i nga metua, i karanga te
tane e, kua karanga oki au kia koe ra e, akaara ia
mai a tana tāmariki, kare ua koe i akarongo mai
i toku reo. ka aere ai kāā? ine? aere oira kimi ia,
Aere atura rana i te kimi i nga tamariki. e kare ua
i kitea. kimi aere ua atura rana. e kitea atura i
tetai ngai marnao. kua kapiki atura nga
metua, e tamamama e. oki mai. kare ua nga
tamariki i anga mai. te oro atu rai, kua

tuturu atu atura nga metua ma te kapiti, e tamama e, oki mai, e kare rai i ariu mai. te oro atura, e tae atura raua i tetai tuaivi. kake atura ki runga. Kua tatara iora te tungane i tetai pitonga i tona maro. tei runga iaia tetai pitonga, kua rere atura aia ki runga. Kua mou maira tona tuaine i te pitonga i tautau maira, kapiti atura raua, rere atura ki runga i te rangi.

E tae atura nga metua i taua tuaivi i rere ai nga tamariki ra, kua rere katoa oki raua i te tuturu atu e kare ake rai ratou i kapiti e teianoa'i.

Ko te puka amo teia a te etene matapo.

Tera te pee i ātua no ratou.

= Eaa te ara i ōōro ai nga tāmariki a Tarakorekore.
Noa rini paa i te ai kukū na Potiki.
I tu ai i ōōro ai, i tu ai i ōōro ai.

= Ua vaia au i teia e, ei ta ua taana e,
E kore oki au e ta, o te ui maie ua atu.
Ua kore ake ōi ē.

= Kaaka kutu ta ua'i, kaaka kutu ta ua'i,
I moe ana au i karanga, i moe ana au i karanga,
I tau metua vaine. kore ua ka repua koe i kōna e.

= Ua rini pāa a Vena ra ia Aumea. noa kite ake i te kākenga.
Noa ui atu i te arā i pao ai Matariki ma, e mere ma ē.
Tuārangi maiti, tuārangi maiti.

Pages 40, 1, & 2 of "Myths & Songs"

"A chase that never ends"

W. W. G.

E pee no Autea, taau i tata mai nakuu nei. Eiaara naau e te taki e! E mea potonga ua teia. Tera taua potonga ra.

« Nai tanu au i te kākāra tupu kia atea koe e, e kino te karo e. Inai kino pāo te karo e reira e, Autea e. nai miri koia'i te akamoutonga e. mai te are taeake ē; mai te are taeake ē! tatou e tokō toru katoa e! »

E puke tangata erua, ko Autea tetai, ko Inouna tetai. Ko Inouna nei, ko te tumu Rangatira ïa no Autea. Ko Autea nei, e ao ïa na Inouna. E noo raua ki Irimua, o Tepaiuru te Tapere e noo ai raua. Koia te Tapere o Inauri ra.

I na ra kia tae i tetai rā, kua aere atura a Autea i tai, e tautai, ua takitaki atura i tona vaka, oe atura i te moana e ī. i te ava mangaika. e Ranue te ingoa o

ta ika. O Vaingatara te ingoa o taua ava mangaika ra. ei te moana î mai ai. Ko Autea teia.

Eimiringao. Kua aere atura tona tumu a Mounu, e tae atura aia i tai. Kakaro atura aia i tana ao ia Autea te î maira i Vaingatara. takitaki atura i tona vaka. oe atura i te moana, e kia tae atura a Mounu ia Autea ra, kapiti atura raua. Kua ui atura a Mounu ia Autea, Kare a au matau e vai ake ana? Karanga maira a Autea, Kare ua, okotai ua nei aku matau o taku ua e î nei. e amo ua ra na Autea, te vai ua ra te matau e viri.
Kua rave iora a Mounu i tetai Ruarangi ei kai i tetai matau nana. tera tei ingoa i te matau. e Ariri, o tei raro i te tai ra. Kua taporo atura i tona oe. ua tâ iora i tetai matau nana, no te mea ra kare tona mata e era na i runga, te tiou ua ra i raro, i te

pura i te tā i tetai matau nana. e oti akera te matau. ua takā iora i te oronga i taua matau ra e oti akera. ere iora i runga i te ao. Ina ra ia tutika tona mata ki runga e kakaro. Ina! Kua pānu ai i tūatoaānga. (kaia oki) i tai roa rava. ua māora rava te Maunga, ua kitea te kaore kuru ia Tepāroa, (o te kainga kuru o Putera) e ua itē te rei rakau ia te rorouti kua tupu te taitaia ko te mate ua ia i tona manakoanga, ua kautopa aia ki tona Atua. o Teipē paa.
Ua oe atura i tona vaka. e tae atura i Vaingatāra i taua ava mangaika ra, āere atu aia. ua aere a Autea i te kainga. ua î iora aia i ētū manuē nana, e raukā iora, uru atura ki uta. aere atura i te kainga.
E tae atura aia, taka atura i tona tāi i te vai. e kia oti. kakau iora i oona parai, tomo atura i roto i te are, takoto iora, apai atura tana vaine i tona kete ika i roto i te are umu. tei reira rai oki a Autea te kapiki maira iaia.

E roaa akera. Kua karanga atura a Pnounu i tetai tamaiti ana, kua aere maira te tamaiti, kua poroporo aia a Pnounu i tana tamaiti e, e aere aia e kakaro aere i te ngai i tauraki ai te vai matau a Autea. poroporo maira atura aia e, Aia koe e kitea e Autea, ine, e Aere apeape aere ua koe. aua koe e aere a apingara. a kakaroia koe e Autea, me kite koe i taua vai matau ra, e keia ngaro mai koe. aere atura taua tamaiti ra, e kite atura aia. apai ngaro maira e tae maira aia i te metua ra. ua rave maira te metua i taua vai matau ra, ua kakara iora i te matau e tau no te Ipanue, e kitea iora e viri. (Kua tuatua akera a Pnounu, nai mate au! parau te viri ua nei te matau. te vai ua ra e akakite ua mai e, teia te matau)

Kua karanga atura a Pnounu i tana tamaiti nako atura.

E aere koe e karanga ia Autea. e aere i toona aerenga. te karangaia atu nei e au, aere atura taua tamaiti ra, e tae atura i vao i te are umu ia Autea ma ra, ua karanga atura aia, E Autea e! e aere oa koe i toou aerenga. Aua koe e noo i konei. te karangaia maira koe e Imoumu, e aere koe a teianei.

Ua tu akera aia ki runga e tana V ma te anau paa, ua eva i te Aue. E aa oki ta te nganga tara, ua rupu atura i o ratou manga pakoko. ma to ratou manga tangatangairi, aere atura i Tavaenga, tei reira etai ona taeake tokorua, e tae atura aia i reira. ua ui maira e tokorua iaia e, eaa tena e te taeake? akakite atura aia e, ua tuorua mai matou, ui atura rava iaia, eaa te ara? akakite atura aia ia rava, ua karanga maira rava iaia. o koe na oki tei tae tika ia tatou, eaa koe i karo kino ai, ena ua kino i to kakaro, ka aere ae kaa. Aue iora ratou,

Tera te mea i pera atu ai ona taeake iaia. no te mea. koia tei to reka ia ratou i te tumu meitaki. i nako atu ai rana iaia e, era ua kino i to karo. eaa koe i kakaro kino ai.
I teianei ra, ua kapiti ratou i te ngai okotai.
E kakaro koe i roto i te pee i te apenga tara i atua ra,

« Ṅai tanu au i te kākāra tupu. kia atea kōe e kino te karo e! e nai kino paa te karo e reire Autea e, tei mini koia i te akamauponga e. mei te are taeaka e! mei te are taeake e! tatou e tokotoru katoa e! »
ua rereiri ratou i te ngai otai.

Kare ua i tāka te tāngata i atu ai tēna pee. na nga taeake aina o Autea. na tetai tāngata ke paa.

Tera te tu o te aerenga tara i roto i tena pee. « Ṅai tanu au i te kākāra tupu »
Tera ia. E uu kākāra rana i muatangara a Moururu rana o Autea. Kare e pekapeka. kare e riri. kare e ropa...

kino. mei te tiare tanumia i te nguare te kakara i to rana noo kapiti onga.

=Kia atea koe e! e kino te karo e!»

Ia kino te karo a Autea, ua atea ke rana. ua kore e noo i te kainga o tai.

=Tei miri koia i te akamouponga e!»

I na mua te ara a Autea, tei miri te riri o Maumu. koia te taponga. (akamoupuku)

»Ine te are taeake e! tatou e toko toru katoa e!»

Ua kapiti ratou toko toru i te ngai o tai, ko Autea, e ona taeake tokorua. koia oki tei nako ia rae. »Tatou e toko toru katoa e!» ua kapiti ratou.

E noo iora ratou i Taroenga, e tae i tetai tuatau ke. kua aere atura ratou e tuku tautai i Atuakoro. eke atura i raro i te tai, e kia tae i te tukunga e tuku ai i ta ratou upenga. kapitia iora ratou e te ngaru, peke atura ratou katoa toko toru, e mate atura ratou kare tetai i ora mai.

Te openga o te karo kino i te tumu.

Pee Na

Aitea

au o pa... 1815

E pē'e no Ina. na Tukā i atu.
no runga i te Kapā Akatoru.

Tera te Karanga, E Manini au na Ina ē. a tā te reū o
Tautiti e paoroinā i te āpainga ē!

Rorongo. Taipoē!

aere

E pūē. Riungā tuna ia Tinirau na Ina Tekea i tā ē.

Koro. Manini tere uta!

E pūē. Eiā Ina tata ia i te reū e, motu te tataurae.

Koro. Takitāki atura na te Manini aē!

— pūē —. Takitaki atu na te manini anau tama i te
akatapungā Tautiti e Koro ē!

E pee teia no i runga ia Raia, no tona taka makatea anga

Tumu
Akapautura tei pono io ia Raia, ei Iviumua ei ona ake ia tatou, nerieni ake i neina
Ua manu te nakau o te ao e
papa
Noo mai Raia i te makatea, e tai paa, ei ona ake ia tatou, taumata io i te umu mato e noi mata te manga 'e.
E manene mai nga nau aoa 'e!

1 Akapautura 'e, tei pono io 'e, tei pono io ia Raia e tatani na e noa 'e, ua pau akanene, ua -pau akanene i, te raina i pukuatoi e tauma kapitia io e te punuki; ei Iviumua e i ona ake ia tatou, nerieni ake i neina 'e,
Ua manu te nakau o te ao 'e,
E kitea koena 'e i te noo inga 'e, i te noo inga i te
4 rao 'e. mai nano i tonganei: mai nano i tongaenei. te ui nei i te kotu ua te katitaa, kananga ia ia eke, teia te mate ia au, nerieni ake i neina 'e,
Ua mane te nakau o te ao 'e.
2 E ite te ana 'e, i te aenenga 'e, i te aenenga i te nau i Te Ua 'e, ua toino aene 'e, toino atu Raia e, te pee toa i nangimotia, te papuku i te maunga, i te kanaea i kotikoki, te pango mua ia Iviumua, nerieni ake i neina 'e,
Ua manu te nakau o te ~~aa~~ ao 'e.

4 Kā kaono au ka kimi ē, kimi na i Te Moananiki
tei runa te (uinga ao, mai te uinga ao, e
=rewirianga ekōkō
3 kimi i to ama ē, e umu to inangano, e
nala na Raia, e natai aina: ē, ake i nano (atu
mei eke atu ki nano, i nano te tapa atu
ua akanongo aine, i te raranana nakau
ua auue ki miri; e tamaki aina, kua
e anga, me anga aine atu, tei muia
paa to mate, te tangi nei te ātua,
akatapa Raia ko Te makare ~~tai~~ tai ē,
Mai Te makare tai na, e mala taua manatuna
e, e mala taua, ei tai ngai atu, ua
tana e
meaanea i te moo inga, ia kite te mata
mangaka
i te enua, mai kite atu Raia ē. te tangi nei
ia ~~atu~~ Akapautua ne rimi ake i neinā ē.

Ua mau te nakau o te ao ē.

E pee nai teia no runga nai ia Rua

Tumu

Ua pau te vaka o Ruanae, ana mai nei
ua tua tei atea te vini nei i te ana e.
E naio ia ngaene i neina e.

papa

Tipoki te ano o Turaiti, pakia io ia maue i (=Ruanae)
ua rino te papa i a ia. Akapauturia i mama
atu, oi mai koe ia pini e, ia kapiti te mate
Ia vai neka naira katoa e,

1 Ua pau te te vaka e, no Ruanae e, no
Ruanae tei vaitangi na taukanokonoanga
te vaitangi na taukanokano ngai. me e
te e, ia tama mai kite atu i te nangati
Ka ati te ati i Tangaroa, ana mai nei (na)
ua tua tei atea te vini nei i te ana e.
E naio ia ngaene, i neina e,

2 Tatani aene i te vaka nei e, i te vaka nei (ia Ngako teia looking out for Manuhiri)
ua kake i te maunga. noo atu na i neina
te tama nei i te na atu a e tei paa i te ana (=akaaki)
i te koua, ana mai nei ia tua tei atea (=Akapumatua)
te vini nei i te ana e,
E naio ia ngaene i neina

~~Te~~ Kimi ia =oro

4 ~~[illegible]~~ te ana nei e, e mā rere ai e,
e marere ai, e na tai ate i Te one e,
e na Paenia na Reireitamaki, ~~na tai ate~~
na reireitamaki e i, na ~~Te~~ ~~n~~oringa i te io e =kimi pakari kia ora
na Okaringa i te korero, a na riro mai nei ra
tera tei atea te reireinei i te ana e.
E raio ia ngaene i ~~[illegible]~~ ra reina

4 E ruia te ana nei, e aene ai e, e aene ai
tei Ahukino Rua nae tei Te-rere-tutai e,
tei Te-rere-tutai: te pao nei i te ana, i te kai
ia rere, ana mai nei ra nono i te naki, aore e tumu
te reireinei ra tiā tei atea
te reire nei i te ana e,
E raio ia ngaene i reina e,

tere atura te tangata rarawai o taua
ruua ra i mimi ia Tuamutaanaoa ra, ora
maira a Ngaru kare i mate. i mau aia
i tetai pu rakau. E roa akera, ua
tae maira nga manu e rua, ~~e Parat~~
e Karakerakē te ingoa. na Moko i tono
mai, rere maira, e tau maira i runga
i te upu. ua tarotaro atura a Ngaru, Tera
te tarotaro. = Karakerakē ē. tukua iorā te
taūra! O te taura oa tena i tukua'i o
mana ariki: o Rākāmaumau ē. tukūa,
tukua ra i kōna! = ua topa nga taura e
rua. o tai a tetai, o tai oki a tetai. kua
pipiki a Ngaru. ua uti raua e tae
atu ki runga, ua apai raua ia Ngaru
e tae atu ia Moko ra,

Ka ā ~~[illegible]~~ arakoka i rauka ~~aia~~ Ngaru, e Ngaru.
_e Mangō, e [illegible] Kavo. e Umu,

E tae akera i tetai rā, aere atura aia
e kakaro i te kaū. na Āpaiterangi, kare
e tangata e ora i taua kāu ra, me piki
tetai tangata ki runga, ua uti a
Āpaiterangi ki runga e ia vaitata

iaia ra, ua tapātu ua mate, ua kai
paa. Ina ra ia kite a Ngaru.
ua oki aia ua tiki i tetai noona
mana ia Moko ra, ua omairu
a Moko i tona mana, e Moko e
rua. ua momono i roto i tona
kēkē. aere atura. e tae atura i tana
ngai i te Kau ra. ua kake aia ki
runga, ua uti a Apaiterangi e
vaitata atu iaia ra. ua kave a Ngaru
i tona ririnui e tae mai ki raro i
te enua, pera ua rai rava, e ā
taenga i runga, e ā eke anga i raro.
Ka vare. kake atura aia i te iva,
ua akavaitata atura a Ngaru. ua
rave akera a Apai— i tana tapatu
i ona rima e rua, ua tamauia te
taura i raro ake i tona ūā.
ua taki akera ki runga i ona
rima ia tetai te tapatu ia
ririnui iē topa i runga ia Ngaru.
ua ueu akera a Ngaru iona kēkē.
ua rere atura nga Moko e rua i roto
i nga kēkē o Apaiterangi, ua topa
te tapatu i tona rima. no te mea ua
maene tona kēkē. reki atura a
Ngaru. tau atura i tona ngai ra,
(Kare i taka iaku e. i tā aina aia ia
Apaiterangi)

Kareka o tana i kite i tana enua ra,
e are vaine Tapairu. tera tā
ratou angaanga. e Pēi.

i te po na to mana metua na Miru!
ua nako maira a Ngaru. Ā. ua tokā
korua iaku! Ua vaī akaouu rava i
ta rava tane, ua takitaki, e tae atu i
tetai ngai kakekake. Ua tarotaro u Ngaru,
"Oi au Tiria. tiria. Oi au Tārā. tārā.
Tāra [illegible] ia akerā ia kite au i teia
Maunga o te Maunga poro ou teia
a tau tupuna a Mokoroa, a tau Metua
o Vaiaire. tau Vaine o Tongatea."
Ua nako mai rava, "Kiritia kai e kinana,
to koiri. Vaio i Evangi Maunga! to
Vaerua! e kave i te po na to mana
metua na Miru! Ua nako mai a
Ngaru, Ā. ua tokā korua iaku.
Ua vaī rava ua takitaki, e tae atura
ratou i tetai ngai marumaru, e pu
rakau to reira, e ī te rakau, ua tuku
iora ia Ngaru ua tatara, ua tiki atura
rava i tetai pae i te kava, ua va'i
mai ua ngau. Tera te ingoa i tana
pu kava ra, o Tevoō.

o tetai ia mana o Miru, e Umu te rua, ua inu iora a Ngaru i tana kava ra, e kare aia i kona. Te kapiki ua maira te tangata nako maira i te kapiki anga, "Kumutonga i te rangi, Karaia i te ata ōi, omaira ta kona tane ua roa oa te Umu a Miru! Ua ume iora a Ngaru i tona maro, e oti akera, aere atura aia e tae atura i tana Umu ra, ua oti i te umu. Ua ui atura aia, e Umu aā tena e Miru? ua nako maira aia, e Umu tao ia au! ua nako atura a Ngaru, Aore a Moko i tu ake e Miru o, e umu tangata tana, i tu ake a Moko ō, pāpā pākā o, ainu i te vai o, tuku atu ia aere, parau o e umu tangata taau! Ua tātāi te rangi i reira, ua takai atura tātāi vaevae o Ngaru i raro i tana umu ra, ua topa pu ua maira te ua. Ki akera tana enua ra i te roto,

ma te manga i te apai ayo te puaka e 40. Te kava maori, e ma te rave i te au peu etene ra, ta Atiu i matau ana.

Tera tetai tuatua taito atu, ou a Tute tae ei ki Atiu.
Na te vaerua kino tana tuatua ra, karanga e, te na ka tae a Tanemeitai mei te mea e, e tuatua ~~tuatatau~~, e mura ngao kia tae mai a Tute ki Atiu. Manako to Atiu e, ko tana tanemeitai rai a a Tute.
" Tera te tu o Tanemeitai, mei te mea e, e Atua ou, te ka tae mai ki te enua e, e pae tangata ke, e e au ke te ka tupu ki te enua ma te apinga ke katoa, e te tuatua ke katoa ra.
Tera te ka tupu i runga i te enua no tana Tanemeitai ra, ka takinga kino ia, kare e vao ia kia noo ki runga i te enua, e au viri ia tona to tana tane meitai ra.

e Kia tae mai a Iute kia Atiu
kua akaruaia tona tu e e tu kerai
oki, e te apiŋa e tu keke katoa oki ia.
" Ko te kite aŋa a kei ia ite taŋata tu ke,
e te au apiŋa tu ke e te Kuri, Te toki
matipi, e te au mea kātoatoa, mei a
Iute mai, "viro atura a Iute ei mou
mua ite kite aŋa ite au mea katoa
ta Atiu i kite teianei tuatau, I tate
vaerua, e tate kopapa katoa!
Tera tetai manga pee i Ravotoŋa, kare
e no Atiu, kare e no Iute. Ena au e tiri.
Tena te ua a te Atua tei te moana
te karaia rau nei, tei mua tu tei
muri mai e.
Ko te au o te Atua tona aite aŋa na
mua mai te tupu rikiriki aŋa e te
kite aŋa e miri mai te maata.
I a ku oronetua e Kiri e, Ko te
maŋa tuatua ia taku roŋo no
Iute ta Atiu aka kite kare ra
i rai otira e 4 ra ia Iute kia Atiu,
kua tao ite kiri ki reira, e te apiŋa
e maŋamui te tu kere atura.
Otira ua kia ora ua ite Atua.
Na Iutau Atiu

E manga tuatua teia no te tae anga o Tute ki Atiu.

Kua tae a Tute ki Atiu
Kua kake aia ite ava i Orovaru
ki uta ite enua, i te au o Tiaputa, = Mana (grandson) e
Tangapatolo, teia vaua te au tei reira
tuatau = Povaru. ko Nga ariki vaua.

Kia tu i Tute ki uta ite one, Kua
ui a Tiaputa kia Tute e, No ea koe,
kua karanga atura a Tute, no raro mai
au, Karanga a Tiaputa, no raro mai
koe i ea, karanga tura a Tute, no raro
mai ai i Peritani. Teia te mea kitea
a Atiu ite tuatua a Tute E tangata
no Tahiti tei runga itauua pai ra
ko Mai teingoa, nana i akakite te
tuatua i rongo iai.

E kua manako a Tiaputa e
e Atua a Tute, Kua ui atura

aia, kia Tute, ×ko koe ainei tetai
i te anau umaunga a Tetumu
, tera te aite aya taua potanga tuatua
×ko koe ainei tetai i te anau nga
a te Atua? tei vai te tino, tei te ke
te mata, e te vaka e te apinga, e te
tuatua, kare a Tute iki mai.
e Atua a te Tumu i te tuatua taito,
ka vangai a Tiaputa e, na te Tumu
a Tute.

Noo io ra a Tute ki te kainga o
Tiaputa i taua ra ra
E kua umu tarakai atura
te ariki, e te tangata ia Tute
ki mua i te marae i te aka
mori anga iaia, mei te mea e
e Atua aia, e pou maata
ua tu tei rave ia e Atua
i taua au ra ra te apai
anga ki mua i te marae,

= Teia Marangaitāao te kimi atu nēi. Tutuā! Tutuā!
= Ka apai te tere i mua o te kaāra.
= E tāki aere i te uto o Terangāi. I rākoā, i rākoā.
tou Euru tupu ariki te apai o te pau ē!
= Kāre ia.
tou Āpai nuku āpai rāngi!
= Tuiā utā tuiā tāi, tuia i te kapa o Tautiti e te aka nēi,
tou Uakina e Kaukane te papa i Teakarua, te papa o Terangāi!
= Tatakina te kaāra, urirākā,
tou Rumakina e Rongoimua te papa i Pekekura te papa i te ngāere!
= Tatakina te kaāra, urirākā,
Voora i kona tena kaāra ei pōani i te rua ia avaiki,
tou Te miro o te tātā kōē ō!
= Tautiti te kapa i ātea, Īā,

---

karang Tanurunia Tevoo i avaiki rangi tāea ē!
roro Taipo e!
E pue To kava rū au e rūpēpēa,
roro Ae e!
E pue { E Atua nio renga i Iti a Tāne,
Eaa ia manu kai tangata nu e,
roro Nai kava kura te kava e āki āki ai te tere o turina kake mai e
roro umu i, Te rangia te kava e no te atua ae ē!
pue Te rangia te kava o te atua ia inumia ia pau e i te tītāra āre,
roro Kiekie toro e!
pue E rau i tāpu e tākina,
roro Tākina te kava e vaio te noko ia Tevoo i ākamae ana e!

E ara aere no te Kapa a Potiki.

Tera te tou.

E tou — Vàia te rua i avaiki ia Kāke mai Oroiti e Tane ōi!
Epūē — Tireia Tautiti ia aka i One mākemukēnu.
— — Tane aō i te tua o Terangaï. at the following kapa the fairies came up
— tou — Te moko ia Tautiti ē!
= Kārē ia.
— tou — Tukua, tukua e! Put down bundling of bamboos
= Tukua ki rāro.
= E ngaepu avaiki i te papa e tukia ma te Kaāra.
— Ua mau mai nei Teporo, ma Terauāra.
= Takaia te papa i maui, rumakina te papa i katau.
— E ara te taua i Tuaoruku na Oroiti, na Teauotangaroa.
— Kimi pou enua ke ātu.
E tou — Ka tutu Rongo i te rangi ē!
= No te ike tangi reka e papa i tuā, Tutuā! Tutuā!
tou — Kāno korua kieā!
= Kāno maua a kimi ia Tautiti ua ngaro mai nēi.
= Tēia.
= Teia te akatu, ma te akarongorongo, ma te mātakitāki.
— tou — Kāno korua kieā!
= Kāno maua a kimi i te mārua kapa ua ana mai nēi.
= Tēia.
= Teia te akarongorongo, ma te mātakitāki.
= Apaina eretia te anau ātea, te papa i te itinga e, apaina e, apaina ē!
= Tautiti ngarue i Teakarupu eia ïā, eia ïā. Īā! Īā!
tou — Vāia e Marangaitāao te rua i avaīki!
= Kikīmi māi, āere māi.
tou — Vāia e Marangaitaiti te rua i Tipitāke!
= Kikīmi māi, āere māi.
= Kāno korua i Temangarēā. Pūā! Pūā!
= Ereti ua virivivi, ua varavara, ruia e te matangi mairā, mairā.
= Ruia e te matangi mairā, mairā.
= Ua oro Tautiti i avaiki nui ma te Kaāra.

E pei. no te Kapa a Potiki. E pei.

Karanga Pei ikiiki tei to rima e rua toe, tei Ina e ā tai rā koe;
Rorongo Taipo ê!

E pue Peia ea) nga Tapairu no Avaiki no runga paa i te rangi e;
Roro Ae ê!

Pue { Peia ea) i te pei itu. i te pei varu e Ina e.
{ Ka re koia o Matonga iti kau rere. (=aia) (=ngere)

Roro Ka re oki e Matonga e i te pei, ka topai to rima ā tai ō!

Roro unu I. Tinia mai taku pei!

Pue E pei ka topa i te rima o nga tupuna tu, na te Iiri.
na Teraranga, taku rima taku ei kapara Tupina.
ua toro pati kura konikoni. no runga no te
akinga pei o nga Tapairu. tu tai e. Kirirua e.
paiereere. ikitia i raro o kaputai. a tai nei vaine
i nginingini ai, i toro pa titi. toro pa tata. o te pua
i mata reka. o te akatu nga are i ikitia i marama nui ē.
E ra koe e Ina!

(war dance)

Roro Taipo ê!

Pue Peia ea) nga Tapairu no Avaiki no runga paa i te rangi e.
Roro Ae ê!

Pue { Peia ea) i te pei itu. i te pei varu e Ina e,
{ Ka re koia o Matonga iti kau rere.

Roro Ka re oki e Matonga e i te pei. ka topa i to rima ā tai ô!

unu II
Roro- Tei runga!

pūe I nunga o pei tini. i raro o taaonga. to kura pei kura.
Maau tara, nga aunaka. te metua. e nui ana. e maa anu. pēia tuia te toa i Rangirini. anga mai te vai ia mata. e vai tuaine. e vai tungane. riu atu to tua. anga mai to aro. teia taku pei, e pei ikiiki marama rua ê!
Era koe e Matonga!

Korang Pei ikiiki tei to rima e rua toe tei Iva e a tai rā koe ī!

Rora Taipo ê!

pūe Peia ea nga Tapairu no Avaiki no nunga paa i te rangi e,

Korang Ae ê!

pūe { Peia ea i te pei itu. i te pei varu e Ina e.
Kare koia o Matonga iti kau rērē.

Rora Kare oki e Matonga e i te pēi. ka topa i to rima ā tai ō!

Rora Ā tāi!

uma III

pūe Tai. rua. toru. ā, rima. ono. itu. varu. tu akaronga no pai. no Manainoia riki e tangi te vai i ar atalia. akairi i nunga i Aramaunga i te kopuku. āakina i te maro Akaina, na tu maanga ngininngini i te rearea. e tangata e tu i Tōrea, e mania i te kura. e mania i te rearea! Era koe e Ina,

Rora Taipo ê!

pūe Peia ea nga Tapairu no Avaiki no nunga paa i te rangi e,

Rora Ae ê!

pūe { Peia ea i te pei itu. i te pei varu e Ina e;
Kare koia o Matonga iti kau rērē.

Roro Ka ve oki e Matonga e i te pei. ka topa i to rima ā tai ō.

Roro rere IV — Eretia!

pue. Eretia. eretia o tua niinii. eretia eretia o tua Āra roa, āra roa i te iki tanga i te akamatenga. na kura pei kura, na tama reionga, na kākārā onu e rutu i te tua o Vatea. Ke tai, ve rua, ve toru, ve ā, ve rima, ve ono, ve itu, ve varu, ve iva, ve ngauru, tinitini manomano. o Āraurau, o Āra peipei, tei kai te reinga, koi tangatangā iri, koi mata kerekere, koi runga, koi raro, koi te patiu ê!

Era koe e Matonga,

E Mau tu teia no tana pee nei,

Karanga E ara pei na Kumutonga, na Karaia i te Ataea kākaē,

Roroga — Taipo ê!

Pūe Te pei maira te pēinga i te ata,

Roro — Ae ê!

Pūe Te rere maira te Manu pēpē Kura,

Roro — E ara pēi oki ra na Karaia ae è!

Pūe E ara pēi na Kumutonga, na Karaia i te ata,

movements

Aore paa e kitea te ikōnga i te rima,

E mata Anari

Kavake te au no Mautara, na teaou e, e rima tau aitu, na nu roa o te auauna nei.

Kai Anangaia no Ngara, e tokonga kumi, e tokonga rangi, e ra putaputa, e ra tuia vevero

Kumea te au o Kavainga, ia angarere, e moo i Anirioje, ka na tana na pati, te anaunga tana a te ariki nei.

Tai mangaia no Anarokore, ka aere au i tau ~~[illegible]~~ Inedua Vaarua e, kua o au i te taunga a Rongo nei.

Kua tangi te pau o Makitaka, kua tuoi te rau tamanu, ka potu te Anaroro e, tei runga te Tamatanui.

Taunga kiri i Kurapeau

(= amuvaua; = ngai i Kiriapi)

Tumu) Ko te moe au, tei torekaro e i rau (= tane i Amuvaua) poto i are mangeo (= Amuvaua), akatupu koe i te verevere, ka ano e, kimi tane, Tekura tei rangatira reira e, (nothing but [illegible])

Papa, Mautara kaingakau e, [= korero]
kimi atu koe i to Medua tei
uta e, i te vao roa, i te poo i
Vaiaua, kua pa oki te karanga e,
akunukunu, e vai ra e, Tekura e.

---

1 Umunu) [metua o Kurapeau] Te-moe-au e, tei
Torekaro e, tei torekaro, i te au [marae] i
(aumoana) Atakura, tei Ruku [(ngai)] mai te kino,
tei Ruku mai te kinoi, ko te
kiko [(vaine)] i oongo mai ana, kavea atu
taumia, tero mai ia Tipou ka
ano e, kimi tane e, Tekura tei
rangatira reira e,

---

2 Umu) Te upoko i Auna e, ia
Mautara e, ia Mautara, ko Tenanuku
ko te vae tapeka, [puri ...] ki te Tai i pokara = ngai tai i pokara
ki te tai i pokarai, ko te upoko
[akaoaoa ia Tane] tikitiki, o ngati Arera rei, ua
kavea tei Tangiekura, ka ano e
kimi tane e, Tekura tei rangatira
reira e

Kare te umunu toru i kitea

4 Umu, Mangere i Kona e, tei
[ngai i te maunga i ... ai] Ruaiwa e, tei Ruaiva, tei Kukupunua, [ngai i ... ai]
e Tekurapi te akamate aea, i te
akamate aenei, taku moe ngauta
iaaku, e tiki ia Tetipu [= Tongaiti], Tekura ~~tei~~
~~rangatira reira e~~ te ranga ia
Paeke, ka ano e, kimi tane e,
Tekura tei rangatira reira e

Matamori

Tuinui) Kai mangaia o Teaio, akutu runga, akutu varopia Motoro, akai e, akai ra, mangaia au o Vara e

Papa, Te taia te vao, e ngatira, ia raupo, nga tangata, i te tuapoto, ia kai ake to anau e, Taipo e nga rā koe i te rimu kura, nga toko varu, i te anaunga a Teko e, Raumea paa, o Tuanuku, nga tama i uma a Mautara, ka tuku e, koā te puakato e, koā te puakato e Mautara, e kai ake, kua takitai te au kavake e

Taunga kiri

Nga Umu toe

3 Umu) Koai, koai, te piritanga e, piritanga ia Tekura ko te anau a Tevaki, ko ngati

Vairangai ko ngati vairangai
aore au e tau e, akunukunu
ko te ano ia Terua i paeke ei
ka ano e, kimi tane, Tekura
tei Rangatira reira e

---

5 Uru, Kia peke i runga e,
tei Pautoa e, tei Pautoa, kua
runga Ruautara, ko Tevaki te
rave ake, ko Tevaki te rave
akei, tei putuputu kiau,
tei te kaerua ie, ka ano ei
kimi tane, Tekura tei Rangatira
reira e

Te manga apeape

= to people
come in vain
Wiliamu e,a, i takarokaro
= walkabout
i aere ki Tamarua, e amumu
aere Tamariki, kua poua
tooku manava e

Tou Tutukiria nga ivi ē!

Pūē Ka tu au ka aere. Ka aere tāua e, i runga te tuaronga, tau karokaro i reira, tera te vāi māka. e vāi koatu e. e vāi rākau e. kai te vai a pū te vai. a pū te toa ia Tauokura, ia ka tamutamu ia Kareareo. te vaa i koma'i te vaa i tara'i. ka tara nei e Tanē Kare kaiti kau rērē.

tou Ua riro rai mangaia rai e Teau ua ē iā Mnaki o te ivi koia i akamoe a'i ē!

tou Teipoi ārine riro akera mangaia e i te ravē.

Pue Ia Mnakitaka te ua a motu te toa ia Ngaki te miro.

tou Ia Ngaki te miro ia Teāta o te ivi oki na Āemata tei runga ē i te kapuā. kore rai o oku taeake.

tou Korē kore rai e taeake tangi e!

Pūe E tini na Tane i kariro mangaia.

tou Ua riro rai mangaia rai e Teau ua ē iā Mnaki o te ivi koia i akamoe a'i ē!

(Tera te unuunu 3)

Tou E toru ereū e ia Mnakitāka aē!

Pūē E toru ereū ia Mnakitaka ua nātia tei Areika e punua au o o te āmama a Karē i mua i Araāta!

tou Nai mua i Araāta ē!

Pūe E taeā Aupi e taeā mangaiā! Ka tara nei e Tanē Kare kaiti kau rērē!

Tou Ua riro rai mangaia rai e Teau ua ē iā Mnaki o te ivi koia i akamoe a'i e!

FREE PUBLIC LIBRARY AUCKLAND. SIR GEO. GREY'S COLLECTION

E pee no Makitaka. e Mangaia nona ua riro ia Pangemiro.
Na Tukā i atu. no runga i te tekanga a Maunna.

Tera te tou —
tou Taku pua i tanu reka e. ua tanu ake koe i Tamarua ē tupu te aue!
tou Teipai ārire riro akera Mangaia ē i te rave!
pue Ia Makitaka te ua a motu te toa ia ngaki te miro.
tou Ia ngaki te miro ia Teāta o te uri oki na Aemata tei runga ē i te kapuā kore rai o oku taeakē!
tou Korē kore rai e taeake tangi ē!
pue E tini na Tane i ka riro Mangaiā!
tou Ua riro rai mangaia rai e Teau ua ē ïā maki o te ivi koia i akamoe a'i ē!

(Tera te unuunu 1)

tou Vaekura te pia i tara ē!
pue Vāia te Āmama. Āmama o Makitaka. Vaekura te arataki. Arataki aere atu, eia tu eia toa. ei mangaia ei ngariki. Ngariki o Makitaka. e oa i te upoko e oa i to rae. ia tangi āpū ia tangi kekina. ia ara i te pā ia ara i te mate. a tara nei e Tanē kare kaiti kau rerē!
tou Ua riro rai mangaia rai e Teau ua ē ïā Maki o te ivi koia i akamoe a'i ē!
tou Teipai ārire riro akera mangaia e i te rave!
pue Ia Makitaka te ua a motu te toa i Ngāki te miro.
tou Ia Ngaki te miro ia Teāta o te uri oki na Āemata tei runga ē i te kapuā kore rai o oku taeakē!
Korē kore rai e taeake tangi ē!
pue E tini na Tane i ka riro mangaiā!
tou Ua riro rai mangaia rai e Teau ua ē ïā Maki o te ivi koia i akamoe a'i ē!

(Tera te unuunu 2)

E to matou Ariki

Te Ariki akatongi pan, e te oro ia Mangaia;
Koe te ua i te tapora kai, e te ua i te pakü.
Koe te Ariki Varianga, e to matou tatuaruanuao;
Koe ta matou tiika, e te purakakaro e kai ai matou,
Koe to matou are rauruatu, e to matou taa vai ora,
Koe to matou purotia, e tau oroooro ai matou.
Naau te aratoonga i kai ai matou i te poiri tata,
E teiaanei te kai nei matou i tooou aroaa:
Naau i topura kai ia matou i tau ai matou i te urupe te enua
I ronga ai matou i te akotokoto anga o te vai ora
Koe te tiki ia matou i te rare keke, i runga i te papatuakura
Naau i eu ia matou i roto i te purakaloa tuarua
e te maakinuitaua
E rave puaka to matou parai i tapatiki ai matou
Naau i tiki ia matou i tai i te ara pepe
te pao arara matou i reira kaia te au kino e maugarua
I teiaanei ra ia Iesu Mesia nei ko matou ko te aranga
i atea ke i muotangarua kua tarotato ia mai ia
e te toto o te Mesia nei
Koe rai tei kimi aere ia matou i te tapoutu
Ana mai nei koe ua tuia tei atea te tiki nei i te ara
te tiki ra matou i roto i to matou ara
No toou totoringa i piori ai matou i te purakua kainga.
Naau i pakiika i to matou tuere i tui ai matou e tangata
Kaia te au kino o te ia ao
E teianei te kai nei matou i tooou kaveka
no tooou topaireka ia matou
Koe tei rurku tamate mai ia matou i raro i teia ao
Kua akamoe ia mai e koe no roto i te vai tomaraine
No tooou inangaro ia matou i perai koe
Noringa aore koe i kai ia matou ei anau naau ua mate matou
Ua pau matou ia Tangaka ua pau matou ia Tamangori

A remarkable prayer by Banaba.
It is translated & printed on pp. 155, 6
of my "Life in the Southern Isles".
No native now alive (1891) could thus speak.
It was delightful to listen to.

It was written down (the day ~~he this~~ prayed) in ~~Mr Wyatt Gill~~
1870.

E pee kia no runga ia

Inangano

Turu = kite

Ko te aoa i mataku

ua rai neka te tane,

Uaaini tau kakana 'e,

Naai nai e ngaki i te angeoa

Itau ka uri e tu e,

= roaanga noo ei

1 Maitu 'e, e neia o, mai

kuna uri, mai kuna

uri te ngana 'e, ka naina

I te ngana ~~i tatu e ruma~~ kia Inangano

tu e.

2 Ingaki Ringaki ki ko paka e,

ko paka ko te uru tauna e,

ko te uru kuna,

Ko ana mamotu nai

i tu 'e,

3 Naai nai 'e, e ngaki, ko te

kumu kumu,

Ku nai o aaki ko Angaa i tu

'e,

4 Kingaki kingaki ki Oenga 'e,

~~Penua ta ttto~~

te enua tapu o Nganiki e,

e enua kimi okiau 'e,

koana mamotu au i tu e

5

Manipuga toa na o te aitu

Ote aitu ei kaunio ia
~~ta~~ mapuhu, ki te kapu
anga mai, ki te kapu
anga mai, o na kapu
o te tumaie, e aki ma-
nga ponga e, ua tae oki
i te ~~tumua~~ tumu ni kanaii
i ~~Te~~ Takanini, a kapini
ake e Teuakiie, ei putupu-
Butea
-tukiau

=

Eiaa na o te ata kuna i
itie,

=

E tuatua no te pai o Tute. Kua tuatuaia e, i mou ana i runga i tetai kopu koatu, i te enua ra ko Mauke, ko Anaokae te ingoa i te ngai i mou ai. ko Mana te ariki i tei reira tuatau. Kia kite taua ariki ra e. kua mou te pai o Tute ki runga i te kopu koatu. kua tono atura aia i tetai tangata e tiki i te enua katoatoa kia aere mai e rēti i taua pai ra ki te moana, kua aere maira te tangata katoatoa.
Kua toū iora tetai tangata okotai i te amu, tei te mou te tangata. katoatoa i te taura. ma te akarongo i te reo o taua tangata e toū i te amu ra.

Tera te tumu i te amu.

Toū | Te tangi mai nei pānirora. o te Avarua. taua i uta i Auura i Aue. Apee tane i te oreva e pa'u. te tangi mainā i te atau ra, ka tae ra koe e te manini o Tuparai. taparai. te uā ra i roā ia nuu. te oto rā i roa ia rai. ua tiriri. ua vai ereere. e teru pai pai te tamā vai ē. e tōti!

Epue | E tōti!

Tou | Āē e toti.

pue | E tōti.!

Tau. E tōtiene. e tōtiene. e pau tiene. e pau tiene.
Kare i putuputu. o Iro. o Tāne. tere tuā. auē
tere iti māmā i rauka mai ai taku ikanui
te kau akera i rapakau. e te tai e Iro ē
tuku ake au.

E pue Tuku ake au!

- Tau Ae tuku ake au.

- pue Tuku ake au!

Tau Tuku ake au e Tahiti nui. o Ariua. o Tangaroa
meā ō kua ōti.

pue Rēti e.

Tou E te tupu ō kua ōti.

pue. Rēti e!

Tou Tangi mai te pupui. te pupui. te pupui iea.
te pupui i teimaa e. i teimaa iea. i te teimaa
i nga tamariki. tuoro mai i te pai o Tutera
ē. ritana.

Pue Aē ritāna. ritāna.

Tou Tuoro. tuoro atura iea. tuoro atura i te kiāto-
mua ia Otu, tangi mai i te tangotango taku
rakau mei apitia. mei ia tauae te vaka ē
tavai terue.

pue Tavai terue!

Tou Tavai terue i te rakau. ko meāra. ko vaka. o
taurekareka. o pai taiā!

pue. Aeā. e pai e!

Na Kiwi

Mangaia

Oneroa

Cooki visit to Atiu

Great interest & value. Preserve this

W. W. Gill

Ngutuku te tuku e te matakeinanga o taua tere mangeo ua ra tena te tamaki. e tiki ia Kū tei roto i te rua ua motu i te ravaika raana ïa Ka ora. e tiki e tā te rua o Tongaiti Vaarire te ika i te Kapua e tangi ra.

Tēra. Ngutukū. Ngutukū. | Ngutukū titini.

Ngutuku oki ka apaina i te Kapua e ika na Rongo anatia ia mau ia Ketaketa Kotia Vaarire. Kotia Vaarire. Kotia Ngutuku.

Ngutukū. Ngutukū. titini.

Ua maranga o Vaarire i te Kapua. e unu tupu ariki. e ika na Rongo e apai e takitaki aere.

Vaarire te ika i mua, e Vaarire te ika i te Kapua tei runga au, na Tamarua, na Piti, e Piti, Piti. i na Veitatei ra, tukuroi ra i Vaipia. a na ïaïā. tatakina. ua nauā, oie Puruki Rongo. oie puruki Rongo.

Romia mai e te matakeinanga ia takitaki tatou. tatakina uriuri. Kā apai ei Kapua koe.

Ua roiroi ka aere a tau te vaapiro anatia te peru aō. akaini ra i te uā kia aere atu i te taatuatini. i te taatuatini.

E vaka no Ngutuku e vaka taki koatu e vaka taki aere ua kakaro i te matangi ua tu te rirei. ua tu te rirei.

O taura tei mua (atiati te teina) o Kamonamo o Pemarea Ka apaina to Ngetua i te Kapua.

E Maro tikoru e itikitiki rourou e itikitiki rourou e.
Kotia ra e Kauare (= Ewia) to Matua e Inua (i.e. Inuare), kotia ra
Ngutuku tena oa te tamaki kotia ra Ngutuku,
iā ē, i Koia Koe i te rakau a puta Koe i te
puruki a Rongoe, oi ta tamaki Koe. oi ta tamaki
Koe.

Na Rengo

E ingoa Enua, e te au ngai i raro mai, i Mangaia nei, ma te kitea Mone ia i te tangata ia topaiai,

FREE PUBLIC LIBRARY
SIR GEO. GREY'S COLLECTION
AUCKLAND.

1 Mangarongaro, e Enua. E vao. Mangaia nei.
2 Nue, Enua, E ngai Mangaia nei.
3 Tuanaki Enua, Makatea. Mangaia nei.
4 Atiu Enua, Engai. Mangaia nei,
5 Manuiki. Enua, ~~Tapere~~ Engai Mangaia nei.
6 Tahiti. Enua, E tapere. Mangaia nei,
7 Tonga Enua. E Kainga Mangaia nei
8 Rotuma Enua E Kirikiri. Mangaia nei.

Opoa. Engai. Tahiti. E punarei. Mangaia nei
Ikurangi. E maunga. Rarotonga E uru. Mangaia nei
Te maunga. Maunga Rarotonga E uru. Mangaia nei
Maungaroa. Punanga, Rarotonga, Marae. Mangaia nei
Tahiti. Taraeao, Mangaia —
Taraeao. E ara. Rarotonga, E ara. Mangaia —
Atukoro. Atiu. Toi, ~~ara~~, Mangaia —
Taungarui. E ara. Amoa. vai Mangaia —
Apare,
Marua. Aitutaki. Engai, Mangaia —
Vainana. E apare, Rarotonga, Area, Mangaia —
Araaura.
Mangonui, Nuterani. Apare. Mangaia —
Waikato, Nuterani. Rua Mangaia —
Waitangi, Nuterani vai Mangaia —
Oneroa E motu Rarotonga.

Apore. Mangaia nei.

Moteloper.	Iaca.	Engai.	Mangaia nei.
Maina	Motu	Aitutaki	Engai Mangaia
Tekou	Manga	Rarotonga	Tara Mangaia

E tuatua teia no tetai vaine, Tapairu. Ko tei kake mai no Avaiki mai, ko Arorangi te oire i kake mai ei; kua vauka i tetai tangata Rarotonga i tueia i te upenga kaa i raukai. Oati, te ingoa riro atura ei vaine nana, e noo atura raua i te ngaetuare, e nui atura ta raua tamaiti e tae atura i te marama e anau ei; kua karanga atura aia i tana tane, kua vaitata ta tana tamaiti i te Anau, te ra te ravenga e poere koe i ta ku kopu, ka vaere ei koe i te tamaiti, ka mate au, naau ake e tanu taku kopapa, karanga atura te tane. te reai ra te ora i akonoia no te tamariki. tou maro ua vai raua, e tae atu ra i te ra e topa i te tamaiti. akatika atura Tapairu i te tuatua tana tane, noo i ora raua e mata atura te tamaiti. kua manako te vaine, e aere raua, o te tane i Avaiki, e akakite i te kopu tangata, e te Enua katoa, kua tika i te tane,

Te ra te ravenga, ta Tapairu, karanga i te tane, e aere e tiki i te pa rakau pateka, Koia oki te puka, e te au, te oronga Te kaute te au, tara, e te Titi toi, ei paki tona tane ia pateka. ua me ruku, i roto i te marearo. oti akera. ua timata i te paki te kopapa o te tane, karanga atura, ia timata i te ruku. kare i tae ua pou pouare, oki ra oki atura, pera ua rai e turima, kare rai tae, e roa akera, kua Koreromotu iora raua te ra te Koreromotu. koia te aere okotai mataiti e oki mai aia, aere atura e ruku atura nei te ngaruiti tuna ngaro atura, oki atura te tane i te ngatuame, ma te aue, i te vaine e te tamaiti e tamarua te tamaiti.

E tae atura Tapairu Avaiki karanga atura i te kopu tangata, kua kitea te ara e aere mai ei te tamariki, auraka e poere i te kopu. kia oti taua ua aere atura i te Enua e pini ua ke. oki atura io te kopu tangata, te ra te mea i noo ei aia i Avaiki kia kite aia i te anau anga tamariki, e kua kite nana uorai i akanau, mei tolatou te tu e matou atura, oki mai ra aia te ao nei ua tae i te Koreromotu

E pee no Rori.

Tumu " akatauria i te tura, i te kainga ia Tuanaune, kua anau te tama tai piritanga i maru ai au e.

Papa " Tai tua mata i kite ia Tuaiti, te rangi piri teia Avo, kau mai Rori i te uru enua ia Ivirua, kua ngaro na i te mate, ka piri ra i te rau puka i tangi e

Unu 1 akatau ria e, i te tura e i te tura i te kainga ia Tuanaune, kua anau te tama kua anau te tama e ko Aunio i te [illegible] atu e Rori, naai e rave ake tei piri tanga i maru ai au e

Unu 2
Kauanga kore, tavare onge,
Kua noo Rori i te toko pe
Ia Maruata. Naai e rave ake?

Tai piritanga i maru ai au e!

Moemoe ~~roa~~ rango e i te ana
roa e, i te anaroa i ~~turu~~ Tamaru atua
kua tau to eka. kua puapua to
ina, i te vaine metua, i te
i te vaine metua noou e
Parapu ko amio i te atu e
Rori, naai e rave ake tai
piritanga i maru ai au e.

Ua kite ua Tairoa ē, i te maro i te tokotoko a to te pai ia aina koe e Tai i kakiria ua ia i Koroa ua Tai.

Vairanga mamao ē Vairanga i Koroa ē vairanga ia Tai.

Akanuke atu e Koroa ē akanuke a Tai ē.

Akanuke atu oia ua. ua oro te mataati ua pau te punuki e punuki ia Tai ē. e tari ia Tai ē!

See page 89 of "Life in the Southern Isles."
W. W. Gill

= Pau na atu na ē au na koi, nai mate vava au iaia,

= Oro atu na e Koroā noa vaiā ia Tai noa pupuki i to te pai i akaruke āi e!

= Akaruke atu e Koroa ē akaruke a Tai e!

= Akaruke atu oia ua ua oro te mataati ua pau te pupuki e pupuki ia Tai ē e tai ia Tai e!

= Vairanga mamao ē vairanga i [redacted] ko roa ē vairanga ia Tai.

= Ua kite ua Tairoa ē i te māro i te tokotoko a to te pai ia aina koē Tai, i kakina ua ia i ko roa ua Tai.

I te Mangaia o Potiki i tau mai ai te pai,

This is the entire song of those I omitted only a part of it. W. W. Gill

N.B. This has never yet been printed.
W. W. Gill

FREE PUBLIC LIBRARY
SIR GEO. GREY'S COLLECTION
AUCKLAND.

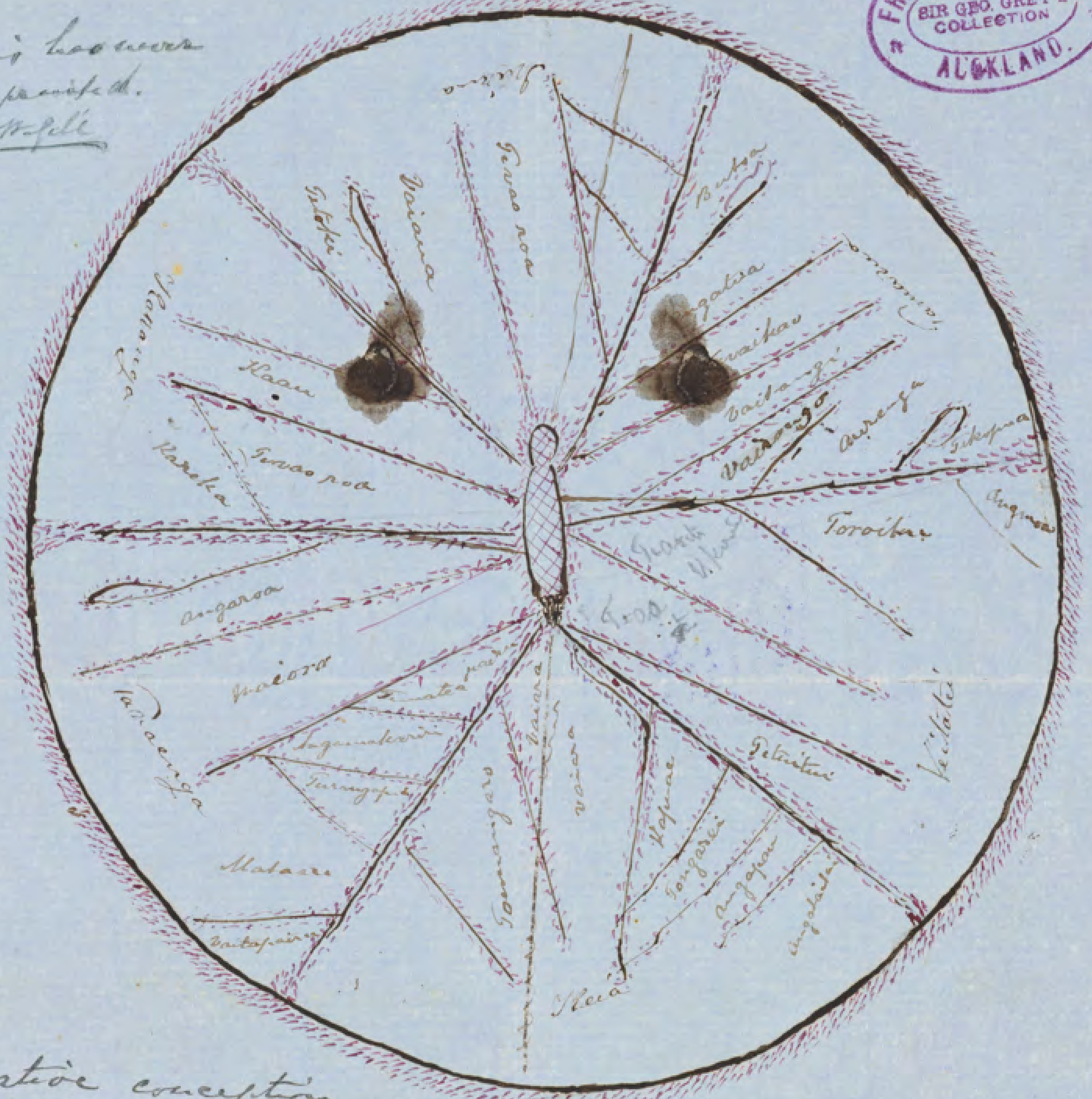

Native conception of the geography of Mangaia! made by a native. Each valley is correctly named.
W. W. Gill

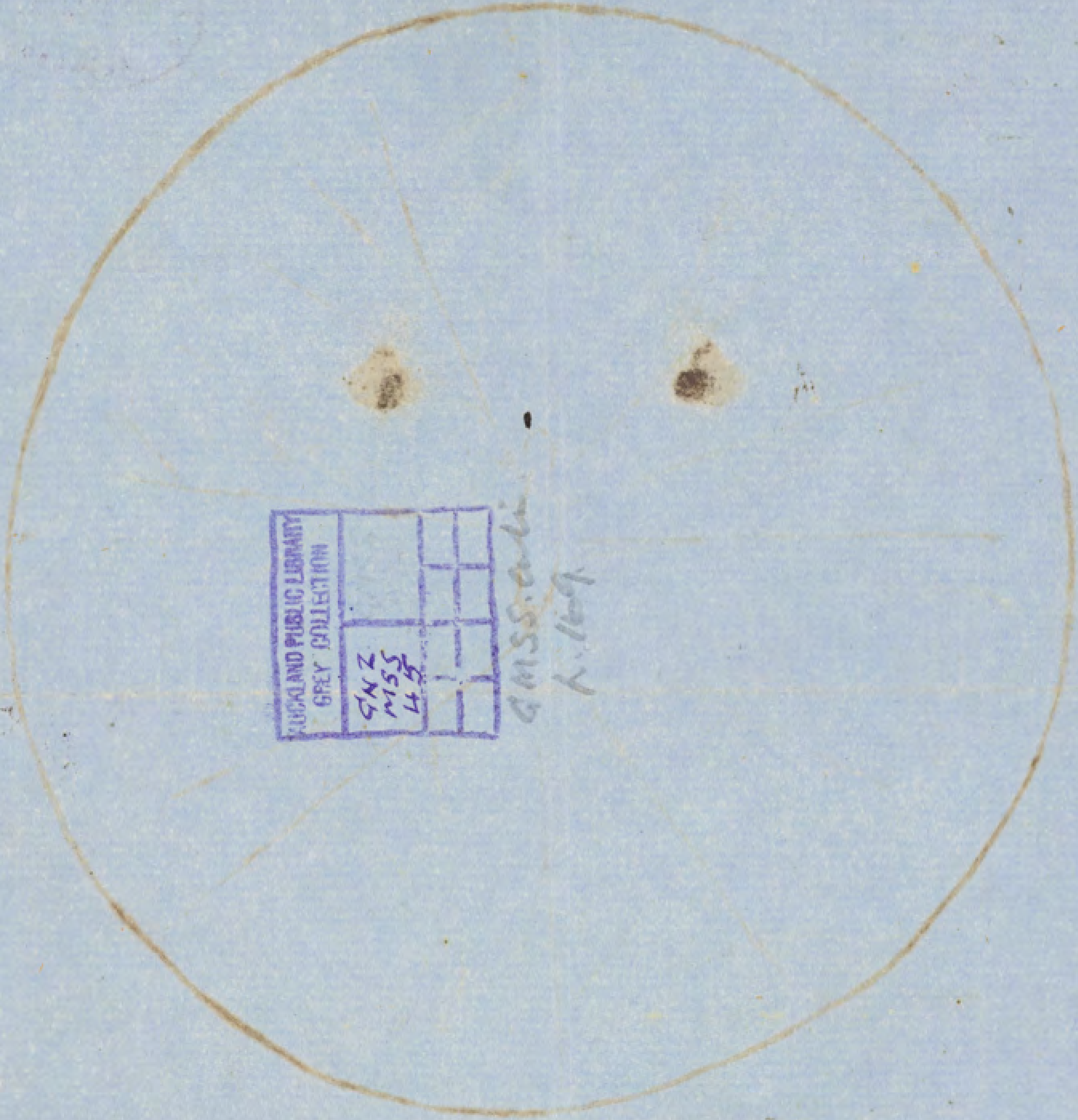

AUCKLAND PUBLIC LIBRARY
GREY COLLECTION
GNZ
MSS
45
GMSS [illegible]
p. 169

E Eke, no Ata, rava o Tukua. Ka Tangatama

Tera.
Tu tangoria ia Kopu ka aere e, kuriki e, kupiki e, kuriki kiki. Te pakupaku a miri. te pakupaku a miri. o miri o Ata e. apopo a titiri.
=
Mokopuna te amo i te aitu ka ia ruru apopo? tai kura tu no korua ua tā Kaunio. ua tā tai vaka oi avaiki teia Rongo e. ua tū i miri. tu e tu ka aere e.
=
Te ui mai na Rongo e, tai okiri. tai korare. tai okiri. tai korare. tai naau peiaa e, tai naau peiaa e, tai okiri oki e. ka tu ē ka puruki.
=
E tu e Rongo. e tukatakata. e tu e Rongo, ē tukatakata. tauna ea tai o tukatakatana
=
Tingiri-ringiri-rangara-rangara rā takiri. nangirirā tatāngaā. e pōpō tā i miri. e pōpō tā i tangata. pōpō tāia atu ana. Kauariki i te toē. anangirirā tatangaā. e pōpō tā i miri. e popō tā i tangata. popo tāia 'tuana Kauariki i te toē a nangiri rā tatangaa.
=
Kutu mai te tā i miri e. kutu mai te tā i miri e. kutu mai te tā i Kanuma te ruru i tiria pururu atuna i raro e. ei papa one i au e. tikirikiri.
=
Titi ara kōkōpu e, maua e. kikāoa a tua te uturi Rangiue. ua riri koe nei e Rongo vāvāia te upoko e. e kutu ana e Tane ē. e kutu ana e Tane ē. e kutu ana e reru ana. e kutu ana. e reru ana, e tu ana i te āiti puruki aere ua pau maira i te mate viri ake te kiore, i na kōkōpu e, i na ō.
=
Te nguréngure kiore. te nguréngure kiore.
=
Tingiri-ringiri-rangara-rangara rā takiri. anangirirā tatāngaa.
Ana tāia ora Tukua. tāia ora Tukua, aitoa koe ia mate ia tiria i te rua nui no Akaotu, i te rua nui no Akaotu. oa tangi to upoko kutu i terangi a tā e. viri ake te īna i raro. viri ake te īna i raro.
=
O na tai atu i Tuakiva te ngaoro. te ngaoro. tu ka aere e miri e. mau takitai ua i te Araā ei tau tipitipi na Arepee i te tāei a titi e. ua ora paa nguare. ua ora paa nguare.

Tikirangiti-ngitingiti.

E pe'e. no Kourāpapa. na Koroa i atu.

Tera te tumu. Karangaia e Koroa e, e pā Akari na Tueva na
(feast)
Ura oki i te rua ē! Putungākai na Tiki oki i rārā ē

E papa. Nai kume au i te ngutupa teia to pākūranga tei
(beaten)
raro Ura i te Tāeva tē enua ia e Vāē,
E tatau e po rima kūa tae rā ē!

FREE PUBLIC LIBRARY
SIR GEO. GREY'S COLLECTION
AUCKLAND

E unuunu 1. Karanga ia ra e Koroa nei ē! e Koroa nei ua
rongo ē. ua kai ongutungūtu, ua kai ongutungutu
(ghosts eat thy shake)
aore au e tongi ana ua kirikiritiā e te ueue
Kākā o Naukino na pākōti i te ara nei na
(daring-thief) (taurangi)
Ura oki i te rua ē! Putungākai na Tiki oki i rārā ē!

E unuunu 2. Putungā kai e, na Tiki oki ē, na Tiki oki na Urā
te porea māi i te Tokētokē kurā, i te Tokētokē
kurā'i i te viivii taae. aka atua atupa oki
(Ura)
te tangata e tau potiki. na Ura oki i te rua ē!
Putungā kai na Tiki oki i rārā ē!

E unuunu 3. Nai kūme au rā i te ngutupa ē! i te
ngutupa: pākia io i te umauma, voā atu
(beat my breast in grief) (kimi)
to metuā, voā atu to metua'i e Koroa'i
ua ò koe i te tūpu i te tākanga o te
(tomo) (e ora manga)
ūeūe na manga a te tangata mate na
Ura oki i te rua ē! Putungākai na Tiki oki i rārā ē.

E unuunu 4. E tatāu atu e ia po rima ē! ia po rima

cook food

e taū ai na umu māngā e kave tene ua ~~oti~~ oti nga ropāngā, ua oti nga ropāngaʻi e Koroaʻi pūrūrū taū Ngaraū, Ngaraū e Tamaakaaroā one atu au i te kainga na Ura oki i te rua ē! Putungākai na Tiki oki i rārā e!

Eurumanu. 5 Ua rārā oki rā ua roiā e,! ua roiā i te Karaīi ma te momoō ei kona ra kai āʻi! Ei kona ra kai ai e Ura Ī ki toū mēringaʻi ua akaui maua ē, i to enua, pāi ïu mai to putungākai i te kainga na Ura oki i te rua ē! Putungākai na Tiki oki i rārā ē!

E papa Nai kume au i te ngutupa teia to pākūranga tei raro Ura i te Taeva te enua ia e Vāe! E tatau e po rima kua tae rā ē!

E akaringā. Ā ie rua ō! Erāngāī!

2 Uuu Kukupa te manu ra
e tangi nei e, | e tangi nei i runga
i tau tukia vaki | tau tukia
vaki | tai atai na Tamakave
ia Tuaurangi | kua oki au ki
miri kua piri atu ki te rau
puka e

---

3 Uuu
Rakea i runga i te raei e |
i te raei i Tuatauorongo | i te
tau aere io Ue ra | i te tau aere
io Ue ra, | tei reira nga vaira-
nga ia Tekura | kua oki au ki
miri kua piri atu ki te rau
puka e

---

4 Uuu
kua tu ei te are, are
rau kapiotia kotaa | kapitia
Rori e te ua nui i te raei |
e aoa te tamaka i aere ei
Rori i te rangi piri | kua
oki au ki miri

5 Uuu
Kapara te ii e, i te piaki e |
i te piaki koi aere atu i reira
i te kapara o te ii, | koi aere
atu Tuaurangi | e i te ngai
tapureu atu i reira | kua
kapitia e te ao | kua oki au
ki miri kua piri atu ki
te rau puka e

E pee no Rori

Tumu Maueue te taua e, e
taua puruki na Arekare i ao
ei Rori i te Tuakatea | kua oki
au ki muri | kua piri atu ki
te rau puka e

Papa

akatu koe i toou are e Rori e |
te are rau kotaa e, | noo mai
koe i te rai i matarongo | kua
tupu te mate ia Tuaurangi e |
aere akatu are i runga i te
rai e

Unu

Tuaueue ra te taua nei e |
te taua e puruki mataati |
e paeke te vaevae, | paeke te
vaevae ei e Rori | kave atu
te riri i akatangiateriro | kia
kite atu io medua | kua oki
au ki muri | kua piri atu
ki te rau puka e